

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Aistės Kaminskaitės

V kurso, komercinės teisės

studijų šakos studentės

Magistro darbas

Faktoringo sutartis

Vadovas: Doc. dr. Andrius Smaliukas

Recenzentas: Lekt. dr. Tomas Kontautas

Vilnius 2010

TURINYS

IŽANGA	3
I SKYRIUS. FAKTORINGO SUTARTIES SAMPRATA	6
1.1. FAKTORINGO SANTYKIŲ KILMĖ IR ESMĖ	6
1.2. FAKTORINGO RŪŠYS	8
1.3. REGLAMENTAVIMO ŠALTINIAI	12
II DALIS. FAKTORINGO SUTARTIES TEISINĖ CHARAKTERISTIKA PAGAL LR CK	15
2.1. FAKTORINGO SUTARTIES TEISINĖ PRIGIMTIS	17
2.2. SANDORIS ESANTIS REIKALAVIMO PERLEIDIMO PAGRINDU	19
2.2.1. Reikalavimo teisės pirkimas-pardavimas	21
2.2.2. Reikalavimo teisės perleidimas užtikrinimo tikslu.....	23
III SKYRIUS. FAKTORINGO SUTARTIES DALYKAS IR SUBJEKTAI	28
3.1. FAKTORINGO SUTARTIES DALYKAS.....	28
3.2. FAKTORINGO TEISINIŲ SANTYKIŲ SUBJEKTAI	39
3.2.1. Finansuotojas	40
3.2.2. Klientas.....	43
3.2.3. Skolininkas.....	44
IV SKYRIUS. FAKTORINGO TEISINIŲ SANTYKIŲ TURINYS	46
4.1. TEISINIAI SANTYKIAI TARP FINANSUOTOJO IR KLIENTO	46
4.1.1. Finansuotojo pareiga perduoti pinigus	47
4.1.2. Kliento pareiga perleisti piniginį reikalavimą	48
4.1.3. Rizika dėl perleidžiamo piniginio reikalavimo negaliojimo	49
4.1.4. Rizika dėl skolininko prievolės neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo	51
4.2. TEISINIAI SANTYKIAI TARP FINANSUOTOJO IR SKOLININKO	56
4.2.1. Pranešimo apie reikalavimo perleidimą reikšmė skolininko atžvilgiu	56
4.2.2. Pranešimo apie reikalavimo perleidimą reikšmė trečiųjų asmenų atžvilgiu	59
4.3. TEISINIAI SANTYKIAI TARP KLIENTO IR SKOLININKO	63
4.3.1. Draudimo perleisti piniginį reikalavimą negaliojimas.....	63
4.3.2. Skolininko ir kliento sutarties keitimas.....	65
APKLAUSOS DĖL FAKTORINGO SUTARTIES PRAKTIKOJE REZULTATŲ APTARIMAS	67
IŠVADOS	69
LITERATŪROS SĄRAŠAS	71
SANTRAUKA	80
SUMMARY	81
PRIEDAS NR. 1 APKLAUSOS FORMA	82

IŽANGA

Nagrinėjamos temos aktualumas. Faktoringo, kaip modernaus apyvartinio kapitalo finansavimo būdo, reikšmė verslo subjektams (ypač smulkioms ir vidutinio dydžio įmonėms) yra akivaizdi, nes jis leidžia ne tik pritraukti papildomų lėšų prekybai finansuoti, bet ir užtikrina stabilius pinigų srautus bei palengvina jų planavimą, sumažina valdymo ir administracines sąnaudas, gali eliminuoti riziką, dėl skolininko įsipareigojimų nevykdymo. Nors pastarųjų metų pasaulinė ekonominė krizė neigiamai įtakojo faktoringo sutarčių skaičių Lietuvoje, tačiau paskutiniu metu jau pastebimas šios finansavimo paslaugos paklausos nežymus didėjimas¹. Vadinas galima daryti prielaidą, jog faktoringo sutarties pagrindu reguliuojami santykiai išliks aktualūs ekonomine, komercine prasme ir ateityje. Be to, paminėtina, jog egzistuoja žymūs skirtumai tarp skirtingų valstybių teisinių sistemų atitinkamais faktoringo santykių reguliavimo aspektais, bet kartu pastebima tarptautinė tendencija liberalizuoti piniginių reikalavimų perleidimą finansavimo tikslais. Todėl nepaneigiamai aktualus yra tinkamas faktoringo santykių teisinis reglamentavimas, nevaržantis šių santykių dalyvių komercinių poreikių, bei kartu užtikrinantis tinkamą konkuruojančių interesų pusiausvyrą. Taip pat reikia pripažinti, kad faktoringo sutarties teisiniai aspektai nėra išsamiai nagrinėti Lietuvos teisinėje doktrinoje. Atsižvelgiant į išdėstytas aplinkybes, manytina, jog faktoringo sutarties teisinio reglamentavimo klausimai yra ir bus vis aktualesni.

Darbo objektas. Šiame darbe išsamiai analizuojama faktoringo teisinių santykių reglamentavimas Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (toliau – LR CK)², vertinamas jo adekvatumas praktikoje, kartu atskiri faktoringo instituto elementai lyginami su jų samprata ir reguliavimu atskirų valstybių teisinėse sistemose, bei šių santykių reguliavimą harmonizuojančiuose tarptautiniuose dokumentuose. Todėl išskirtini tokie nagrinėjamo objekto aspektai: faktoringo sutarties kilmė, samprata tarptautiniu mastu, pateikiama apibendrinta šios sutarties rūšių klasifikacija; šios sutarties teisinė prigimtis; sutarties dalyko specifiška, bei sutarties šalims keliami teisiniai, praktiniai reikalavimai; faktoringo santykių

¹Lietuvos bankų asociacija *Faktoringo ataskaita 2010 m. I, II, III ketv.* [interaktyvus]. Prieiga per: <http://www.lba.lt/go.php/lit/2010_m/2281> [žiūrėta 2010-11-10]; Lietuvos bankų asociacija *Faktoringo ataskaita 2009 m. I, II, III, IV ketv.* [interaktyvus]. Prieiga per: <http://www.lba.lt/go.php/lit/2009_m/1891> [žiūrėta 2010-11-10]

² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74 – 2262.

dalyvių tarpusavio teisiniai santykiai. Šiame darbe neanalizuojama mokestiniai faktoringo sutarties klausimai, taip pat tarptautinio faktoringo, tarptautinės privatinės teisės aspektai, nes taip būtų per nelyg nutolta nuo pagrindinio šio *darbo tikslo* – išsamiai ir sistemiškai išnagrinėti faktoringo sutarties teisinį reglamentavimą pagal LR CK, nustatyti problematinius šio reguliavimo aspektus ir pateikti jų sprendimo pasiūlymus.

Darbo tikslui pasiekti keliami tokie *uždaviniai*: (i) pateikus apibendrintą faktoringo sampratą, bei išskiriamas šios sutarties rūšis nustatyti šių sutarčių sudarymo galimybę pagal LR CK teisės normas; (ii) išanalizuoti faktoringo sutarties teisinę prigimtį, nustatyti galimas faktoringo sutarties teises formas (sandorius galinčius būti piniginio reikalavimo perdavimo pagrindu), bei kritiškai įvertinti jų skirtumus, sutarties šalims suteikiamų teisių apimtį; (iii) pateikti išsamią faktoringo sutarties dalyko sampratą, bei subjektų analizę, ir nustatyti ar LR CK reguliavimas yra pakankamai liberalus ir atitinkantis tarptautines teisinio reguliavimo tendencijas, neribojant verslo subjektų laisvės disponuoti specifiniu jų turto sudėtį sudarančiu objektu – piniginiu reikalavimu; (iv) išnagrinėti svarbiausius faktoringo santykių dalyvių tarpusavio teisių ir pareigų aspektus, bei kartu įvertinti ar pakankamai užtikrinama šiuose santykiuose dalyvaujančių subjektų interesų pusiausvyra; (v) atlikti tyrimą (faktoringo paslaugas teikiančių subjektų apklausa) dėl faktoringo santykių pasireiškimo praktikoje.

Darbe naudojami sisteminis, lyginamasis, loginis, ligvistinis, aprašomasis, istorinis *tyrimo metodai*.

Lyginamasis metodas buvo naudojamas siekiant atskleisti LR CK numatyto faktoringo teisinio reguliavimo santykį su kitų valstybių teisinių sistemų (pavyzdžiui, Jungtinės Amerikos Valstijos (toliau – JAV), D. Britanija, Rusija, Vokietija, Prancūzija), ar tarptautinių dokumentų (pavyzdžiui, 1988 m. UNIDROIT Otavos tarptautinio faktoringo konvencija (toliau – UNIDROIT Konvencija³) ir kt.), šio klausimo reguliavimu, nustatyti jų panašumus ir skirtumus.

Sisteminis metodas buvo aktualus analizuojant atitinkamo klausimo sampratą tiek teisės doktrinoje, tiek teisės aktuose (pavyzdžiui, dėl pirkimo-pardavimo ir faktoringo santykio).

³ 1988 m. UNIDROIT Otavos tarptautinio faktoringo konvencija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://unidroit.org/english/conventions/1988factoring/main.htm>> [žiūrėta 2010-07-14].

Loginis metodas naudotas vertinant tam tikrą teisės normose numatytą taisyklę ar tam tikro santykio reglamentavimo spragą, kuomet išreiškiama darbo autorės pozicija (pavyzdžiui, dėl piniginių reikalavimo apibrėžtumo kriterijų).

Lingvistinis metodas pasitelktas nustatyti teisės normų turinį – jos analizuojamos pagal gramatikos, sintaksės ir kitas kalbos taisykles.

Istorinis metodas naudojamas analizuojant istorinę faktoringo instituto raidą užsienio valstybių praktikoje.

Autorės žiniomis per pastaruosius dvejus metus Lietuvoje nagrinėjama tema nebuvo atlikti moksliniai tyrimai (įskaitant magistro darbus). Todėl darbas laikytinas *originaliu*.

Šaltiniai. Darbo pagrindą sudaro Lietuvos ir užsienio teisės doktrinos bei galiojančių Lietuvos ir užsienio teisės aktų, susijusių su darbe nagrinėjamais klausimais, taip pat tarptautinių dokumentų, tarptautinių ir regioninių sutarčių teisės principų analizė ir interpretacija. Lietuvos teismų praktika kaip šaltinis nėra gausiai analizuojama, kadangi daugeliu aspektų, kylančių iš faktoringo teisinių santykių, nėra susiformavusios teismų praktikos, todėl teismų praktika panaudojama tam tikrais klausimais, kurie siejami su nagrinėjama tema. Kaip minėta, Lietuvos teisės doktrina faktoringo teisinių santykių aspektu yra tikrai negausi, tam tikri aspektai yra nagrinėjami keliuose periodiniuose straipsniuose (Ž. Skibarkienė, D. Ambrasienė). Todėl svarbesni buvo užsienio teisės doktrinos atstovų darbai, pavyzdžiui, tarptautinės finansų teisės specialisto P. R. Wood, komercinės teisės specialisto R. Goode, tarptautinės komercinės ir finansų teisės žinovo H. Jan Dalhuisen, bei F. Salinger, išsamiai išnaginėjusio faktoringo santykius bendrosios teisės valstybėse.

I SKYRIUS. FAKTORINGO SUTARTIES SAMPRATA

Prieš analizuojant faktoringo sutarties reglamentavimą pagal LR CK svarbu išsiaiškinti faktoringo, kaip finansavimo pagrįsto piniginių reikalavimų perleidimu kilmę, o kartu ir esmę, todėl šioje darbo dalyje pateikiama faktoringo sutarties samprata trumpai aptariant šio teisinio santykio raidą tarptautiniu mastu, bei pateikiant pagrindines pozicijas dėl faktoringo sutarties esmės.

1.1. Faktoringo santykių kilmė ir esmė

Modernaus faktoringo (angl. – *factoring*) samprata⁴ yra kildinama iš prekių gamintojų ar pardavėjų ir prekybinių (komercinių) agentų santykių⁵, kuomet pastarieji teikė ne tik tarpininkavimo paslaugą realizuojant produkciją, tačiau kartu rinkdavo informaciją apie klientų (pirkėjų) mokumą, atlikdavo sąskaitų administravimą, surinkdavo skolas iš pirkėjų, taip garantuodami apsaugą nuo blogų skolų, bei suteikdavo paskolas pirkėjams.⁶ Ilgainiui pirmųjų faktorių⁷ (angl. – *factor*) atliekamas prekių perpardavimas buvo pakeistas tiesioginiu jų tiekimu pirkėjams, tai sąlygojo faktoriaus atliekamos pardavimo funkcijos išnykimą, o tiksliau ji buvo pakeista klientui⁸ priklausančių piniginių reikalavimo teisių⁹ (angl. – *account receivables, receivables*) pirkimu¹⁰. Ši faktoringo santykių evoliucija iš agentavimo (komiso)

⁴ Teisinėje literatūroje teigiama, kad faktoringo santykių užuomazgų randama Senovės Babilone prieš 5000 metų. Tačiau šiuolaikinio tipo faktoringas pradėtas plačiau taikyti Jungtinėse Amerikos Valstijose praėjusio šimtmečio šeštajame dešimtmetyje, vėliau išplito Europoje ir kituose regionuose. Išsamiau apie faktoringo santykių vystymosi raidą žiūrėti: SALINGER, Freddy. *Factoring law and practice*. 2nd ed. London: Sweet&Maxwell, 1995, p. 4-15; BISCOE, Peter M. *Law and practice of credit factoring*. London: Butter Worths, 1975, p. 30-39.

⁵ Šių subjektų santykiai atitinka konsignacijos (komisinio prekių pardavimo) sutartį. LR CK konsignacijos sutarties sąvokos nėra apibrėžta, tačiau teisės doktrinoje ir verslo praktikoje pripažįstama, kad konsignacijos sutartimi pardavėjas (konsignantas) tiekia prekes tarpininkui (konsignatoriui), kuris jas parduoda savo vardu konsignanto sąskaita. Prekių, patiektų konsignatoriui, nuosavybės teisė išlieka konsignantui iki jų pardavimo pirkėjui momento. Tokių sutarčių būdingas bruožas yra tai, kad jos paprastai sudaromos plataus vartojimo prekėms realizuoti. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Forte baldai“ v. UAB „Neiseris“*, bylos Nr. 3K-3-70/2008

⁶ SALINGER, Freddy. *Factoring law and practice*. 2nd ed. London: Sweet&Maxwell, 1995, p. 5-6.

⁷ Ši sąvoka darbe naudojama norint įvardinti faktoringo sutarties šalį teikiančią faktoringo paslaugas. Kitose darbo dalyse šis faktoringo santykių dalyvis paprastai bus įvardijamas finansuotoju. Laikytina, kad abi sąvokos šiame darbe turi adekvačią reikšmę.

⁸ Ši sąvoka darbe naudoja norint įvardinti faktoringo paslaugų gavėją.

⁹ Tai skolininko turima skola įmonei už prekes ar paslaugas. GARNER, A. Bryan. *Black's law dictionary*. 8th ed. Thomson West, 2004, p. 18. Į lietuvių kalba jis verčiamas įvairiai: debitorinės skolos, debitorinės sąskaitos, gautinos sumos. Tačiau visų šių sąvokų reikšmė ta pati, jomis siekiama apibūdinti kreditoriaus turimą piniginių reikalavimo teisę į skolininką (-us), kylančią iš prekių pardavimo ar paslaugų suteikimo.

¹⁰ GOODE, Roy. *Transnational commercial law – international instruments and commentary*. New York: Oxford university press, 2004, p. 746.

veiklos (angl. – *agent factoring*) į finansavimo paslaugų sritį (angl. – *credit factoring*), kitaip tariant prekių distribucijos funkcijos išnykimas ir piniginiiais reikalavimais pagrįstos finansavimo funkcijos suteikimas¹¹ yra ne tik esminis kriterijus žymintis šiuolaikinių faktoringo santykių pradžia, bet ir svarbiausias faktoringo santykių aspektas, kuriuo remiantis aiškinama faktoringo santykių samprata.

Paminėtina, jog ši faktoringo santykių esmės samprata yra pateikiama ekonomine prasme. Toks faktoringo sutartimi reguliuojamų teisinių santykių, kaip finansavimo pagrįsto piniginių reikalavimų perleidimu, supratimas pateikiamas tiek Lietuvos, tiek užsienio teisinėje literatūroje. Kaip antai, D. Ambrasienė teigia, kad faktoringas yra vieno asmens finansavimas kito asmens, numatant sąlygą apmokėti teisių perėmimo forma¹². Tuo tarpu P. R. Wood faktoringą apibūdindamas, kaip finansavimo būdą, kuomet įmonė jai priklausančius piniginius reikalavimus parduoda finansavimo subjektui už diskontuotą vienkartinę išmoką¹³, bei analogiškos pozicijos besilaikantis F. Salinger, pateikdamas D. Britanijoje pripažįstamą faktoringo sampratą, jog tai yra susitarimas tarp faktoriaus ir prekių ar paslaugų tiekėjo (kliento), pagal kurį faktorius superka piniginius reikalavimus kylančius iš kliento vykdomos prekių ar paslaugų tiekimo veiklos¹⁴, įvardija faktoringo santykių, o kartu ir juos reguliuojančios faktoringo sutarties esmines sąlygas, tai yra sutarties dalyką (pinigines reikalavimo teises) ir sutarties šalims tenkančius pagrindinius įsipareigojimus (faktoriaus pareigą perduoti pinigus ir kliento pareigą perleisti piniginių reikalavimą į skolininką). Todėl galima daryti išvadą, kad faktoringo sutarties esmė yra pinigų ir piniginių reikalavimų mainai tarp faktoriaus ir kliento, turint tikslą suteikti finansavimą klientui. Paminėtina, jog dėl šios faktoringo sampratos ekonomine prasme, faktoringas yra charakterizuojamas kaip finansinė priemonė priskirtina finansavimui grindžiamam turtu (angl. – *asset-based finance* arba angl. – *title finance*)¹⁵.

Tačiau reikia pastebėti, kad aukščiau pateikta faktoringo santykių esmė grindžiant ją ekonominiu šių santykių pobūdžiu, atskleista remiantis tik pagrindiniais faktoringui

¹¹ Terminas „faktoringas“ įgyjo specifinę reikšmę kaip finansavimo būdas, pagrįstas išankstiniu piniginių reikalavimų apmokėjimu JAV 1930 metais. DALHUISEN, Jan H. *On Transnational and Comparative Commercial, Financial and Trade law*. 3rd ed. Oxford;Portland: Hart Publishing, 2007, p. 998.

¹² AMBRASIENĖ, Danutė. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai). *Jurisprudencija*, 2002, nr. 28(20), p. 102.

¹³ WOOD, Philip. R. *Law and practise of international finance. Comparative law of security interests and title finance*. 2nd ed. London: Sweet&Maxwell, 2007, p. 671-672.

¹⁴ *Cit. op.* 6, p. 15.

¹⁵ *Cit. op.* 13, p. 670. MCKNIGHT, Andrew. *The law of international finance*. New York: Oxford university press, 2008, p. 406.

būdingais bruožais: kreditavimo klientui suteikimu ir specifiniu atsiskaitymo būdu – piniginio reikalavimo perleidimu. Kiti šiam sandoriui būdingi požymiai, tokie kaip, pavyzdžiui: (i) rizikos tarp sutarties šalių pasidalijimas; (ii) šalių prisiimama išpareigojimų, paslaugų apimtis; (iii) sandorio išviešinimo faktas ir kiti, leidžia išskirti skirtingas faktoringo sutarties rūšis, kurios bus aptariamoms toliau einančioje dalyje.

1.2. Faktoringo rūšys

Užsienio teisinėje literatūroje teigiama¹⁶, kad neįmanoma išvardinti visų faktoringo sutarties variantų, nes siekiant patenkinti verslo subjektų poreikius, bei atitikti atskiros valstybės teisinį reguliavimą, tarptautinėje praktikoje konkrečios faktoringo sutarties sąlygos formuluojamos kuriant įvairias variacijas iš toliau pateiktų faktoringui būdingų savybių. Taigi nors nėra visuotinai pripažįstamos vienintelės faktoringo sutarčių klasifikacijos, tačiau apibendrinus teisės doktrinoje išskirtas faktoringo sutarčių rūšis¹⁷ ir susisteminus pagal joms dažniausiai būdingas savybes, galima pateikti pagrindinius faktoringo sutarčių klasifikavimo kriterijus.

1) Pagal rizikos dėl skolininko neatsiskaitymo pasidalijimą tarp faktoringo sutarties šalių¹⁸ sutartys yra skirstomos į tikrąjį faktoringą arba be regresio teisės (angl. – *non-recourse factoring*) ir netikrąjį faktoringą arba su regresio teise (angl. – *recourse factoring*).¹⁹

Faktoringo su regresio teise atveju, jeigu skolininkas per nustatytą terminą nesumoka faktoriui pinigų sumos jam priklausančios pagal perleistą reikalavimo teisę, pastarasis įgyja

¹⁶ *Cit. op.* 6, p. 15. GOODE, Roy, et al. *Transnational Commercial Law: Text, Cases and Material*. Oxford: University Press, 2007, p. 408.

¹⁷ CRICHTON, Susan. FERRIER, Charles. *Understanding factoring and trade credit*. London: Waterlow publishers, 1980, p. 130-136; *Cit. op.* 6, p. 14-22; BISCOE, Peter M. *Law and practice of credit factoring*. London: Butter Worths, 1975, p. 3-11; BURGESS, Robert. *Corporate finance law*. 2nd ed. London: Sweet&Maxwell, 1992, p. 108-111; ŠATAS, Juozas. *Tarptautiniai atsiskaitymai. Teisiniai pagrindai ir praktika*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 83-89.

¹⁸ Paminėtina, kad šis kriterijus buvo vienas iš svarbiausių argumentų, kuriuo remiantis Europos Teisingumo Teismas pripažino faktorių, sudariusį faktoringo be regresio sutartį, atsakingu dėl pridėtinės vertės mokesčio sumokėjimo už nupirktus piniginius reikalavimus, jeigu klientas nėra sumokėjęs šio mokesčio. Europos Teisingumo Teismo 2003 m. liepos 26 d. sprendimas byloje C-305/01, *Finanzamt Groß-Gerau V MKG-Kraftfahrzeuge-Factoring GmbH* (2003), ECR I-06729 Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62001J0305:EN:HTML>> [žiūrėta 2010-02-07]

¹⁹ Paminėtina, kad JAV ir D. Britanijoje faktoringo sutartimi vadinami tik tie teisiniai santykiai, kai faktorius prisiima skolininko nemokumo riziką, o priešinga situacija vadinama piniginių reikalavimų finansavimu (angl. – *account receivable financing*). Tuo tarpu dauguma Europos valstybių ir UNIDROIT Konvencija faktoringo teisiniais santykiais laiko abu atvejus. ALEXANDER, Mary Rose. *Towards unification and predictability: The international factoring convention*. Columbia Journal of Transnational Law [interaktyvus] 1989, p. 13. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>> [žiūrėta 2010-02-14].

teisę reikalauti, kad tą sumą jam sumokėtų klientas. Vadinasi faktorius apriboja savo finansinę riziką, neprisiimdamas apsaugos nuo blogų skolų funkcijos.

Sudarant tikrojo faktoringo sutartį faktorius perimdamas iš kliento reikalavimo teisę į skolininką, kartu prisiima piniginio reikalavimo neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo riziką, t. y. klientas neįsipareigoja padengti galimų faktoriaus nuostolių dėl skolininko neatsiskaitymo. Tačiau jeigu skolininkas neįvykdo savo prievolės ne dėl komercinių priežasčių, lėšų trūkumo (pavyzdžiui, tuo atveju, kai klientas netinkamai įvykdė savo įsipareigojimus skolininkui pagal pirkimo-pardavimo ar paslaugų teikimo sutartį, ir dėl šios priežasties skolininkas nevykdo faktoriui perleisto reikalavimo), tuomet faktorius turės analogišką atgręžtinio reikalavimo teisę į klientą, kaip faktoringo su regresu sutarties atveju.²⁰ Tačiau tai nereiškia, kad tokiomis sąlygomis finansuotojas superka visus jam siūlomus piniginius reikalavimus – jis turi teisę atmesti mažo kreditingumo kliento reikalavimo teises į skolininkus.

Remiantis šiuo pagrindu R. P. Wood dar išskiria trečią, faktoringo su ribota regreso teise (angl. – *factoring with limited recourse*), sutartį, teigdamas, kad regreso teisės ribojimas gali pasireikšti numatant faktoriaus turimos atgręžtinio reikalavimo teisės apimtį ribas ar laiko tarpą, per kurį faktorius gali pareikšti šį reikalavimą į klientą²¹.

2) Pagal faktoringo sandorio atskleidimo skolininkui faktą išskiriami atvirojo (angl. – *disclosed factoring*) ir uždarojo ar konfidencialiojo (angl. – *non-notification factoring* arba *confidential factoring* arba *invoice discounting*) faktoringo sandoriai.

Atviruoju vadinamas toks faktoringas, kai klientas ar pats faktorius informuoja skolininką apie faktoringo sutarties sudarymą ir atsiskaitymo pagal ją tvarką, pagal kurią skolininko turima pinigine prievole bus laikoma įvykdyta tinkamai, tik ją įvykdžius tiesiogiai faktoriui. Tokiu būdu faktorius gali įgyti tam tikrą „saugumą“, pavyzdžiui įgyja pirmumo teisę prieš kitus kliento kreditorius, sumažina riziką dėl perleisto reikalavimo įvykdymo netinkamam asmeniui, apsisaugo nuo tolimesnio skolininko priešpriešinių reikalavimų įskaitymo.

Konfidencialiojo faktoringo sutarties atveju aiškiai atsiskleidžia finansavimo tikslas, faktoringas laikytinas gryna finansavimo priemone²², nes skolininkas nėra informuojamas apie reikalavimo teisę perleidimą faktoriui, todėl faktoriaus suteiktą pinigų sumą gražina pats klientas. Paprastai skolininkas pinigus moką į kliento jam išrašomose sąskaitose nurodytą

²⁰ BISCOE, Peter M. *Law and practice of credit factoring*. London: Butter Worths, 1975, p. 6.

²¹ *Cit. op.* 13, p. 672.

²² SEALY, L. S. HOOLEY, R. J. A. *Commercial law*. 3rd ed. UK: Lexis Nexis, 2003, p. 984.

specialią, naujai atidarytą banko sąskaitą, dažniausiai valdomą faktoriaus. Vadinasi klientas pagal šio tipo faktoringo sutartį administruodamas sąskaitas ir vykdydamas skolų surinkimą veikia kaip faktoriaus agentas²³. Be to, faktorius paprastai neteikia jokių kitų nefinansinių paslaugų, todėl klientas kaip iki perleidimo pats atlieka sąskaitų administravimą, rūpinasi atsiskaitymu su skolininkais ir toliau vykdo įprastus santykius su jais. Šio tipo faktoringo sutarties sudarymo fakto neišviešinimas grindžiamas tuo, kad taip siekiama nepakenkti kliento ir skolininko santykiams, bei išlaikyti kliento kreditingumo įvaizdį prieš jo paties tiekėjus²⁴. D. Britanijoje ši faktoringo forma vykdoma pasitelkiant patikėjimo (angl. – *trust*) institutą, nes klientas dalyvauja atsiskaitant kaip faktoriaus patikėtinis mokėjimams jo naudai gauti²⁵.

- 3) Pagal faktoringo sutarties šalių nacionalinį priskirtinumą išskiriamos²⁶: vidaus faktoringo sutartys, kai visi trys faktoringo santykių dalyviai reziduoja vienoje valstybėje, ir tarptautinio faktoringo sutartys (angl. – *international factoring*), kai vienas iš faktoringo santykių dalyvių reziduoja kitoje valstybėje. Šis faktoringas dar skirstomas į: (i) eksporto – klientas yra eksportą vykdanči įmonė, o skolininkas reziduoja kitoje šalyje; (ii) importo – klientų, ne rezidentų, reikalavimų rinkimas iš skolininkų faktoriaus šalyje.
- 4) Pagal faktoriui priklausančių mokėjimų atlikimo momentą²⁷ faktoringo sutartys skirstomos į avansinio mokėjimo (angl. – *advance factoring*) ir suejusio termino mokėjimo (angl. – *maturity factoring*) faktoringą²⁸.

Sudarius suejusio termino mokėjimo faktoringo sutartį faktorius pinigų sumą už kliento perleidžiamą piniginių reikalavimą turi sumokėti tuomet, kai sueina skolos mokėjimo terminas pagal perleistą reikalavimo teisę arba sutartyje numatytą fiksuotą datą (angl. – *maturity date*), kuri nustatoma atsižvelgiant į numatomą faktinį skolos išieškojimo momentą. Pastarasis paprastai yra vėlesnis negu reikalavimo teisės patenkinimo terminas. Vadinasi, faktoringo sutartis numatanti tokį perleidžiamo reikalavimo apmokėjimo būdą, sudaroma ne siekiant suteikti kreditavimą klientui, o pasinaudoti viena ar keliomis faktoriaus teikiamomis nefinansinėmis paslaugomis, pavyzdžiui finansinių dokumentų administravimu, skolininko

²³ *Cit. op.* 10, p. 410.

²⁴ HACQUEEN, Hector, ZIMMERMANN, Reinhrd. *European Contract Law: Scots and South African Perspectives*. 2nd ed. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2006, p. 320.

²⁵ *Cit. op.* 11, p. 1005.

²⁶ Autorių kolektyvas. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. 3rd ed. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2006, p. 546.

²⁷ *Cit. op.* 6, p. 19.

²⁸ Šioms anglų kalba naudojamoms faktoringo sutarčių sąvokoms atitinkamų terminų lietuvių kalboje nėra, todėl atsižvelgiant į jų turinį pasirinktas būtent toks šių sąvokų vertimas.

turimų įsipareigojimų vykdymo kontroliavimu ar skolininko neatsiskaitymo rizikos vertinimu.

Pagal avansinio mokėjimo faktoringo sutartį faktorius už perleidžiamą reikalavimą sumoka sutarties šalių sutartu terminu, kuris nustatomas prieš sueinant skolos, iš kurios ši reikalavimo teisė kildinama, atidėto apmokėjimo terminui. Taigi finansavimas pagal faktoringo sutartį klientui yra teikiamas tik pasirinkus šį faktoriaus atliekamų mokėjimų būdą.

5) Pagal faktoriaus teikiamų paslaugų apimtį išskiriama tradicinio (angl. – *traditional or full service or old line factoring*) faktoringo rūšis apimanti visas tipines faktoriaus teikiamas paslaugas: finansavimo teikimas avansinio mokėjimo forma, finansinių dokumentų administravimas, skolininko turimų įsipareigojimų vykdymo kontroliavimas, bei skolininko neatsiskaitymo rizikos įvertinimas, be to apie šio tipo faktoringo sutarties sudarymą skolininkas turi būti informuotas. Faktoringo sutartimis pripažįstamos ir sutartys, kurių pagrindu teikiamos viena ar kelios, bet ne visos iš minėtų paslaugų. Tuo atveju, kai pagal faktoringo sutartį klientui teikiama tik finansavimo paslauga, šis sandoris įvardijamas kaip sąskaitų diskontavimas (angl. – *invoice discounting*)²⁹. Kai faktorius su klientu susitaria tik dėl skolininko įsipareigojimų kontroliavimo, buhalterinės apskaitos vykdymo, ir šios sutarties pagrindu faktoriui perleidžiamas piniginis reikalavimas be finansavimo, toks faktoringas vadinamas surinkimo arba sąskaitų administravimo faktoringu (angl. – *collection service*)³⁰. Nors praktikoje faktorius ir klientas gali pasirinkti, kurios iš minėtų tradicinio faktoringo paslaugų bus teikiamos klientui ir taip apibrėžti faktoringo sutarties turinį, tačiau teisės doktrinoje³¹ pabrėžiama, jog skolininko turimų įsipareigojimų vykdymo kontroliavimas (angl. – *collection*) yra neatsiejamas faktoringo elementas.

6) Pagal faktoringo sutarties dalyką, tiksliau piniginių reikalavimų perleidimo tvarką išskiriama pilno (visos apyvartos) (angl. – *whole turnover*) ir fakultatyvaus (angl. – *facultative*) faktoringo sutarčių rūšys³². Sudarius pilno faktoringo sutartį, faktoriui yra perleidžiami visi – tiek egzistuojantys perleidimo metu, tiek būsimi – kliento piniginiai reikalavimai, kylantys iš visos kliento ūkinės komercinės veiklos apimties, arba ją

²⁹ BURGESS, Robert. *Corporate finance law*. 2nd ed. London: Sweet&Maxwell, 1992, p. 108.

³⁰ ŠATAS, Juozas. *Tarptautiniai atsiskaitymai. Teisiniai pagrindai ir praktika*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 87.

³¹ *Cit. op.* 11, p. 1002.

³² *Cit. op.* 6, p. 137-141.

susiaurinat, pavyzdžiui iki tam tikro sektoriaus, produkto ar konkretaus skolininko. Paprastai toks faktoringas vykdomas su regresu³³. Fakultatyvaus faktoringo sutarties atveju, tarp faktoriaus ir kliento yra sudaroma pagrindinė (angl. – *master*) sutartis, kurios pagrindu klientas pateikia pasiūlymą faktoriui dėl konkretaus piniginio reikalavimo ar jų grupės pirkimo, o faktorius turi apsisprendimo teisę dėl pasiūlymų akceptavimo³⁴, tai yra faktorius vykdo faktorizuojamų piniginių reikalavimų selekciją³⁵.

Pabrėžtina, kad sudarant konkrečią faktoringo sutartį paprastai yra pasirenkamas vienas iš kiekvieno skirstymo į rūšis kriterijaus siūlomų faktoringui būdingų alternatyvių bruožų. Pavyzdžiui, vidaus fakultatyvaus faktoringo sutartis gali būti sudaryta su regresu ir įpareigojant klientą pranešti skolininkui apie faktoringo sutarties sudarymą, bei nurodant faktoriaus pareigą už perleistą reikalavimą atsiskaityti jo perleidimo metu, o be finansavimo funkcijos teikti ir finansinių dokumentų administravimo paslaugas. Pateiktasis faktoringo sutarties apibūdinimas yra vienas iš galimų faktoringo teisinių santykių suvokimo variantų. Be to, be minėtų keturių dažniausiai teikiamų finansuotojo paslaugų finansuotojas gali atlikti kliento naudai ir potencialių kliento skolininkų finansinės būklės analizę. Vis dėlto reikia pripažinti, kad klasikine faktoringo sutartimi laikytina ta, kurios pagrindinė funkcija yra finansavimo suteikimas klientui, o kiti aptarti bruožai esminės reikšmės faktoringo, kaip finansinės paslaugos sampratai, neturi ir pasirenkami pagal sutarties šalių poreikius ir atsižvelgiant į teisinį šių santykių reguliavimą³⁶.

1.3. Reglamentavimo šaltiniai

Pagal faktoringo sutarties teisinio reguliavimo specifiką nacionaliniu lygmeniu galima išskirti tris valstybių grupes: (i) valstybes, kurių teisės aktai nenumato specialaus faktoringo sutarties teisinio reglamentavimo, o šie santykiai yra reguliuojami remiantis bendrosiomis reikalavimo perleidimo teisės nuostatomis³⁷ (pvz.: Vokietija, Prancūzija, Ispanija, Italija,

³³ *Cit. op.* 15, p. 410.

³⁴ GOODE, Roy. *Commercial law*. 3rd ed. UK: Lexis Nexis, 2003, p. 747.

³⁵ Šis faktoringo sutarčių skirstymas plačiai pripažįstamas Bendrosios teisės tradicijos valstybėse (JAV, D. Britanijoje).

³⁶ HONGWEN, Zhu. *Development and regulation of the business of factoring in China*. Journal of Business Law. [interaktyvus]. 2007, 67-89, p. 2. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>> [žiūrėta 2010-02-04].

³⁷ Pateiktina teisės doktrinos pozicija dėl tokio reglamentavimo būdo: Modernių sutarčių, tokių kaip faktoringas, nereguliuojamas civilinėmis teisinėmis normomis sąlygoja didesnę ginčų ir nesutarimų kilimo galimybę tarp sutarties šalių, nes teisinė bazė taikoma šiems santykiams iki *lex specialis* normų nurodymo yra diskutuotina. KOVE, Villu. *Applicable Law in the Light of Modern Law of Obligations and Bases for the Preparation of the Law of Obligations Act*. [interaktyvus] 2001. Prieiga per: <<http://www.juridicainternational.eu/>> [žiūrėta 2010-04-19].

Šveicarija, Olandija); (ii) valstybes, kurios savo naujai priimtuose civiliniuose kodeksuose įtvirtina specialų reglamentavimą, skirtą faktoringo teisiniams santykiams (pvz.: Lietuva, Rusija, Estija (šios nuostatos numatytos Prievolių įstatyme³⁸)); (iii) bendrosios teisės tradicijos valstybės, įstatyminiu lygmeniu numatančios faktoringo teisinių santykių reglamentavimą (pvz.: JAV³⁹, D. Britanija⁴⁰). Remiantis šiuo sąlyginiu valstybių nacionalinių teisės sistemų suskirstymu pagal faktoringo teisinių santykių reguliavimą, galima teigti, jog vyrauja tendencija, kad kontinentinės teisės tradicijos valstybės neturi specialaus faktoringo teisinių santykių reguliavimo, priešingai nei bendrosios teisės tradicijos atstovai. Bet kartu išskiriamos kontinentinės teisės tradicijos valstybės priėmusios naujus civilinius kodeksus su specialiu teisiniu faktoringo santykiu reglamentavimu.

Teisinio reguliavimo pokyčiai nacionaliniu lygmeniu, vyraujantys nuo bendrųjų reikalavimo perleidimo teisės normų pakeitimų civiliniuose kodekse iki *lex specialis* nuostatų ar įstatymų priėmimų siekiant palengvinti įvairių finansavimų būdų, pagrįstų piniginių reikalavimų perleidimu, sąlygojo analogiškos veiklos atsiradimą ir tarptautiniu ar regioniniu lygiu⁴¹. Tai pat tarptautinė prekyba ir tarptautinis ekonominis bendradarbiavimas skatina valstybes vienodinti sutarčių teisę mažinant nacionalinių teisės sistemų skirtumus⁴². Tai lėmė 1988 m. UNIDROIT Konvencijos priėmimą, kuri yra įsigaliojusi. Neratifikavusioms valstybėms, joje įtvirtintas faktoringo santykių reglamentavimas turi rekomendacinę reikšmę. Kitas tarptautinis dokumentas aktualus faktoringo teisinių santykių reglamentavimui yra 2001 m. UNCITRAL Niujorko konvencija dėl piniginio reikalavimo teisės perleidimo tarptautinėje prekyboje (toliau – UNCITRAL Konvencija⁴³). Ją ratifikavo nepakankamas

³⁸Law of Obligations Act 2002 (Estonia) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.legaltext.ee/text/en/X30085K3.htm>> [žiūrėta 2010-03-28].

³⁹ 9 str. Uniform Commercial Code 1962 (USA) (toliau – JAV UCC) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.law.cornell.edu/ucc/ucc.table.html>> [žiūrėta 2010-03-28]. 9 str. Ši teisės norma apima visus piniginių reikalavimo teisių perleidimo atvejus ir juos kvalifikuoja kaip užtikrinimo sandorius. Nors į šios nuostatos *ratione materia* patenka ir faktoringas, kuris iki jos priėmimo buvo suprantamas kaip piniginių reikalavimų pardavimas (angl. – *outright sale*), tačiau savo teisinės prigimties nepraranda (pavyzdžiui, negalioja reikalavimas grąžinti perviršį realizavus piniginius reikalavimus), o iš 9 str. jam taikomi tik formalumai, pavyzdžiui reikalavimas įregistruoti ir pan. DALHUISEN, Jan H. *On Transnational and Comparative Commercial, Financial and Trade law*. 3rd ed. Oxford;Portland: Hart Publishing, 2007, p. 999-1000.

⁴⁰136 str. Law of Property Act 1925 (United Kingdom) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.statutelaw.gov.uk/content.aspx?activeTextDocId=432552>> [žiūrėta 2010-03-28]. 136 str. Pripažįstantis piniginio reikalavimo perleidimą teisėje, nes iki to laiko perleidimas buvo galimas tik *equity* forma.

⁴¹ SIGMAN, Harry. *Cross-Border Security Over Receivables*. Munich: European law publishers GmbH, 2009, p. 1.

⁴² Autorių kolektyvas. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 135.

⁴³ 2001 m. Jungtinių tautų (UNCITRAL) Niujorko konvencija dėl piniginio reikalavimo teisės perleidimo tarptautinėje prekyboje [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org>> [žiūrėta 2010-07-14].

skaičius valstybių ir ji kol kas nėra įsigaliojusi, todėl turi rekomendacinę reikšmę. Šios konvencijos nuostatos skirtos reguliuoti įvairiems finansavimo, pagrįsto piniginių reikalavimų perleidimo būdais, tame tarpe gali būti taikomos ir faktoringo tarptautiniams teisiniams santykiams, reguliuoti⁴⁴. Nors Lietuva nėra prisijungusi nei prie vienos iš šių konvencijų, darbe bus daroma lyginamoji analizė tarp LR CK ir minėtų konvencijų atitinkamų teisės normų konkrečiais klausimais, nes minėtos konvencijos yra svarbūs įvairių valstybių sutarčių teisės vienodinimo tarptautiniai dokumentai.

⁴⁴ BAZINAS, SPIRO V. An International Legal Regim for Receivables Financing: UNCITRAL's Contribution. *Duke Journal of Comparative & International Law*, p. 322.

II DALIS. FAKTORINGO SUTARTIES TEISINĖ CHARAKTERISTIKA PAGAL LR CK

Siekiant išsamiai išnagrinėti faktoringo sutarties sampratą numatytą LR CK, reikia analizuoti jos atskirus elementus (teisinę prigimtį, sutarties šalis, jų tarpusavio santykius), bei daryti lyginamąją analizę su atitinkamų teisinių santykių padėtimi užsienio valstybių teisinėse sistemose ar tarptautinių (regioninių) sutarčių reguliavimo lygmenyje, ir daryti išvadas ar LR CK pateikta faktoringo sutarties reglamentacija yra tinkama, pagrįsta ir atitinkanti tarptautiniu mastu vyraujančių faktoringo santykių supratimą.

Naujasis LR CK įtvirtino *lex specialis* teisės normas skirtas moderniai faktoringo sutarčiai reguliuoti⁴⁵. Vienas iš tikslų, kurio buvo siekiama tokio reguliavimo įtvirtinimu – palankesnių sąlygų verslui numatymas, pabrėžiant šios sutarties svarbą ekonominiu požiūriu⁴⁶. LR CK įtvirtintas faktoringo sutarties teisinis reglamentavimas yra paremtas UNIDROIT Konvencija⁴⁷, o taip pat 1995 m. gruodžio 22 d. Rusijos Federacijos civiliniu kodeksu⁴⁸ (toliau – RF CK). Pastarajame teisės akte faktoringo sutartis tiesiogiai neįvardijama, tačiau šio kodekso 43 skyrius, kuris yra skirtas reguliuoti finansavimą pagrįstą piniginių reikalavimų perleidimu, kartu apima ir faktoringo sutarties teisinį reguliavimą. Kadangi minėtos RF CK dalies nuostatos reguliuoja platesnius nei faktoringo teisinius santykius, tai yra finansavimą pagrįstą piniginių reikalavimų perleidimu, tai sutarties šalies, teikiančios šias paslaugas klientui, įvardijimas finansuotoju (angl. – *financier*) yra pagrįstas. Tuo tarpu LR CK 6 knygos XLV skyrius yra skirtas tik faktoringo teisinių santykių reguliavimui, tačiau irgi naudojamas finansuotojo terminas siekiant apibūdinti faktoringo paslaugų davėją. Tokio bendresnio termino vartojimas, neatitinka ir tarptautiniuose teisės

⁴⁵ MIKELĖNAS, Valentinas. *The Main Features of the New Lithuanian Contract Law System Based on the Civil Code of 2000*. [Interaktyvus] [žiūrėta 2010-01-29]. Prieiga per: <<http://www.juridicainternational.eu/index/2005/vol-x/the-main-features-of-the-new-lithuanian-contract-law-system-based-on-the-civil-code-of-2000>>

⁴⁶ 2000 m. gegužės 16 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos aiškinamasis raštas Nr. P-2530 dėl Civilinio kodekso šeštosios knygos.

⁴⁷ MIKELĖNAS, Valentinas. *The Influence of Instruments of Harmonisation of Private Law upon the Reform of Civil Law in Lithuania* [Interaktyvus] [žiūrėta 2010-01-29]. Prieiga per: <<http://www.juridicainternational.eu>>

⁴⁸ 1995 m. gruodžio 22 d. Rusijos Federacijos civilinis kodeksas. [interaktyvus] Prieiga per: <http://www.akdi.ru/pravo/kodeks/text_gk2.htm#g54> [žiūrėta: 2010-03-22]

aktuose⁴⁹ ir teisinėje doktrinoje nusistovėjusios praktikos, kuriuose ši faktoringo sutarties šalis įvardijama faktoriumi (angl. – *factor*).

Faktoringo sutarties samprata yra pateikta LR CK 6.903 str. 1 d., nurodant, jog šia sutartimi viena šalis (finansuotojas) perduoda arba įsipareigoja perduoti kitai šaliai (klientui) pinigus mainais už kliento (kreditoriaus) piniginių reikalavimų, susijusių su prekių pardavimu, darbų atlikimu ar paslaugų teikimu, trečiajam asmeniui (skolininkui), o klientas perleidžia arba įsipareigoja perleisti finansuotojui piniginių reikalavimų skolininkui (finansavimas su sąlyga perleisti piniginių reikalavimą) ir mokėti sutartyje nustatytą atlyginimą. Galima teigti, kad šis faktoringo santykių apibūdinimas atitinka šio darbo 1.1. dalyje suformuluotą faktoringo esmės ekonomine prasme supratimą, tai yra kaip finansavimą grindžiamą piniginių reikalavimų perleidimu. Tačiau pagal LR CK faktoringo *lex specialis* nuostatas finansuotojo atliekama finansavimo funkcija yra išskiriama iš kitų finansuotojo galimų teikti paslaugų ir įtvirtinama kaip faktoringo sutartį kvalifikuojantis kriterijus, o kitos finansuotojo galimos teikti paslaugos numatomos kaip papildomos (LR CK 6.903 str. 1 d., LR CK 6.903 str. 3 d.). Todėl sąskaitų administravimo faktoringo (angl. – *collection service*) sutarties, kurios pagrindu nėra teikiamas finansavimas klientui, nebus galima sudaryti pagal LR CK 6 knygos XLV skyriaus nuostatas. Be to, kadangi finansavimo tikslas bus pasiektas, tik tuomet, kai finansuotojas pinigus už piniginių reikalavimą sumokės iki piniginio reikalavimo vykdymo termino suėjimo, todėl faktoringo sutartimi nebus laikoma ir suėjusio mokėjimo sutartis (angl. – *maturity factoring*). Tačiau tai nereiškia, jog tokių sutarčių pagal LR CK apskritai negalima sudaryti. Šalys, vadovaudamasi sutarčių laisvės principu, galės sudaryti analogiškos esmės sutartis, tačiau pagal kitas LR CK nuostatas, pavyzdžiui LR CK 6.716 – 6.724 str. Toks reguliavimas gali sąlygoti papildomus šalių laiko ir finansinius kaštus, didesnę riziką dėl interesų konfliktų kilimo. Tuo tarpu UNIDROIT Konvencijos 1 str. 2 d. b) punktas faktoringo sutartimi pripažįsta tokias sutartis, kurių pagrindu faktorius teikia bent dvi iš darbe jau minėtų keturių funkcijų⁵⁰. Taip pat UNCITRAL Konvencijos komentare, teigiama, jog finansavimo tikslo nurodymas, kaip būtinos sąlygos sutarčiai patekti į konvencijos *ratione materia*, gali sąlygoti nepagrįstą svarbių sutarčių (kuriomis teikiamos kitos, o ne finansavimo paslaugos) eliminavimą iš konvencijos veikimo srities⁵¹. Vadinasi, LR CK pateikiama

⁴⁹ *Cit. op.* 3.

⁵⁰ Finansavimo teikimas avansinio mokėjimo forma, finansinių dokumentų administravimas, skolininko turimų įsipareigojimų vykdymo kontroliavimas, bei skolininko neatsiskaitymo rizikos įvertinimas.

⁵¹ United Nations Commission on International Trade Law. *Analytical Commentary on the draft Convention on Assignment of Receivables in International Trade*. Thirty-fourth session, Vienna, 2001, p. 11.

faktoringo sutarties samprata apima ne visas galimas faktoringo sutarčių rūšis, kurios pripažįstamos kitose valstybėse, tarptautinėje praktikoje. Tai suponuoja ribojimą finansuotojui ir klientui sudaryti sąskaitų administravimo ar suėjusio mokėjimo faktoringo sutarčių rūšis pagal LR CK *lex specialis* faktoringo teisės normas, o taip pat galimų konfliktų kilimo galimybę su kliento užsienio skolininkais, dėl tam tikro teisinio santykio skirtingo kvalifikavimo pagal skirtingų valstybių teisės sistemas.

2.1. Faktoringo sutarties teisinė prigimtis

Faktoringo sutarties teisinio reglamentavimo LR CK kilmę sąlygoja faktoringo santykių esmė, arba kitaip tariant pagrindinis tikslas, tai yra finansavimas perleidžiant piniginių reikalavimą. Tiek Lietuvos teisės doktrinoje⁵², tiek Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktikoje⁵³ pripažįstama reikalavimo perleidimo instituto (LR CK 6.101 str. - 6.114 str.) ir faktoringo sutarties ryšys, tokiu aspektu kaip bendrųjų ir specialiųjų normų santykis, tai yra faktoringo teisinė reglamentacija LR CK 6 knygos XLV skyriuje laikytina specialiomis normomis reguliuojančiomis reikalavimo teisės perleidimo ypatumus⁵⁴. Todėl pripažįstama galimybė reikalavimo perleidimo teisės normas faktoringo santykiams taikyti subsidiariai⁵⁵. Šias išvadas sąlygoja abiemis teisiniams santykiams būdingo specifinio dalyko, tai yra reikalavimo teisės, ypatumai. Kadangi ji laikytina prievoline subjektine teise, o pagal LR CK turtinės teisės teisės gali būti perduodamos iš vieno asmens kitam tik naudojantis amenų pasikeitimo prievolėje institutu.

Kyla klausimas, kodėl reikėjo atskirai reglamentuoti faktoringo sutartį, jeigu jos turinį sudarantis atlygintinas piniginių reikalavimo perleidimas atitinka LR CK bendrojoje dalyje įtvirtintą cesijos institutą. Tiek pagal faktoringo sutartį, tiek pagal cesijos sutartį atitinkamai klientas (cedentas) perduoda reikalavimo teisę finansuotojui (cesionarui) ir ši reikalavimo teisė tampa finansuotojo turto sudedamoji dalis⁵⁶, o klientas nustoja būti prievolės šalimi. Prievolė, iš kurios kildinamas reikalavimas nėra įvykdoma, pasikeičia tik asmuo, kuriam

⁵² SKIBARKIENĖ, Živilė. Reikalavimo perleidimas ir faktoringas. *Jurisprudencija*, 2004, nr. 55 (47), p. 118.; *Cit. op.* 12, p. 102.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB "Šiaulių banko faktoringas" v. J.G. įmonė*, Nr. 3k-3-59, kat. 65, 123.6.

⁵⁴ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. I tomas. 1-asis leid. Vilnius: Justitia, 2003, p. 141.

⁵⁵ SKIBARKIENĖ, Živilė. Faktoringo samprata ir jo teisinė prigimtis. *Jurisprudencija*, 2005, nr. 70(62), p. 58.

⁵⁶ MIKELĖNAS, Valentinas. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 38.

skolininkas turi įvykdyti prievolę⁵⁷. Galima teigti, jog faktoringo, kaip savarankiškos sutarties reglamentavimą, nulėmė siekis padidinti piniginio reikalavimo teisės apyvartumą, kuri riboja bendrosios civilinės prievolių teisės normos, nebeatitinkančios besivystančių ekonominių santykių⁵⁸. Ši teiginį galima pagrįsti pateikiant faktoringo sutarčiai priskirtinus specifinius bruožus, kurie yra specialūs palyginus su cesijos instituto normomis. Pirmiausia faktoringo sutartimi yra perduodamas tik piniginis reikalavimas, susijęs su prekių pardavimu, darbų atlikimu ar paslaugų teikimu, ir jį galima perduoti tik finansuotojui (LR CK 6.903 str. 1 d.). Tuo tarpu cesijos atveju nėra ribojama nei koks reikalavimas gali būti perduodamas (išskyrus draudžiamą sąsają su kreditoriaus asmeniu) (LR CK 6.101 str.), nei asmenų ratas, kuriam cedentas gali perleisti reikalavimą (išskyrus, specifinį atvejį dėl draudimo perleisti reikalavimą teisėjui, prokurorui ar advokatui (CK 6.102 str. 2 d.)). Faktoringo sutartis gali būti tik atlygintinė, tuo tarpu cesijos sutartis gali būti ir neatlygintinė. Faktoringo santykius reglamentuojančios teisės normos daro išimtį iš cesijos atveju taikomo sutartyje numatyto draudimo perleisti reikalavimą, jeigu cedento ir skolininko sudaryta sutartis tą draudžia ar riboja (LR CK 6.907 str. ir 6.101 str. santykis). Galima daryti išvadą, jog minėti skirtumai ir yra pagrindiniai kriterijai, kurie nulėmė faktoringo sutarties, kaip savarankiškos sutarties reglamentavimą LR CK.

Teisės doktrinoje apibūdinant cesijos ir faktoringo sutarties teisinį santykį, galima išskirti dvi pozicijas: faktoringo sutartis yra specifinė cesijos rūšis⁵⁹, arba cesija yra tik vienas iš faktoringo sandorio elementų⁶⁰. Palaikytina pirmoji nuomonė, nes faktoringo sutartis teisine prasme kildinama iš cesijos, ir tai yra atskira cesijos rūšis, turinti specifinių požymių: dalykas (tik piniginis reikalavimas), subjektai (keliami specialūs reikalavimai, ribojamas jų ratas), visuomet tik atlygintinė.

Pripažinus, jog faktoringo santykiai pagal LR CK yra kildinami iš reikalavimo perleidimo instituto, paminėtina, kad skirtingų užsienio valstybių teisinės sistemos faktoringo sutarčių sudarymui naudoja ir kitus asmenų pasikeitimo prievolėje būdus. Kaip pavyzdį dėl subrogacijos instituto pasitelkimo sudarant faktoringo sutartį galima paminėti Prancūzijos praktiką dėl sutartinės subrogacijos naudojimo faktoringo teisiniuose santykiuose⁶¹.

⁵⁷ *Cit. op.* 54, p. 140

⁵⁸ *Cit. op.* 16, p. 408.

⁵⁹ *Cit. op.* 12, p. 102.

⁶⁰ *Cit. op.* 52, p. 115.

⁶¹ JOHNSTON, Wiliam. *Security over Receivable*. Oxford: University Press, 2008, p. 181. DALHUISEN, Jan H. *On Transnational and Comparative Commercial, Financial and Trade law*. 3rd ed. Oxford;Portland: Hart Publishing, 2007, p. 1003.

Subrogacijos (pranc. – *subrogation personnelle*) instituto naudojimą sąlygojo nepalankus cesijos reglamentavimas Prancūzijos CK 1690 str.⁶², o tiksliau kalbant reikalaujama informuoti skolininką, kad perleidimas galiotų (angl. – *mandatory notice*)⁶³. Todėl Prancūzijos verslo praktikoje faktoringo santykiai plėtojami remiantis subrogacijos normomis, tai yra klientas finansuotojo mokėjimą pripažįsta skolininko turimos skolos sumokėjimu, o finansuotojas skolininko atžvilgiu įgyja reikalavimo teisę.⁶⁴

Konstatavus LR CK įtvirtintos faktoringo sutarties reglamentacijos kilmę iš reikalavimo perleidimo (cesijos) instituto, galima daryti išvadą, kad atskirų valstybių įstatymų leidėjai pasirenka skirtingus būdus siekdami modifikuoti bendrąsias cesijos normas, netinkančias moderniems finansavimo perleidžiant piniginius reikalavimus sandoriams reguliuoti, ar apsunkinančias tokių santykių vystymąsi.

2.2. Sandoris esantis reikalavimo perleidimo pagrindu

Ankstesnėje darbo dalyje nustačius faktoringo teisinio reglamentavimo kilmę iš cesijos instituto ir šių nuostatų subsidiarų taikymą faktoringo santykiams, susiduriame su kitu klausimu nulemtu cesijos kaip kauzalaus⁶⁵ sandorio sampratos palaikomos Lietuvos teisinėje sistemoje. Cesijos sandoris nėra abstraktus, savarankiškas sandoris, nes reikalavimo perleidimo sandorio tikslas (pagrindas) egzistuoja visada, nors ir ne visada matomas⁶⁶. Todėl cesija vykdoma kitų sutarčių pagrindu, pvz.: pirkimo-pardavimo, dovanojimo ir pan. Todėl LAT⁶⁷, bei Lietuvos teisinėje literatūroje⁶⁸ vertinant cesijos teisinius santykius yra išskiriami trys reikalavimo perleidimo aspektai: (i) prievolė, iš kurios atsirado teisės esančios reikalavimo perleidimo dalyku; (ii) sandoris, kurio pagrindu pradinis kreditorius perduoda naujam kreditoriui reikalavimo teisę reikalavimo perleidimo forma (perleidimo pagrindas); (iii) pats cesijos sandoris, kuriuo perleidžiamas reikalavimas (atsisakoma reikalavimo teisės). Remiantis šia argumentacija ir tuo, kad cesija yra būdas, kuriuo remiantis įvyksta asmenų

⁶² Prancūzijos civilinis kodeksas [interaktyvus] Prieiga per: <http://www.lexinter.net/ENGLISH/civil_code.htm>[žiūrėta 2010-03-28].

⁶³ WOOD, Philip R. *Financial law. Maps of world*. 6th ed. London: Sweet&Maxwell, 2008, p. 102.

⁶⁴ ZWEIGERT, K., KOTZ, H. *Lyginamosios teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 381.

⁶⁵ Tuo tarpu Vokietijos teisinėje sistemoje, perleidimo sandorio ir sandorio esančio jo pagrindu atžvilgiu galioja abstrakcijos principas (vok. – *Abstraktionsprinzip*). VOGENAUER, Stefan; KLEINHEISTERKAMP, Jan. *Commentary on the UNIDROIT principles of international commercial contracts (PICC)*. New York: Oxford University press, 2009, p. 676. *Cit. op.* 11, p. 1004.

⁶⁶ *Cit. op.* 12, p. 98.

⁶⁷ LAT Civilinių bylų skyriaus 2002 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje *Raimundo Lissausko individuali įmonė v. akcinė bendrovė "Daisotra"*, Nr. 3K-3-1255/2002, kat. 33; 67.

⁶⁸ *Cit. op.* 12, p. 97.

pasikeitimas faktoringo teisiniuose santykiuose, šį cesijos santykių išskirstymą reikia taikyti ir analizuojant faktoringo teisinius santykius. Tai padarę, gautume tokį rezultatą: (i) skolininkui tenkanti prievolė iš prekių pardavimo, darbų atlikimo ar paslaugų teikimo sutarties; (ii) LR CK neįvardija sandorio, kurį galima būtų laikyti piniginio reikalavimo perdavimo pagrindu; (iii) pats cesijos sandoris, tai yra dokumentas, kuriuo klientas perleidžia reikalavimą finansuotojui ir kartu atsisako reikalavimo teisės. Praktikoje, tai paprastai įforminama vienu dokumentu (aktu).⁶⁹ Todėl galima teigti, jog LR CK įvirtintos faktoringo sutartį reguliuojančios *lex specialis* nuostatos neįvardija sandorio, kuris yra piniginio reikalavimo perleidimo pagrindu.

Šį sandorį išsiaiškinti svarbu dėl to, kad jis sąlygoja teisių apimtį, kuri yra suteikiama finansuotojui į jam perduodamą piniginių reikalavimą. Bendriausia prasme piniginio reikalavimo perleidimo (angl. – *transfer*) formos gali būti tokios: (i) visiškas nuosavybės teisės perleidimas į piniginių reikalavimą (angl. – *outright transfer of ownership interest*); (ii) nuosavybės teisės perdavimas užtikrinimo tikslu (angl. – *title transfer for security purpose*); (iii) įkeitimo teisės sukūrimas (angl. – *creation of pledge*)⁷⁰. Kartu pripažįstama, jog skirtingose valstybėse, ar netgi tarptautiniuose (regioniniuose) teisės aktuose perleidimas (angl. – *assignment*) gali apimti tiek visas tris anksčiau išskirtas teisių apimtis⁷¹, tiek tik pirmas dvi arba nedaromas skirtumas tarp paskutiniųjų dviejų ir jos apjungiamos į vieną⁷², arba vidurinioji kategorija išvis uždraudžiama⁷³, arba antrajai kategorijai gali būti taikomos skirtingos teisės normos priklausomai nuo konkrečių aplinkybių⁷⁴. Todėl kyla klausimas, kuriuos iš minėtų skirtingos apimties teisių į perleidžiamą piniginių reikalavimą atvejus apima LR CK reglamentuojama faktoringo samprata, nes atsakius į šį klausimą bus išsiaiškinta ir koks sandoris laikomas piniginio reikalavimo perleidimo pagrindu faktoringo teisiniuose santykiuose.

⁶⁹ *Cit. op.* 12, p. 97.

⁷⁰ *Cit. op.* 41, p. 5.

⁷¹ Pavyzdžiui, UNCITRAL Konvencijos 2 str. Jo komentare konstatuojama, kad konvencija taikoma visiškam nuosavybės teisės perleidimui, o taip pat įtraukiami ir tie atvejai, kai reikalavimas perleidžiamas prievolės įvykdymo užtikrinimo tikslu, ir kai reikalavimo teisė įkeičiama. Nors, pačioje Konvencijos nuostatoje nėra detalizuojama, kokie konkrečiai teisiniai sandoriai suprantami kaip visiškas perleidimas ar perleidimas užtikrinimo tikslu, tai paaiškinama egzistuojančia perleidimo (angl. – *assignment*) samprata įvairove skirtingose teisinėse sistemose. *Cit. op.* 51, p. 11.

⁷² Šis autorius laikosi pozicijos, jog piniginės reikalavimo teisės perleidimas užtikrinimo tikslu (angl. – *assignment of debt by way of security*) teisine prasme bus traktuojamas kaip turtinės teisės įkeitimas (angl. – *legal mortgage of property right*). TOLHURST, Greg. *The Assignment of Contractual Rights*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2006, p. 43.

⁷³ Pvz.: Belgija, Ispanija.

⁷⁴ *Cit. op.* 41, p. 6.

2.2.1. Reikalavimo teisės pirkimas-pardavimas

Aiškinantis, koks sandoris turėtų būti laikomas piniginio reikalavimo perleidimo pagrindu, reikia remtis faktoringo sutarties šalių prisiimamais pagrindiniais įsipareigojimais, tai yra finansuotojo pareiga perduoti pinigus ir kliento pareiga perleisti piniginius reikalavimus. Panašiausia iš klasikinių sutarčių reglamentuotų LR CK savo esme būtų pirkimo-pardavimo sutartis (LR CK 6.305 str., o šio straipsnio 4 dalis leidžia ir turtinių teisių pirkimą-pardavimą), tai yra finansuotojas perka kliento turimus piniginius reikalavimus ir, kad būtų pasiektas faktoringo sutarčiai priskiriamas finansavimo tikslas, už juos privalo atsiskaityti anksčiau, negu sueina piniginio reikalavimo įvykdymo terminas. Tai patvirtina ir LR CK 6.910 straipsnio 1 dalis kalbanti apie finansuotojo teises į pinigų sumas, gaunamas iš skolininko, kurioje įvardijamas piniginio reikalavimo pirkimas iš kliento, kuriuo finansuotojas įgyja teisę į visas sumas, kurias gauna patenkinus piniginių reikalavimą. Vadinas, kai piniginis reikalavimas perleidžiamas finansuotojui atlygintinai, tokie teisiniai santykiai kvalifikuojami kaip reikalavimo teisės pirkimas-pardavimas⁷⁵. Tokios pozicijos laikomasi ir Rusijos teisės doktrinoje, kurioje teigiama, jog tuo atveju, kai piniginis reikalavimas perleidžiamas atlygintinai, reikalavimo perleidimui taikomos atitinkamos pirkimo-pardavimo sutarties teisės normos⁷⁶. Požiūris, kad faktoringo santykiuose atliekamas reikalavimo perleidimas grindžiamas pirkimo-pardavimo sutartimi paplitęs ir tarptautinėje teisinėje doktrinoje. Be to, teisiniame žodyne faktoringas yra nurodomas kaip piniginių reikalavimų pirkimas⁷⁷. Kaip jau minėta darbe aiškinant faktoringo sutarties esmę, P. R. Wood piniginių reikalavimų perdavimą apibūdina jų pardavimu⁷⁸. Tokios pozicijos laikosi ir R. Cranston, K.H. Marks, R. Goode⁷⁹. Taigi nors faktoringo sutarčiai reglamentuoti LR CK yra numatytos *lex specialis* teisės normos, kartu nėra draudžiama taikyti pirkimo-pardavimo sutartį reguliuojančias nuostatas, kiek tai neprieštarauja tų teisių prigimčiai ir esmei (LR CK 6.425 str.).

Svarbu išnagrinėti finansuotojo teises į pinigų sumas, gautas iš skolininko, kai piniginio reikalavimo perleidimas pasireiškia jo pirkimu (LR CK 6.910 str. 1 d.). Šioje nuostatoje įtvirtintas reguliavimas, kad finansuotojas nusipirkęs piniginių reikalavimą ir jį realizavęs, gali pasilikti visas sumas gautas iš skolininko, bet klientas atsako finansuotojui už tai, kad šis iš

⁷⁵ *Cit. op.* 54, p. 140.

⁷⁶ NIKIFOROV, Ilya. *Commercial laws of the Russian Federation*. St.Petersburg, 2005, p. 56.

⁷⁷ *Cit. op.* 9, p. 630

⁷⁸ *Cit. op.* 13, p. 671

⁷⁹ CRANSTON, Ross. *Principles of banking law*. 2nd ed. Oxford university press, 2002, p. 355. GOODE, Roy. *Commercial law*. 3rd ed. UK: Lexis Nexis, 2003, p. 746.

skolininko gavo mažiau negu sumokėjo klientui už nupirktą reikalavimą. Tačiau toks reglamentavimas yra kritikuotinas. Kadangi piniginį reikalavimą pardavus finansuotojui, jis tampa tokio piniginio reikalavimo savininku, todėl kaip turto savininkui, jam turėtų tekti ir visos su tuo turtu susijusios rizikos⁸⁰, tai yra po piniginio reikalavimo realizavimo gautą piniginį perteklių gali pasilikti sau ir, atitinkamai, turi prisiimti piniginių reikalavimų nepatenkinimo riziką. Teisės doktrinoje taip pat teigiama, jog faktoriaus teisė reikalauti iš kliento padenti trūkumą realizavus įsigytą piniginį reikalavimą nesiderina su pardavimo esme⁸¹. Tačiau būtina paminėti, kad šiuo atveju išlieka faktoringo sutarties šalių teisė susitarti kitaip. Šalių susitarimo galimybė dėl pertekliaus ir trūkumo pasidalijimo piniginio reikalavimo pirkimo-pardavimo atveju taip pat patvirtinama ir teisės doktrinoje⁸². Todėl išanalizuotą problematiką siūlytina išspręsti LR CK 6.910 str. 1 d. nurodytą žodį „atsako“ pakeičiant į „neatsako“, bet kartu paliekant teiginį „jeigu sutartis nenustato ko kito“.

Vadinasi, pagal LR CK 6.903 str. 1 d. sandoris esantis piniginio reikalavimo perleidimo (cesijos) teisiniu pagrindu yra pirkimo-pardavimo sutartis, o tai atitinka anksčiau pateiktą perleidimo formų skirstymo pirmąjį atvejį, t.y. visišką nuosavybės teisės perdavimą į perleidžiamą piniginį reikalavimą (angl. – *outright assignment*). Todėl finansuotojas tampa perleisto piniginio reikalavimo savininku ir gali pasilikti visas sumas gautas iš skolininko patenkinus piniginį reikalavimą, bei turi prisiimti riziką dėl neviseiško reikalavimo patenkinimo, jeigu sutartyje su klientu nėra susitarta dėl pastarojo atsakomybės už skolininko prievolės neįvykdymą ar netinkamą įvykdymą.

Faktoringo ir paskolos (kreditavimo) santykis. Remiantis aukščiau išskirta faktoringo sutarties esme, finansuotojo suteikiamu finansavimu už kliento perleidžiamą piniginį reikalavimą, galima svarstyti dėl paskolos ar kredito sutarties galimybės būti pripažintai sandoriu, laikomu reikalavimo perleidimo pagrindu. Nes ir paskolos (kredito), ir faktoringo sutartyse klientas (paskolos (kredito) gavėjas) gauna pinigines lėšas nuosavybėn, tačiau priešingai nei paskolos (kredito) sutarties atveju, kai klientas įsipareigoja jas grąžinti nustatytais terminais, faktoringo atveju klientas įsipareigoja perduoti piniginį reikalavimą. O tai sąlygoja, kad finansuotojo perduotų lėšų grąžinimas vyksta skirtingai. Paskolos (kredito) gavėjas pats moka tam tikrą pinigų sumą finansuotojui, tuo tarpu pagal faktoringo sutartį (šiuo atveju kalbama apie atviro faktoringą be regreso) paprastai mokėjimą (tai atitiktų paskolos

⁸⁰ *Cit. op.* 6, p. 241.

⁸¹ *Cit. op.* 22, p. 982.

⁸² *Cit. op.* 11, p. 1004.

kredito grąžinimą) atlieka trečiasis asmuo – skolininkas, o klientas laikomas įvykdžiusiu savo prievolę, kylančią iš faktoringo sutarties, kai perduoda piniginius reikalavimus finansuotojui⁸³.

Panašios pozicijos dėl atsiskaitymo tarp finansuotojo ir kliento specifikos siekiant atriboti faktoringą nuo paskolos (kreditavimo) sutarties laikosi F. Salinger. Jis teigia, jog klientas pagal faktoringo sutartį neturi įsipareigojimo grąžinti pinigų sumą gautą iš finansuotojo už perleistus piniginius reikalavimus (nes mokėjimą finansuotojui atlieka skolininkas). Net ir tuo atveju, kai faktoringas yra su regresu, kliento atliekamas mokėjimas regreso pagrindu kvalifikuotinas kaip perleistų piniginių reikalavimo teisių patenkinimas, o ne kaip suteikto finansavimo grąžinimas⁸⁴. Paminėtina, kad Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymo (toliau – LR FĮĮ⁸⁵) 2 str. 37 d. 2 p. faktoringo priskyrimą prie skolinimo, reikia aiškinti ne kaip faktoringo sutarties prilyginimą paskolos sutarčiai. Šiuo atveju remiantis faktoringo sutarčiai būdinga finansavimo funkcija, faktoringas įvardijamas kaip alternatyva paskolos ar kreditavimo sutarčiai. Dėl anksčiau išdėstytų argumentų faktoringo sutarties teisine prasme negalima laikyti paskolos (kreditavimo) sutartimi, o kliento gaunamą finansavimą galima laikyti kaip faktoringo sutarties pagrindu vykdomo atsiskaitymo tarp sutarties šalių rezultatu. Vadinas, aptarus minėtų sutarčių santykį laikomasi nuomonės, kad piniginių reikalavimo perleidimo pagrindu laikytina pirkimo-pardavimo sutartis.

2.2.2. Reikalavimo teisės perleidimas užtikrinimo tikslu

Priėjus išvados dėl pirkimo-pardavimo sutarties naudojimo kaip piniginių reikalavimo perleidimo pagrindo, negalima išskirti šią teisinę formą kaip vienintelę naudojamą faktoringo teisiniuose santykiuose. Tai sąlygoja LR CK 6.903 str. 2 d. norma, numatanti galimybę klientui perleisti piniginių reikalavimą taip pat ir siekiant užtikrinti savo prievolių finansuotojui vykdymą, bei tokio perleidimo teises pasekmes detalizuojanti LR CK 6.910 str. 2 d.⁸⁶. Ši teisės norma, numatanti piniginių reikalavimo perleidimą siekiant užtikrinti tam tikrų prievolių vykdymą, yra formuluojama abstrakčiai, nedetalizuojant konkrečių piniginių reikalavimo perleidimo užtikrinimo tikslu teisinių formų. Todėl svarbu išsiaiškinti ir išanalizuoti faktoringo teisinių santykių kontekste, ar LR CK 6.903 str. 2 d. apima ir

⁸³ Plačiau žiūrėti: *Cit. op.* 55, p. 59-60.

⁸⁴ *Cit. op.* 6, p. 247.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 91-3891.

⁸⁶ Analogiško pobūdžio teisės normos yra įtvirtintos ir RF CK 824 str. ir 831 str. *Cit. op.* 48.

nuosavybės teisės perdavimą užtikrinimo tikslu (angl. – *title transfer for security purpose*) ir įkeitimo teisės sukūrimą (angl. – *creation of pledge*) ar tik kuri nors vieną iš jų.

Paminėtina, jog tarp valstybių teisinių sistemų vyrauja skirtumai dėl sandorio sudarymo užtikrinimo tikslu sampratos. Priklausomai nuo to, kuria funkcionalizmo (angl. – *functionalism*) ar formalizmo (angl. – *formalism*) doktrina yra paremtas valstybės teisinis reguliavimas, skirtingai yra kvalifikuojami sandoriai, kuriems būdingas prievolės įvykdymo užtikrinimo tikslas⁸⁷. Pavyzdžiui, JAV UCC 9 str. teisinis reguliavimas pagrįstas funkcionalizmo doktrina⁸⁸, todėl visi sandoriai, kuriems būdinga užtikrinimo funkcija, įskaitant nuosavybe pagrįsto finansavimo (angl. – *title finance*) sandorius (kaip antai faktoringą, sekiuritizaciją (angl. – *securitisation*), repo sandorius (angl. – *repos*) ir pan.), kvalifikuojami kaip užtikrinimo sandoriai (angl. – *security interest*)⁸⁹ ir jie reglamentuojami viename straipsnyje kartu su „tradiciniais“ daiktinės teisės užtikrinimo sandoriais (pavyzdžiui, įkeitimu). Priešingai, kitos valstybės (prie jų galima priskirti ir Lietuvą⁹⁰), kurios remiasi formalizmo doktrina, minėtas sandorių rūšis reglamentuoja skirtingomis teisės normomis, tai yra atskiria įkeitimo sandorį, kaip daiktinę teisę, ir kitus sandorius galinčius atlikti užtikrinimo funkciją. Pavyzdžiui, Prancūzijos teisinė sistema (be minėto subrogacijos instituto) pripažįsta piniginių reikalavimų naudojimą kaip užtikrinimo objektą remiantis dviem skirtingais teisiniais institutais: (i) įkeitimu (angl. – *pledge*; pranc. – *nantissement*), kuris nėra naudojamas faktoringo teisiniuose santykiuose, ir (ii) nuosavybės teisės į piniginių reikalavimą perleidimu finansuotojui užtikrinimo tikslu⁹¹. Pastarasis sandoris naudojamas tik kredito institucijų, tame tarpe ir faktoringo įmonių, atliekant įvairias finansavimo pagrįsto piniginių reikalavimų perleidimu paslaugas⁹². Be to, teisės doktrinoje⁹³ sandoris, kurio

⁸⁷ Paminėtina, kad D. Britanijos teisės doktrinoje vyrauja nuomonė, jog piniginiams reikalavimams pagrįstas finansavimas gali būti atliekamas dviem būdais, tai yra arba parduodant pinigines reikalavimo teises (angl. – *sale of receivables*) arba jas įkeičiant su tikslu užtikrinti paskolos ar kreditavimo (angl. – *loan secured by a charge of receivables*) sutarties vykdymą. Kartu pripažįstama, jog atvejis, kai piniginei reikalavimo teisei yra perduodama finansuotojui pardavimo būdu turi būti laikomas faktoringo sutartimi, ir atitinkamai situacija, kai klientas perleidžia finansuotojui piniginių reikalavimą siekdamas užtikrinti savo prievolių finansuotojui įvykdymą, nepripažįstamas faktoringo teisiniais santykiais, o kitu finansavimo būdu, kuris grindžiamas piniginių reikalavimų perleidimu. *Cit. op.* 34, p. 744; *Cit. op.* 22 p. 975; *Cit. op.* 15, p. 812.

⁸⁸ WALSH, Catherine. Super priority for asset Acquisition Financing for Secured Transactions Law: Formalism or Functionalism? In *Commercial Law and Commercial Practice*. WORTHINGTON, Sarah, Portland, Oregon: Hart Publishing, 2003, p. 461.

⁸⁹ *Cit. op.* 63, p. 111.

⁹⁰ DAVIES, Iwan. *Issues in international commercial law*. Hampshire: Ashgate Publishing, 2005, p. 11.

⁹¹ Anksčiau šiuos teisinius santykius reguliavo 1981 m. Dailly Law, tačiau dabar reglamentuoja 313-322 str. iš Monetary and Financial Code. WOOD, Philip. R. *Principles of international insolvency*. 2nd ed. London: Sweet&Maxwell, 2007, p. 295.

⁹² *Cit. op.* 61, p. 178-181.

pagrindu finansuotojui yra perduodama nuosavybės teisė į perleidžiamą piniginių reikalavimą siekiant užtikrinti prievolės įvykdymą, įvardijamas kaip *quasi* užtikrinimas (angl. – *quasi security*), nes šis prievolės įvykdymo užtikrinimo būdas sukuria finansuotojui analogiškos apimties teises į skolininko turtą, kaip ir piniginių reikalavimo teisių įkeitimas, tačiau jis nelaikomas įkeitimu, kaip viena iš daiktinių teisių. *Quasi* užtikrinimo sandoris sukelia tokias pat ekonomines ir komercines pasekmes kaip ir įkeitimas⁹⁴. Remiantis anksčiau išdėstytu, galima teikti, jog LR CK 6.903 str. 2 d. numatyta faktoringo sutarties teisine forma negali būti laikomas įkeitimas, o tik nuosavybės teisės į piniginių reikalavimą perleidimas užtikrinimo tikslu.

Svarbu išanalizuoti finansuotojui suteikiamų teisių apimtį į pinigų sumas, gautas realizavus piniginių reikalavimą, kurio nuosavybės teisė jam buvo perleista užtikrinimo tikslu. Kadangi LR CK *lex specialis* faktoringo teisės normos nenumato tokiu būdu perleistos piniginio reikalavimo teisės realizavimo tvarkos, reikėtų vadovautis įkeitimo teisės norma reguliuojančia analogišką santykį (LR CK 4.220 str.). Nes nors įkeitimo institutas, kaip savarankiška daiktinė teisė, negali būti faktoringo sutarties teisine forma, tačiau tam tikrus jo aspektus reguliuojančiomis teisės normomis galima remtis ir faktoringo teisiniuose santykiuose. Tokia galimybė patvirtinama ir užsienio teisės doktrinoje⁹⁵. To pasekoje, nors finansuotojas įgyja nuosavybės teisę į kliento piniginių reikalavimą, jo teisės yra ginamos ne kaip savininko, bet kaip įkaito turėtojo. Kadangi finansuotojui užtikrinimo tikslu yra perleidžiama nuosavybės teisė į piniginių reikalavimą, jis nėra laikomas piniginių reikalavimo teisės tikroju savininku, ir finansuotojui kaip užtikrinimo teisės turėtojui į piniginių reikalavimą yra ribojama galimybė naudotis šiuo turto⁹⁶. Todėl jeigu klientas neįvykdo prievolės, kuri buvo užtikrinta, finansuotojas galės tapti to turto savininku tiktai atlyginęs klientui, piniginio reikalavimo ir užtikrintos prievolės piniginių išraiškos skirtumą, tai yra gražinęs perviršį (sumą, viršijančią užtikrintą kliento skolą), nes finansuotojas negali nepagrįstai praturtėti kliento atžvilgiu. Ir atitinkamai finansuotojas galės išsieškoti iš kliento trūkumą (sumą, kurios trūksta iki visiško užtikrintos kliento skolos padengimo), nes kliento prievolė, kurią jis užtikrino bus laikoma pasibaigusia tik tuomet, kai ji bus tinkamai įvykdyta,

⁹³GULLIFER, Louise. Quasi-security Interests: Functionalism and the Incidents of Security. In *Issues in international commercial law*. Hampshire: Ashgate Publishing, 2005, p. 23.; SMALIUKAS, Andrius. Reform of Laws on Security Interests in Lithuania: Convergence of Legal Concepts. in *Issues in international commercial law*. Hampshire: Ashgate Publishing, 2005, p. 36.

⁹⁴WOOD, Philip. R. *Law and practise of international finance*. London: Sweet&Maxwell, 1980, p. 147-148.

⁹⁵ *Cit. op.* 61, p. 434-435.

⁹⁶ *Cit. op.* 13, p. 670 ir p. 685.

tai yra padengti finansuotojo nuostoliai, kuriuos jis patyrė realizavęs reikalavimo teisę į skolininką. Šie perleistos užtikrinimo tikslu piniginės reikalavimo teisės realizavimo aspektai savo esme atitinka įkeitimo instituto suformuluotus įkaito objekto realizavimo principus. Pabrėžtina, kad LR CK 6.910 str. 2 d. nuostatos reglamentuojančios finansuotojo teisės į gautas pinigų sumas realizavus perleistą piniginių reikalavimą, atitinkamai atvejais numato sutarties šalim teisę susitarti kitaip. Diskutuotina numatyta galimybė perleidus piniginių reikalavimą užtikrinimo tikslu finansuotojui pasilikti sumą viršijančią tokiu būdu užtikrintą kliento skolą. Tokią poziciją pagrindžia pati antrosios faktoringo sutarties sudarymo teisinės formos esmė, tai yra piniginio reikalavimo perleidimas užtikrinimo tikslu. Nes šiuo atveju finansuotojas negali nepagrįstai praturtėti kliento atžvilgiu, o privalo grąžinti po realizavimo gautą perviršį, priešingu atveju, leidžiant šalims susitarti kitaip būtų pažeidžiamas sąžiningumo principas, bei susidarytų neatitikimas prievolės įvykdymo užtikrinimo instituto esmei. Vadinasi, piniginio reikalavimo perleidimo užtikrinimo tikslu atveju tinkamesnis finansuotojo teisių į gaunamas iš skolininko sumas reguliavimas būtų nurodant, kad finansuotojas turės grąžinti klientui perviršį gautą skolininkui įvykdžius savo prievolę, o susidariusį trūkumą turės teisę reikalaut atlygint iš kliento, bet nenumatant šalims teisės susitarti kitaip.

Kliento prievolės, kurias jis gali užtikrinti finansuotojui perleisdamas piniginius reikalavimus užtikrinimo tikslu, gali būti visos finansinės paslaugos, galinčios kilti iš finansuotojo ir kliento sudarytos finansinių paslaugų teikimo sutarties, priklausomai nuo to kokias finansines paslaugas finansuotojas turi teisę teikti pagal savo steigimo dokumentus ir atsižvelgiant į tai, ar licencijos toms finansinėms paslaugoms, jeigu teikimui reikalaujama licencijos, yra gautos. Paminėtina, kad tokių finansinių paslaugų pagrindu finansuotojui turi būti suteikimas finansavimas, priešingu atveju, tokia sutartis nebus laikoma faktoringo sutartimi.

Remiantis anksčiau išdėstyta analize ir argumentais galima daryti išvadą, kad faktoringo *lex specialis* nuostatos numato dvi teisinės formos sandorio galinčio būti piniginio reikalavimo perleidimo pagrindu. Pirma, tai yra piniginio reikalavimo perleidimas pirkimo-pardavimo sutarties pagrindu, kuomet finansuotojas tampa piniginio reikalavimo savininku (LR CK 6.903 str. 1d.). Antra, LR CK 6.903 str. 2 d. numato piniginio reikalavimo perleidimą užtikrinimo tikslu (tai laikytina išimtimi iš LR CK 6 knygos VI skyriaus teisės normų). Šiuo atveju nuosavybės teisė į piniginių reikalavimą perleidžiamą su tikslu užtikrinti prievolės įvykdymą. Pagrindinis minėtų sandorio formų skirtumas yra skirtinga finansuotojui

suteikiamų teisių į perleidžiamą piniginių reikalavimą apimtis⁹⁷. Tai yra paprastai abiem atvejais klientas prisiima riziką dėl skolininko pareigos neįvykdymo⁹⁸, o finansuotojo teisės į pinigų sumą, gautą iš skolininko ir viršijančią kliento skolą, yra skirtingos. Piniginio reikalavimo pardavimo atveju, finansuotojas įgyja teisę į visas sumas gaunamas iš skolininko, kai šis įvykdo piniginių reikalavimą (LR CK 6.910 str. 1 d.), tai yra gautas pelnas realizavus piniginio reikalavimo teisę į skolininką irgi lieka finansuotojui. Būtina paminėti, jog teisės doktrinoje⁹⁹ šis faktoringo santykių aspektas vertinamas neigiamai, nes taip atimama teisė iš kliento kreditorių pretenduoti į šį gautą pelną finansuotojui realizavus kliento jam perleistą reikalavimo teisę. Tuo tarpu, jeigu finansuotojui piniginiai reikalavimai yra perleidžiami užtikrinimo tikslu ir juos realizavus iš skolininko yra surenkama daugiau įmokų nei reikia užtikrintai skolai padengti, tuomet šis skirtumas turi būti gražinamas klientui. Tokiu būdu nėra pažeidžiamos kliento nepriveligijuotų kreditorių teisės¹⁰⁰.

Todėl galima daryti išvada, kad finansuotojas turėdamas stipresnę derybinę poziciją sudarant faktoringo sutartį su konkrečiu klientu, nulemia, jog piniginiai reikalavimai paprastai yra perleidžiami pirkimo-pardavimo sutarties pagrindu, nes šiuo atveju finansuotojo interesai būtų labiau apsaugoti.

⁹⁷ ODITAH, F. *Legal aspects of receivables financing*. London: Sweet&Maxwel, 1991, p. 35.

⁹⁸ Perleidžiant finansuotojui piniginius reikalavimus pagal pirkimo-pardavimo sutartį LR CK leidžia susitarti dėl kliento atsakomybės už skolininką, o piniginio reikalavimo perleidimo užtikrinimo tikslu – tik toks atvejis ir yra galimas.

⁹⁹ *Cit. op.* 13, p.681.

¹⁰⁰ *Ibid.*, p.681

III SKYRIUS. FAKTORINGO SUTARTIES DALYKAS IR SUBJEKTAI

3.1. Faktoringo sutarties dalykas

Anksčiau darbe minėtos teisės doktrinoje vyraujančias pozicijas dėl faktoringo sutarties ir cesijos santykio, sąlygoja ir galimą dvejopą faktoringo sutarties sampratą. Tai yra kuomet faktoringo sutartis laikoma specifinė cesijos rūšimi, sutarties dalyku laikoma piniginis reikalavimas, o tuo atveju, kai cesija pripažįstama tik faktoringo sutarties elementu – sutarties dalyką sudaro ne tik piniginis reikalavimas, bet ir pinigai, perduodami finansuotojo klientui finansavimo tikslu¹⁰¹. Pagal LR CK faktoringo sutarties dalyku yra piniginis reikalavimas, kuriam teikiamas finansavimas (6.905 str.)¹⁰². Vadinasi, nors šios normos formuluotė gali būti suprantama dviprasmiškai, labiau tikėtina, jog ja siekiama nurodyti piniginių reikalavimą. Kadangi faktoringo sutarties dalykas yra esminė sutarties sąlyga, dėl kurios nesusitarus faktoringo sutartis bus laikoma nesudaryta (LR CK 6.162 str. 2 d.), todėl svarbu išanalizuoti piniginių reikalavimo sampratą pagal LR CK, teisės doktriną ir praktiką. Pirmiausia reikia išsiaiškinti piniginių reikalavimo esmės supratimą, jo sampratą kaip: civilinių teisių objekto, turto ir nuosavybės teisės objekto. Be to, bus analizuojami ir specifiniai piniginių reikalavimo aspektai, kurie turi esminę reikšmę faktoringo teisių santykių kontekste: perleidžiamo piniginių reikalavimo galiojimas; pirminė prievolė, iš kurios kildinamas piniginis reikalavimas; skirstymas į esamą ir būsimą piniginių reikalavimą, bei jo apibrėžimas faktoringo sutartyje.

LR CK komentare piniginis reikalavimas yra apibrėžiamas kaip prievolinio teisinio santykio, konkrečiai piniginės prievolės, turinio elementas. Tai yra kreditoriaus teisė reikalauti iš skolininko sumokėti atitinkamą sumą¹⁰³. Galima sakyti, kad piniginis reikalavimas panašiai yra apibūdinamas ir užsienio teisės doktrinoje, kuriam įvardinti paprastai naudojamas angliškasis terminas *accounts receivable* arba jo sutrumpinimas *receivable*¹⁰⁴. Šio termino reikšmė pateikiama kaip kreditoriaus teisė į sumokėtiną pinigų sumą už parduotas prekes ar suteiktas paslaugas¹⁰⁵. Analogiškos pozicijos laikomasi

¹⁰¹ *Cit. op.* 55, p. 58.

¹⁰² Paminėtina, kad piniginiam reikalavimui analogiška sąvoka apibūdinanti faktoringo sutarties dalyką naudojama Estijos Prievolių įstatymo 256 str. angl. – *financial claim* ir RF CK 824 str. angl. – *monetary claim*.

¹⁰³ *Cit. op.* 54, p. 64.

¹⁰⁴ *Cit. op.* 15, p. 405-406.

¹⁰⁵ *Cit. op.* 22, p. 975.

UNCITRAL Konvencijoje¹⁰⁶, kurios vienas *ratione materia* kriterijų yra *receivable*, ją apibrėžiant kaip teisę į pinigines sumas sumokėjimą (angl. – *right to payment of a monetary sum*). Teisės terminų žodyne¹⁰⁷ sąvoka *accounts receivable* apibrėžiama akcentuojant ne kreditoriaus teisę, o skolininko pareigą, tai yra kaip įmonės skolininko turimą skolą įmonei už suteiktas prekes ar paslaugas. Galima daryti išvadą, kad nors šio termino aiškinimo būdas priklauso nuo to, kuri prievolės šalis įvardijama (t. y. ar kreditorius, ar skolininkas) apibrėžiant termino reikšmę, tačiau nepriklausomai nuo to, šio termino esmė yra ta pati – ja atskleidžiama kreditoriaus teisė reikalauti, kad skolininkas sumokėtų atitinkamą pinigų sumą. Vadinasi, piniginio reikalavimo samprata pagal LR CK yra analogiška jo sampratai užsienio teisės doktrinoje ir teisiniame reguliavime, tai yra teisė reikalauti pinigų sumos sumokėjimo.

Reikia pastebėti, kad piniginis reikalavimas, kuris yra kilęs iš pinigines prievolės, yra tik viena iš reikalavimo teisės rūšių¹⁰⁸, nes prievolės, kuri yra reikalavimo teisės atsiradimo pagrindas, dalyko ir objekto įvairovė atitinkamai sąlygoja ir iš šios prievolės kylančios reikalavimo teisės rūšį. Ši teiginį pagrindžia teisės doktrinoje išskirima prievolės dalyko rūšių samprata: „ką nors duoti (*dare*), ką nors padaryti (*facere*) ir ko nors nedaryti (*non facere*)“¹⁰⁹, bei prievolės objekto apibrėžimas kaip turto plačiuoju požiūriu¹¹⁰. Kaip jau minėta, tai yra vienas iš skirtumų tarp klasikinio reikalavimo perleidimo (cesijos) normų, kuriomis remiantis gali būti perleidžiamas ne tik piniginis reikalavimas, o pavyzdžiui, reikalavimas perduoti tam tikrą daiktą, atlikti tam tikrus darbus.

LR CK 1 knygos 6 skyriuje nėra eksplicitiškai įvardinta piniginio reikalavimo kaip civilinės teisės objekto. Remiantis tuo, kad piniginis reikalavimas, yra teisė, kuri turi tam tikrą ekonominę išraišką ir gali būti įvertintą pinigais¹¹¹, galima teigti, kad piniginis reikalavimas yra turtinė teisė ir yra civilinių teisių objektas (LR CK 1. 97 str. 1 d.). Be to, pripažinus piniginių reikalavimą turtine teise, kartu pripažįstama galimybė perduoti piniginių reikalavimą bendraisiais pagrindais (LR CK 1.112 str. 1 d.). Tai patvirtinama ir oficialiame LR CK 6.101 str. 1 d. komentare, teigiant, kad kreditoriaus reikalavimo teisė pripažįstama esanti savarankišku civilinių teisių objektu, nes ji yra prievolinė subjektinė teisė (LR CK 1.112 str. 1 d.). Analogiškos pozicijos laikomasi ir LAT praktikoje: „Kreditoriaus reikalavimo teisė – savarankiškas civilinių teisių objektas (CK 1.112 straipsnio 1 dalis), todėl

¹⁰⁶ *Cit. op.* 43, 2 str.

¹⁰⁷ *Cit. op.* 9, p. 18.

¹⁰⁸ Terminas reikalavimo teisės rūšis pasirinktas sąlyginai ir naudojamas tik šios darbo apimtyje.

¹⁰⁹ *Cit. op.* 56, p. 48.

¹¹⁰ *Ibid.*, p. 48.

¹¹¹ *Ibid.*, p. 75.

gali būti perleista bendraisiais pagrindais kaip bet kuri teisė¹¹². Todėl reikalavimo teisę, kylančią iš turtinės prievolės, dažniausiai kreditorius gali perleisti kitam asmeniui, parduoti, įkeisti, ji gali būti paveldėta¹¹³.

Patvirtinus piniginio reikalavimo kaip savarankiško civilinių teisinių santykių objekto sampratą, svarbu išsiaiškinti ar piniginis reikalavimas gali būti ir nuosavybės teisės objektu. Pagal LR CK 4.38 str. nuosavybės teisės objektu gali būti daiktai ir kitas turtas. Kadangi anksčiau darbe buvo padaryta išvada, kad piniginis reikalavimas yra turtinė teisė, be to piniginis reikalavimas sudaro kreditoriaus turto (aktyvų) sudedamąją dalį¹¹⁴, galima konstatuoti, jog piniginis reikalavimas suprantamas kaip turtas¹¹⁵, kuris priskiriamas nematerialaus turto kategorijai, ir gali būti nuosavybės teisės objektu. Vadinasi, piniginio reikalavimo savininkas turi teisę savo nuožiūra, nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų, valdyti, naudoti piniginių reikalavimą ir juo disponuoti, pavyzdžiui, perduoti nuosavybės teisę į piniginių reikalavimą. Todėl civilinės apyvartos skatinimo tikslu išplečiamas nuosavybės objektų sąrašas. Pavyzdžiui, Kanados Kvebeko provincijos Civilinio kodekso 947 straipsnis sako, kad nuosavybė yra teisė visiškai ir laisvai naudotis ir disponuoti turto pagal įstatymą ir nustatytas sąlygas¹¹⁶. Žinoma, nevisuomet buvo pripažįstama tokia plati piniginio reikalavimo, kaip kito materialaus turto, disponavimo galimybė, tiek kontinentinė, tiek bendroji teisės tradicija, riboja piniginio reikalavimo, kaip ir kitų asmeninių teisių perleidimą, bet dėl komercinių poreikių nebesilaikoma tokio kategoriško draudimo¹¹⁷, ir dabar piniginiu reikalavimu galima disponuoti taip kaip nurodoma anksčiau.

Svarbu, analizuoti ir kitus piniginiam reikalavimui priskirtinus požymius. Pirmiausia paminėtina, kad piniginiam reikalavimui, kaip ir bet kurios kitos prievolės dalykui, yra taikomas įmanomumo reikalavimas (LR CK 6.3 str. 4 d.). LR CK bendrosiose nuostatose reguliuojančiose cesijos teisinius santykius, šis reikalavimas išreiškiamas draudimu perleisti tokį reikalavimą, kurio atžvilgiu negalimas išieškojimas (LR CK 6. 102 str. 1 d.), o šios nuostatos komentare toks draudimas aiškinamas tuo, kad galima perleisti tik galiojančių

¹¹² LAT Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje *A.V. v. K. L.*, Nr. 3K-3-597/2006, kat. 32.5.2, 33, 25.3, 37.

¹¹³ Autorių kolektyvas. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 487.

¹¹⁴ *Cit. op.* 54, p. 75.

¹¹⁵ Tai patvirtino ir LAT, konstatuodamas, kad „reikalavimo teisė plačiąja prasme yra sąvokos „turtas“ sudėtinė dalis.“ LAT Civilinių bylų skyriaus 2000 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Lietuvos žemės ūkio bankas“ v. AB „Šėtos sūrinė“*, Nr. 3K-3-545/2000, kat. 14.

¹¹⁶ *Cit. op.* 42, p. 104.

¹¹⁷ PAKALNIŠKIS, Vytautas. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Jurisprudencija*, 2002, nr. 28 (20), p. 74-78.

reikalavimą, tai yra tokį, kurį anksčiau ar vėliau bus galima įgyvendinti, t. y. patenkinti¹¹⁸. LAT irgi akcentuoja reikalavimo teisės galiojimo aspektą teigdamas, kad pradinis kreditorius (cedentas) gali perleisti reikalavimo teisę, kurią jis turi ir kuri yra galiojanti¹¹⁹. Šios bendrosios LR CK nuostatos yra subsidiariai taikomos ir piniginio reikalavimo perleidimui vykdomam faktoringo sutarties pagrindu, todėl svarbu paminėti, jog LR CK 6. 906 str. 2 d. yra pateikiama perleidžiamo piniginio reikalavimo galiojimo samprata. Ji apibrėžiama nurodant kriterijus, kuriuos atitikęs piniginis reikalavimas bus laikomas galiojančiu, tai yra (i) klientas turi turėti teisę šį reikalavimą perleisti; (ii) jis neturi žinoti aplinkybių, dėl kurių skolininkas turėtų teisę nevykdyti prievolės. Prieš aiškinantis jų konkrečią reišmę svarbu paminėti, kad tiek UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų (toliau – UNIDROIT principų¹²⁰) 9.1.15 str., tiek Europos sutarčių teisės principų (toliau – PECL principų¹²¹) 11:204 str., taip pat UNCITRAL Konvencijos 12 str. nuosekliai išdėsto klientui tenkančias pateikti garantijas, kurių turinys ir sudaro perleidžiamo piniginio reikalavimo galiojimą.

Pirmoji sąlyga, kuriuo remiantis gali būti nustatomas piniginio reikalavimo galiojimas, PECL 11:204 principo komentare¹²² yra aiškinamas tuo, kad klientas neturės teisės perleisti reikalavimo, jeigu jis nėra jo turėtojas (tai yra tokia teisė neegzistuoja ar jam nepriklauso). Praktinis pavyzdys paaiškinantis šią sąlygą, gali būti toks, kad klientas reikalavimo teisę jau yra perleidęs arba ji jau yra įgyvendinta skolininkui įvykdžius prievolę arba piniginio reikalavimo negalima įgyvendinti, nes suėjęs ieškinio senaties terminas ir pan.

Antroji perleidžiamo piniginio reikalavimo galiojimą lemianti sąlyga – kliento žinojimas aplinkybių, dėl kurių skolininkas turėtų teisę nevykdyti prievolės, kuri turėtų būti vertinama tiek objektyviuoju požiūriu, t. y. kokias aplinkybes klientas turėjo žinoti kaip *bonus pater familias*, tiek subjektyviuoju požiūriu, tai yra kokias aplinkybes klientas galėjo žinoti atsižvelgiant į faktinius situacijos aspektus. Kaip pavyzdžius galima paminėti situacijas: kai skolininkas turi tam tikrų gynybos priemonių ar pretenzijų dėl perduotų prekių, atliktų daiktų, suteiktų paslaugų trūkumų, arba priešpriešinių vienaarūšių reikalavimų į klientą.

¹¹⁸ *Cit. op.* 54, p. 142-143.

¹¹⁹ LAT Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Arisanda“ v. UAB „2B Pack“*, Nr. 3K-3-199/2008, kat. 94.2.5; 37.

¹²⁰ UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2004 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.unidroit.org>> [žiūrėta 2010-06-06];

¹²¹ The Principles of European Contract Law 2002 (Parts I, II and III) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002/>> [žiūrėta 2010-05-24].

¹²² Commission on European contract law. Pirmininkas: LANDO, Ole. *Principles of European contract law*. 3 dalis. Hague: Kluwer law international, 2003, p. 101.

Kaip problematišką reikia paminėti situaciją, kai piniginis reikalavimas yra perleidžiamas į nemokų skolininką. LR CK komentare¹²³ šiuo atveju perleidžiamas piniginis reikalavimas irgi laikomas negaliojančiu, pripažįstant, kad jo atžvilgiu negalimas išieškojimas. Tačiau su tokia pozicija sutikti negalima, kadangi „įmonės bankroto proceso metu kreditoriaus reikalavimai gali būti perleisti kitam kreditoriui arba asmeniui“¹²⁴. Tuo tarpu įmonės nemokumas yra įmonės būseną dar iki bankroto paskelbimo. Be to, LR CK 6.105 str. 3 d. numato kreditoriaus atsakomybę už perleidimo metu buvusį skolininko nemokumą, tačiau šiuo atveju kreditoriaus atsakomybė yra ribota – iš jo negalima išieškoti daugiau negu jis gavo iš naujojo kreditoriaus už perleidimą. Vadinasi, piniginio reikalavimo perleidimas į nemokų skolininką galimas, tik jo įgyvendinimas būtų apsunkintas. Faktoringo teisinių santykių atveju finansuotojai paprastai neperka piniginių reikalavimų į kliento nemokų skolininką, nes piniginio reikalavimo likvidumas, bei kliento skolininko finansinė padėtis yra vieni iš svarbiausių kriterijų finansuotojui apsisprendžiant dėl finansavimo suteikimo¹²⁵.

Paminėtina, apribojamos teisinių santykių grupės, iš kurių atsirandantis piniginis reikalavimas gali būti perleidžiamas faktoringo sutartimi, tai yra prekių pardavimas, darbų atlikimas ar paslaugų teikimas (LR CK 6.903 str. 1d.). Analogiškas prievolių, iš kurių kylantį piniginį reikalavimą leidžiama perleisti faktoringo sutartimi, apribojimas randamas RF CK 824 straipsnyje. Tuo tarpu Estijos Prievolių įstatymo 256 straipsnyje šis ribojimas formuluojamas kiek plačiau leidžiant perduoti pagal faktoringo sutartį piniginį reikalavimą kylantį iš kliento ekonominės ar finansinės veiklos vykdomos parduodant objektus ar suteikiant paslaugas. UNIDROIT Konvencijos *ratione materiae* irgi yra ribojama tik piniginių reikalavimų, kylančių iš prekių pardavimo ar paslaugų teikimo apimtimi. Aptartą tendenciją dėl faktoringo sutartimi perleidžiamų piniginių reikalavimų susiaurinimo tik iki tam tikrų tarp kliento ir skolininko sudarytų sutarčių galima paaiškinti faktoringo kaip finansavimo būdo esme – ši finansavimo paslauga yra skirta verslo subjektų apyvartinių lėšų finansavimui, o piniginiai reikalavimai kylantys iš minėtų teisinių santykių yra likvidžiausi. Reikia pastebėti, kad LR CK apibūdinant piniginio reikalavimo atsiradimą iš minėtų teisinių santykių rūšių naudojamas terminas „susijęs su“, o ne „kilęs iš“, todėl galima daryti išvadą,

¹²³ *Cit. op.* 54, p. 141.

¹²⁴ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (su pakeitimas ir papildymais). Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010. 26 str. 3 d.

¹²⁵ SOUFANI, Khaled. *The Decision to Finance Account Receivables: The Factoring Option*. 2002. [Interaktyvus] [žiūrėta 2010-03-29]. Prieiga per:< <http://www.jstor.org/stable/4150403>>

kad faktoringo sutarties dalyku gali būti ir tokie piniginiai reikalavimai, kurie nėra atsiradę iš prievolės šalių pagrindinių pareigų įvykdymo, pavyzdžiui, perduoti prekes, bet šios pareigos atlikimo tinkamumo sąlygoti reikalavimai. Pavyzdžiui, reikalavimai atlyginti nuostolius atsiradusius dėl netinkamos prekių kokybės, darbų ar paslaugų neatlikimo ar netinkamo atlikimo.

LR CK 6.905 str. 1 d. (taip pat LR CK 6.101 str. 3 d.) leidžia perleisti ne tik esamą, bet ir būsimą piniginių reikalavimą. Tačiau keliamas klausimas ar tinkamai faktoringo teisinių santykių reglamentavimo kontekste suformuluota esamo piniginio reikalavimo samprata ją apribojant tik piniginiu reikalavimu, pagal kurį jau yra suėjęs mokėjimo terminas, o tai atitinkamai sąlygoja ir būsimos reikalavimo sampratos netikslumą.

Faktoringo sutartimi yra perleidžiamas piniginis reikalavimas, kilęs iš kliento ir skolininko dvišalės prievolės, atsiradusios iš prekių pardavimo, darbų atlikimo arba paslaugų teikimo sutarčių. Vadinasi, pagal minėtas sutartis atsiradusi prievolė tarp kliento ir skolininko suteiks prievolės šalims priešpriešines pareigas¹²⁶. Tai sąlygoja, kad kliento reikalavimo teisė atsiras, tik kai jis įvykdys savo pareigą perduoti prekę, atlikti darbus ar suteikti paslaugas, nebent sutartyje šalys bus numatę kitokią vykdymo tvarką. Įvykdęs šią pareigą klientas įgyja piniginę reikalavimo teisę, nepriklausomai nuo to ar skolininko priešpriešinės pareigos vykdymas, tai yra tam tikrų sumų sumokėjimas, turi būti atliktas tuoj pat, ar yra atidėtas, nustačius atidėto mokėjimo terminą. Kadangi prievolė su atidedamuoju terminu yra egzistuojanti¹²⁷, todėl ir kliento turimas piniginis reikalavimas yra esamas (egzistuojantis), tik jo įgyvendinimas atidedamas iki atidedamojo termino suėjimo. Tuo tarpu būsimas piniginis reikalavimas (tai yra neegzistuojantis) perleidžiamas sudarant sąlyginę sutartį¹²⁸. Kol neatsiranda atidedamoji sąlyga, nėra ir prievolės, jos šalių teisių ir pareigų, tačiau kartu pripažįstama, kad tokios būsimos teisės gali būti įvairių sandorių objektais¹²⁹.

Vadinasi pagal LR CK prievolių teisės bendrąsias normas esamu piniginiu reikalavimu laikytinas tiek piniginis reikalavimas į skolininką, kurio vykdymo terminas suėjęs, tiek nesuėjęs. Be to, daugumoje teisinių sistemų esamu reikalavimu laikoma tokia reikalavimo teisė, kuri kyla iš egzistuojančios sutarties, nors mokėjimo terminas dar nėra suėjęs¹³⁰. Esama reikalavimo teisė, su atidėtu mokėjimu nepriskiriama prie būsimų reikalavimų kategorijos ir

¹²⁶ *Cit. op.* 54, p. 18.

¹²⁷ *Cit. op.* 56, p. 112.

¹²⁸ *Cit. op.* 54, p. 141.

¹²⁹ *Ibid.*, p. 53.

¹³⁰ *Cit. op.* 122, p. 90.

UNIDROIT principuose, nes 9.1.5 straipsnio komentaras paaiškina, jog turima teisė į prievolės vykdymą ateityje nelaikytina būsima teisė¹³¹. Analogiškos pozicijos laikomasi ir UNCITRAL Konvencijoje str. 5(b). ES principų 11:202 nuostatos komentare teigiama, jog šiuo atveju nėra reikalaujama, kad perleidžiamo reikalavimo įvykdymo terminas būtų suėjęs, yra pakankama, kad toks reikalavimas kyla iš egzistuojančios sutarties kaip *debitum in praesenti, solvendum in futuro*¹³². Tačiau esamo ir būsimo reikalavimo samprata faktoringo sutarties atveju nesiderina su pateikta esamo ir būsimo reikalavimo samprata tiek LR CK bendrųjų prievolių normų kontekste, tiek tarptautinėje doktrinoje ir teisės normose. Pagal LR CK 6.905 str. 1 d. esamu laikomas toks piniginis reikalavimas, kurio mokėjimo terminas yra suėjęs, ir atitinkamai galima daryti išvadą, jog būsimo reikalavimu bus laikomas tas reikalavimas, kurio mokėjimo terminas dar nėra suėjęs, bei toks, kuris dar nėra atsiradęs, tačiau atsiras ateityje iš egzistuojančios ar būsimos sutarties¹³³, nes nėra ribojama nei sąlygos, nei laikas, per kurį šis reikalavimas turi atsirasti.

Be to, pagal LR CK egzistuoja esamo ir būsimo reikalavimo sampratos ir jų identifikavimo momento nesuderinamumas (6.905 str. 2 d.). Kadangi būsimo reikalavimo (kalbant bendrąja prasme) negalima identifikuoti sutarties sudarymo momentu, nes jis neegzistuoja, bet yra tikėtinas pagrindas, jog jis atsiras, todėl sutartyje jo identifikavimo laikas nukeliamas į ateitį, t. y. ne vėliau kaip jo atsiradimo momentu. Tuo tarpu piniginis reikalavimas, kurio vykdymo terminas yra atidėtas, yra laikomas jau atsiradusiu, todėl jam netinka būsimiems reikalavimams taikomas minėtas identifikavimo laikas. Priešingai, jis gali be jokių kliūčių būti apibrėžtas faktoringo sutarties sudarymo momentu.

Tuo tarpu analizuojant LR CK 6.905 str. 1 d. numatytą esamo reikalavimo, kurio mokėjimo terminas yra suėjęs, sampratos realizavimą faktoringo santykių praktikoje pastebimas visiškas šios kategorijos piniginio reikalavimo neaktualumas. Minėtas piniginis reikalavimas kyla iš terminuotos prievolės, kurios atidedamasis terminas yra suėjęs. Tokia prievolė laikytina vykdytina, tai yra skolininkas privalo vykdyti savo pareigą (LR CK 6.33 str. 2 d.). Vadinasi, galimos dvi tolimesnės šių santykių raidos galimybės¹³⁴. Pirma, jeigu skolininkas tinkamai įvykdo savo prievolę, kliento reikalavimo teisė į skolininką pasibaigia, ir nebelineka reikalavimo teisės galinčios būti perleidimo objektu finansuotojui. Antra,

¹³¹ Official comment of the UNIDROIT principles of international commercial contracts (PICC) Prieiga per internetą <<http://www.unilex.info/dynasite.cfm?dssid=2377&dsmid=13637>> [žiūrėta 2010-02-22]

¹³² *Cit. op.* 122, p. 100.

¹³³ Plačiau apie egzistuojančios ir būsimos sutarties skirtumus žiūrėti: *Cit. op.* 97, p. 28.

¹³⁴ Atsiribojant nuo kitų galimų klientą ir skolininką siejančių teisinių santykių aspektų, pavyzdžiui skolininkas ginčija prievolę ir kita.

klientas gali perleisti reikalavimą, kurio mokėjimo terminas yra suėjęs, tai yra esamą reikalavimą pagal LR CK faktoringo nuostatas, tuomet, kai nors prievolė yra vykdytina, nes suėjo atidedamasis terminas, o skolininkas nevykdo savo pareigos klientui ir yra laikomas pažeidusiu prievolę (LR CK 6.33 str. 1 d. 2 p.). Tokiu atveju finansuotojo veikla panašėja į uždelstų skolų supirkimą, o ne finansavimą¹³⁵. Dėl šios priežasties praktikoje paprastai finansuotojai nėra linkę faktoringo sutartimi įsigyti reikalavimų, kurių mokėjimo terminai yra suėję¹³⁶. Taigi pritariant, A. McKnight teigiančiam, kad būsimas teises reikia atskirti nuo dabar egzistuojančių teisių, tokių kaip įgyta reikalavimo teisė į skolos sumokėjimą ateityje nurodytu terminu¹³⁷, galima teigti LR CK ydingai suformuluojama esamo reikalavimo samprata, ją nepagrįstai susiaurinant iki reikalavimo, kurio mokėjimo terminas yra suėjęs.

Vadinasi, LR CK 6.905 str. pateikiama esamo ir būsimo piniginio reikalavimo samprata nėra tinkama, o tai galima pataisyti esamu reikalavimu pripažįstant ne tik esamą piniginių reikalavimą, kurio terminas yra suėjęs, bet ir tą, kurio mokėjimo terminas nėra suėjęs, nes dabartinis reglamentavimas gali sukelti nesklaidumus taikant šią nuostatą praktikoje¹³⁸.

Kitas svarbus ir nagrinėtinas aspektas yra piniginiam reikalavimui keliamas tinkamo apibrėžimo reikalavimas sąlygojantis jo pripažinimą faktoringo sutarties dalyku, numatytas LR CK 6.905 straipsnio 2 dalyje. Tinkamu esamo piniginio reikalavimo apibrėžimu finansuotojo ir kliento sudarytoje faktoringo sutartyje laikoma galimybė jį identifikuoti faktoringo sutarties sudarymo momentu, o būsimo piniginio reikalavimo atveju – ne vėliau kaip jo atsiradimo momentu. Tačiau LR CK nedetalizuoja kas yra laikoma piniginio reikalavimo apibrėžimu tinkančiu tokio piniginio reikalavimo identifikavimui. Paminėtina, kad faktoringo sutartyje piniginio reikalavimo neapibrėžus arba apibrėžus netinkamai, kuomet neįmanoma jo identifikuoti anksčiau minėtais momentais, bus laikoma, kad faktoringo sutartis negalioja, nes finansuotojas ir klientas nesusitarė dėl esminės faktoringo sutarties sąlygos (LR CK 6.159 str., 6.162 str. 2 d.).

¹³⁵ *Cit. op.* 97, p. 75.

¹³⁶ *Cit. op.* 125.

¹³⁷ *Cit. op.* 15, p. 650.

¹³⁸ Kaip šios LR CK normos taikymo pavyzdį praktikoje galima pateikti UAB „Swedbank“ Faktoringo sutarties bendrųjų sąlygų nr. 002, 3.1. dalis, kurioje apibrėžiant faktoringo sutartimi perduodamus piniginius reikalavimus, numatyta, kad piniginiai reikalavimai, kurių terminas nėra suėjęs nepriskiriami būsimiems piniginiams reikalavimams. „Swedbank“, *AB Faktoringo bendrosios sąlygos Nr.002* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.swedbank.lt>> [žiūrėta 2010-01-18]

Kaip poziciją dėl perleidžiamų reikalavimų apibrėžtumo reikalavimo ir identifikavimo kriterijų nenustatymo galima paminėti¹³⁹ UNIDROIT principų 9.1.5. straipsnio komentare. Jame teigiama, jog bendrų identifikavimo elementų nenurodymą nulemia galimi kiekvieno konkretaus reikalavimo perleidimo skirtumai sąlygoti sutarčių, iš kurių kildinami perleidžiami reikalavimai, specifikos¹⁴⁰. Šiuo atveju, tokią poziciją lemia tai, kad minėtas straipsnis yra bendra norma reguliuojanti reikalavimo perleidimą, kuriam nebūdingi anksčiau darbe minėti specifiniai faktoringo sutarties bruožai, susiaurinantys pastarosios sutarties pagrindu vykstančio reikalavimo teisės perdavimą tik iki piniginio reikalavimo perleidimo, ir susijusį tik su prekių pardavimu, darbų atlikimu ar paslaugų teikimu. Todėl remiantis minėtame UNIDROIT principų komentare pateikiama rekomendacija, formuluotini tokie piniginio reikalavimo perleidžiamo pagal LR CK faktoringo sutartį reglamentuojančias nuostatas identifikavimui būtini elementai: (i) prievolė, iš kurio kyla piniginis reikalavimas, (ii) jo vertė pinigine išraiška ir (iii) skolininkas. Manytina, kad šių duomenų nurodymas sudarant faktoringo sutartį, bus pakankamas siekiant identifikuoti perleidžiamą reikalavimą. Sudėtingesnė situacija susidaro, kai klientas siekia perleisti finansuotojui būsimus (išskyrus egzistuojančius piniginius reikalavimus, kurių mokėjimo terminas nėra suėjęs) piniginius reikalavimus. Nes šiuo atveju iš kliento reikalaujama iš anksto numatyti kokios sutarties pagrindu, su koku skolininku ir kokios vertės piniginis reikalavimas planuojamas perduoti finansuotojui pagal faktoringo sutartį. Tai reikia padaryti tokiu tikslumu, kad jo pakaktų tokį būsimą piniginių reikalavimą identifikuoti ne vėliau negu jo atsiradimo momentu.

Jeigu perleidžiamas daugiau nei vienas piniginis reikalavimas, remiantis LR CK 6.905 str. 2 dalyje įtvirtinta nuostata, galima teigti, kad faktoringo sutartyje kiekvienas iš jų turėtų būti identifikuojamas atskirai, nepriklausomai nuo to, ar tai yra esamas ar būsimas piniginis reikalavimas. Tai sąlygoja problematikos atsiradimą tuo atveju, kai klientas siekia perleisti finansuotojui didelį skaičių piniginių reikalavimų. Kadangi kiekvienas piniginis reikalavimas turėtų būti individualiai apibrėžiamas sutartyje, tai sąlygoja padidintus laiko ir finansinius faktoringo sutarties sudarymo kaštus, nes LR CK nėra nuostatos leidžiančios perleisti piniginius reikalavimus, kaip sudarančius tam tikrą turtinį kompleksą. Paminėtina, kad toks piniginių reikalavimų perleidimo būdas teisės doktrinoje laikomas viena iš faktoringo sutarties rūšių, tai yra piniginių reikalavimų grupės perleidimu (angl. – *bulk assignment* arba

¹³⁹ Panašiai šis aspektas reguliuojamas UNCITRAL Konvencijos 8 str. (1) (b) punkte, UNIDROIT Konvencijos 5 str.

¹⁴⁰ *Cit. op.* 65, p. 985; 988-989.

bulk factoring). Be to, praktikoje sprendžiant šią problemą sudaromi sąskaitų sąrašai, tai yra priedai, pripažįstami faktoringo sutarties dalimi, kuriuose klientas apibrėžia perleidžiamus reikalavimus ir esant reikalui juos keičia ar papildo¹⁴¹. Tuo tarpu, UNIDROIT principų 9.1.6 str.¹⁴² numatyta galimybė atlikti piniginių reikalavimų grupės perleidimą atsisakant individualaus kiekvienos teisės apibūdinimo, bet keliant reikalavimą taip apibrėžti perleidžiamą piniginių reikalavimų grupę, kad prireikus būtų įmanoma identifikuoti kiekvieną piniginių reikalavimą sudarantį šį turtinį kompleksą, tai yra esamo piniginių reikalavimo atveju – perleidimo sutarties sudarymo metu, o būsimo – jo atsiradimo momentu. Panašios nuostatos yra įtvirtintos UNCITRAL Konvencijos 8 str. (1) (b) punkte¹⁴³, bei UNIDROIT Konvencijos 5 str. Taigi minėti tarptautiniai dokumentai pateikia nagrinėjamos problemos sprendimo variantą, atsisakant individualaus piniginių reikalavimo apibrėžimo kriterijaus piniginių reikalavimų grupės perleidimo atveju.

Svarbu paminėti, jog šiuo metu LR Seime yra įregistruotas LR CK pakeitimo ir kodekso papildymo įstatymo projektas¹⁴⁴, kurio 33 straipsnis numato LR CK 4.202 straipsnio pakeitimą (toliau – naujos redakcijos LR CK 4.202 str.). Šiuo pakeitimu siekiama įteisinti įkeitimo sandoriu įkeičiamą turtinį kompleksą, sudarytą iš kilnojamojo turto, kurio sudėtis ir forma nuolat kinta, įskaitant reikalavimo teises. Taip pat yra atsisakoma turtinio komplekso sudėtį sudarančių objektų individualizavimo, apsiribojant įkeitimo objekto apibūdinimu tik nurodant įkeičiamo turto grupę. Kadangi piniginių reikalavimo teisės galės būti įkeičiamos kaip turtinis kompleksas, yra aktualu išsiaiškinti minėto įstatymo įtaką faktoringo teisiniams santykiams. Tiksliau dėl apsunkintos *bulk* faktoringo sutarties sudarymo galimybės pagal LR CK esamo teisinio reguliavimo. Preziumuojant, kad įstatymas bus priimtas ir įsigalios būtent šios redakcijos, galima kalbėti apie LR CK 4.202 str. santykį su LR CK XLV skyriumi¹⁴⁵.

Kyla klausimas dėl teisinio reguliavimo adekvatumo, nes naujos redakcijos LR CK 4.202 straipsnio įsigaliojimas sąlygotų kodekso vientisumo ir atskirų struktūrinių dalių

¹⁴¹ Tokią praktiką pagrindžia UAB „Swedbank“ Faktoringo sutarties bendrųjų sąlygų nr. 002, 3.6.; 3.7 dalių, bei 1.1. dalyje pateikiamų sąvokų analizė. *Cit. op.* 138.

¹⁴² *Cit. op.* 131.

¹⁴³ Jame numatyta, jog vieno sandorio pagrindu galima perleisti piniginių reikalavimų grupę, įskaitant ir būsimas teises, jeigu jos apibūdintos taip, kad perleidimo objektą įmanoma identifikuoti ir nereikalaujama individualiai įvardinti kiekvieną perleidžiamą piniginių reikalavimą.

¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.170, 4.171, 4.172, 4.174, 4.175, 4.176, 4.177, 4.178, 4.179, 4.180, 4.181, 4.183, 4.184, 4.185, 4.186, 4.188, 4.189, 4.190, 4.191, 4.192, 4.196, 4.197, 4.199, 4.201, 4.206, 4.207, 4.209, 4.210, 4.211, 4.212, 4.214, 4.216, 4.219, 4.221, 4.223, 4.226, 4.256 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 4.192(1), 4.194(1) straipsniais įstatymo projektas Nr. XIP-720 [interaktyvus]. Prieiga per internetą <<http://www.lrs.lt>> [žiūrėta 2010-08-26]

¹⁴⁵ Minėtų nuostatų santykis bus aptariamas pačia bendriausia prasme, neatsižvelgiant į specifinius aspektus, pavyzdžiui įkeitimo sandorio įsigaliojimą ir pan.

suderinamumo pažeidimą¹⁴⁶ tuo aspektu, jog būtų pripažįstama galimybė disponuoti reikalavimo teisėmis, kaip turtiniu kompleksu tik jas įkeičiant, o ne jas perleidžiant kitu būdu, pavyzdžiui, parduodant ar perleidžiant užtikrinimo tikslu (ne pagal įkeitimo teisės normas). Pirmiausia reikalavimo perleidimo (cesijos) nuostatos nenumato reikalavimo teisių kaip turtinio komplekso perleidimo, o taip pat pirkimo-pardavimo, bei faktoringo teisinius santykius reguliuojančios normos. Be to, kaip jau minėta, *bulk* faktoringo sutarties sudarymo galimybė yra apsunkinama numatant tokio sandorio dalyku esančių reikalavimo teisių individualizavimo reikalavimą (LR CK 6.905 str. 2 d.).

Toliau svarbu aptarti įmanomus šios situacijos sprendimo būdus, kuriais būtų išlaikytas LR CK įtvirtinto teisinio reguliavimo sistemiškumas ir vientisumas, nepažeidžiamas teisingumo principas, o kartu išspręsta piniginių reikalavimų grupės perleidimo faktoringo sutartimi reglamentavimo spraga, bei poreikis daryti išimtį iš LR CK 6.905 str. 2 dalyje numatytos nuostatos, įtvirtinančios kiekvieno piniginio reikalavimo individualų apibūdinimą. Jeigu norėdamos sudaryti faktoringo sutartį šalys neapibrėžtų piniginių reikalavimų grupės pagal LR CK 6.905 str. 2 d. numatytus reikalavimus, tai sąlygotų tokios faktoringo sutarties pripažinimą kaip nesudarytos (LR CK 6.162 str. 2 d.), nes nebūtų tinkamai apibūdintas faktoringo sutarties dalykas, tai yra esminė faktoringo sutarties sąlyga. Paminėtina, kad reikalavimo perleidimo teisinio instituto nuostatos (LR CK 6.101 str. – 6.110 str.) nenumato jokių perleidžiamam reikalavimui keliamų apibrėžtumo reikalavimų, todėl galima sakyti, jog šis aspektas paliekamas cesijos sutarties šalims pačioms pasirinkti sandorio dalyko apibrėžimo kriterijus (CK 6.3 str. 2 d.). To pasekoje galima teigti, jog nėra apsunkinama galimybė sudaryti reikalavimo teisių grupės perleidimo (ne pagal LR CK XLV skyrius teisės normas, o pavyzdžiui, jas parduodant ar dovanojant), kaip turtinio komplekso, sutartį remiantis sutarčių laisvės principu. Vadinasi, nėra poreikio keisti bendrąsias reikalavimo perleidimo (cesijos) nuostatas nagrinėjamu aspektu, tačiau priešinga situacija susidaro faktoringo teisinius santykius reguliuojančių normų atžvilgiu, o konkrečiai dėl LR CK 6.905 str. 2 d. Tuo remiantis galima daryti išvadą, jog siekiant numatyti teisinį reguliavimą tinkamą *bulk* faktoringo sutarties sudarymo palengvinimui, tai yra įteisinti piniginių reikalavimo teisių kaip turtinio komplekso perleidimą, reikėtų numatyti išimtį iš LR CK 6.905 str. 2 dalyje įtvirtintos nuostatos dėl kiekvieno perleidžiamo piniginio reikalavimo individualaus

¹⁴⁶ MIKELĖNAS, Valentinas; VILEITA, Alfonsas; TAMINSKAS Algirdas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 84.

apibrėžimo. Siūloma, nagrinėtą problematiką išspręsti LR CK 6.905 str. papildant nauja 4 dalimi¹⁴⁷:

4. Piniginių reikalavimų grupės, kaip turtinio komplekso, perleidimo atveju, perleidimo objektas apibūdinamas nurodant perleidžiamų piniginių reikalavimų grupę, o atskiri į turtinio komplekso sudėtį patenkantys objektai nėra identifikuojami, su sąlyga, kad perleidžiamas piniginio reikalavimo teisės būtų galima identifikuoti reikalavimo teisės įgyvendinimo metu.

Išanalizavus faktoringo sutarties dalyko pagrindinius požymius, nustatyta, jog piniginis reikalavimas, kaip turtinė teisė yra savarankiškas civilinių teisių objektas, kuris nors ir priskiriamas nematerialaus turto kategorijai laikytinas nuosavybės teisės objektu. Be to, darytina išvada, kad klientas finansuotojui gali perleisti tik tinkamai apibrėžtą, tiek esamą, tiek būsimą, tačiau būtinai galiojantį piniginių reikalavimą, susijusį su prekių tiekimu, darbų atlikimu ar paslaugų teikimu. Kaip svarbiausius nagrinėto klausimo problematinius aspektus galima įvardinti: pirma, nepagrįstą, o kartu ir aptartai tarptautinei teisinei doktrinai ir tarptautiniam teisiniui reguliavimui prieštaraujančiam, esamo piniginio reikalavimo, kurio mokėjimo terminas nesuėjęs, priskyrimą prie būsimos, o ne esamo reikalavimo sampratos pagal LR CK 6.905 str. Antra faktoringo sutarties dalyko nulemta problematika susijusi su ribota *bulk* faktoringo sutarties sudarymo galimybe pagal dabartį LR CK teisinį reguliavimą. Kaip šios problemos sprendimo variantas pateikiamas pasiūlymas dėl LR CK 6.905 str. 2 dalies keitimo, tai yra numatant išimtį iš pastarosios teisės normos, kurios esmę sudarytų kiekvieno piniginio reikalavimo individualaus apibrėžtumo kriterijaus atsisakymas, tuo atveju, kai piniginiai reikalavimai yra perleidžiami kaip turtinis kompleksas.

3.2. Faktoringo teisinių santykių subjektai

Faktoringo sutartis yra dvišalis sandoris, kurį sudarant išreiškiama dviejų šalių – finansuotojo ir kliento – priešpriešinė suderinta valia¹⁴⁸. Tačiau specifinis sutarties dalykas yra piniginio reikalavimo, kuriam teikiamas finansavimas, perleidimas. Šiuo pagrindu įvyksta kreditorių pasikeitimas prievolėje, o tai sąlygoja, jog faktoringo sutartimi reguliuojami teisiniai santykiai, susiklostantys tarp sutarties šalių, kartu įtakoja ir skolininko, kuris nėra sutarties šalis, teisių ir pareigų apimtį. Pirmiausia reikia išsiaiškinti kas gali būti faktoringo sutarties šalimis, o po to analizuoti juos siejančius teisinius santykius. Todėl šioje

¹⁴⁷ Šis pakeitimas formuluojamas remiantis, *Cit. op.* 120, 9.1.6 str. ir *Cit. op.* 144, 33 str.

¹⁴⁸ *Cit. op.* 146, p. 159.

darbo dalyje bus nagrinėjama LR CK ir kitų įstatymų keliama reikalavimai teisinių santykių dalyviams, siekiantiems turėti finansuotojo ar kliento teisinį statusą, taip pat atsižvelgiama į teisinėje doktrinoje išreikštas pozicijas šiuo klausimu, bei aptariami praktikoje veikiančios faktoringo santykių dalyviai.

3.2.1. Finansuotojas

Iš visų trijų faktoringo santykių dalyvių, tik vienintelio – finansuotojo – samprata yra numatyta LR CK, nes 6.904 straipsnyje įtvirtinami teisiniai ribojimai subjektams norintiems teikti faktoringo paslaugas. Nors šioje nuostatoje bankas išskiriamas iš kitų pelno siekiančių juridinių asmenų ir minimas atskirai, tačiau jiems visiems galioja blanketine norma suformuotas bendras reikalavimas „įstatymų nustatyta tvarka turėti teisę vykdyti faktoringo veiklą“. Kyla pagrįstas klausimas, ką reiškia šis reikalavimas, tiksliau ar faktoringo veikla yra licencijuojama pagal šiuo metu galiojančius teisės aktus, jeigu ne – tuomet kokia yra nustatyta tvarka siekiant gauti teisę vykdyti faktoringo veiklą. Palyginimui galima paminėti teisės vykdyti faktoringo veiklą reglamentavimą Rusijos teisinėje sistemoje. Rusijos Federacijos įstatyme dėl specifinės veiklos licencijavimo¹⁴⁹ faktoringo veikla nėra numatyta kaip licencijuojama, nors RF CK 825 str. iki 2009 m. balandžio 9 d. numatė licencijos reikalavimą subjektams siekiantiems vykdyti faktoringo veiklą. Tačiau minėtą dieną įsigaliojo įstatymas¹⁵⁰ pakeičiantis RF CK 825 str., kuriuo buvo ne tik panaikintas licencijos reikalavimas (nes iki tol buvo RF CK ir įstatyminio reguliavimo normų kolizija), bet ir numatyta kur kas bendresnė finansuotojo sąvoka, jį įvardijant kaip komercinę organizaciją (rus. – *коммерческие организации*). Vadinas, licencijos reikalavimo faktoringo veiklos vykdymui panaikinimas, patvirtina siekį skatinti faktoringo kaip efektyvios finansavimo paslaugos plėtojimą, bei kartu sudarant galimybę šia veiklą vykdyti ne tik bankams, bet ir kitoms specializuotoms organizacijoms.

Reikia pastebėti, jog LR CK projekto 6.904 straipsnyje buvo tiesiogiai numatytas reikalavimas bankui ar kitoms įmonėms siekiančioms vykdyti faktoringo veiklą gauti leidimą (licenciją)¹⁵¹. Tačiau kaip minėta dabar galiojančioje LR CK straipsnio redakcijoje tokio reikalavimo nėra. Be to, jokiuose šiuo metu galiojančiuose LR įstatymuose nėra

¹⁴⁹ Rusijos Federacijos specifinės veiklos licencijavimo įstatymas Nr. N 128-FZ [interaktyvus]. Prieiga per: <<http://base.garant.ru/12123874/>> [žiūrėta: 2010-03-22]

¹⁵⁰ Rusijos federacijos civilinio kodekso 825 straipsnio pakeitimo įstatymas [interaktyvus]. Prieiga per: <<http://base.garant.ru/12166407/>> [žiūrėta: 2010-03-22]

¹⁵¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso projektas (Šeštoji knyga: prievolių teisė) Nr. P-2530(2) [interaktyvus]. Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=105059> [žiūrėta 2010-08-27]

įtvirtinta, jog faktoringo paslaugų teikimas yra licencijuojama veikla. Tuo tarpu teisės vykdyti faktoringo veiklą suteikimo/gavimo tvarka numatyta LR FĮĮ. Šiame teisės akte faktoringas yra apibrėžiamas kaip skolinimas¹⁵², o kartu yra laikomas viena iš finansinių paslaugų¹⁵³, tačiau nėra priskiriamas licencinėms finansinėms paslaugoms¹⁵⁴, todėl nepriklauso išimtinai tik kredito įstaigų kompetencijai¹⁵⁵. Tai sąlygoja, jog faktoringą, kaip finansinę paslaugą gali vykdyti ne tik kredito įstaiga, pavyzdžiui komercinis bankas¹⁵⁶, bet ir finansų įmonė, kuria yra laikoma įmonė ar užsienio valstybės įmonės padalinys besiverčiantis nors viena iš finansinių paslaugų (išskyrus tas finansines paslaugas, kurių išimtinė teikimo teisė priklauso kredito įstaigai)¹⁵⁷. Iš to darytina išvada, kad finansuotoju gali būti bet kuris pelno siekiantis juridinis asmuo (Lietuvos Respublikos įmonė arba užsienio valstybės įmonės padalinys), deklaravęs ūkinę veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose (steigimo dokumentuose, licencijose, patentuose ir kt.), kad teikia faktoringo paslaugas, ir finansinių paslaugų teikimas sudaro pagrindinę dalį tokio juridinio asmens veiklos¹⁵⁸.

Aptarus teisinius reikalavimus keliamus finansuotojui, kaip faktoringo santykių subjektui, svarbu atsižvelgti į jų praktinę veiklą įtakančius veiksnius. Remiantis FĮĮ galima teigti, jog finansų įstaiga teikianti faktoringo paslaugas turi veikti saugiai ir patikimai, turi turėti tinkamos apskaitos, vidaus kontrolės sistemą, tinkamą personalą, technines, informacines, technologines apsaugos užtikrinimo priemones ir patalpas, valdymo ir organizacinę struktūrą, turto draudimą¹⁵⁹. Pagrindinė priežastis kodėl keliami finansuotoju visi šie reikalavimai yra tai, kad finansuotojas vykdydamas faktoringo veiklą susiduria su verslo rizika. Tai patvirtinama ir teismų praktikoje¹⁶⁰. Todėl finansuotojas turi būti pajėgus kvalifikuotai įvertinti ir riboti skolinimo(-si) riziką, be to jam keliami aukšti likvidumo, kapitalo pakankamumo ir mokumo reikalavimai¹⁶¹. Todėl neatsitiktinai pagal LR CK

¹⁵² *Cit. op.* 85, 2 str. 37 dalis.

¹⁵³ *Ibid.*, 3 str. 1 d. 2 p.

¹⁵⁴ Lietuvos Respublikos bankų įstatymas (su pakeitimas ir papildymais). Valstybės žinios, 2004, Nr. 54-1832.

¹⁵⁵ *Cit. op.* 85, 3 str. 4 d.

¹⁵⁶ *Cit. op.* 154, 2 str. 5 d.

¹⁵⁷ *Cit. op.* 85, 2 str. 7 d.

¹⁵⁸ *Ibid.*, 2 str. 42 d., 4 str. 1d.

¹⁵⁹ *Cit. op.* 85, 8 str.

¹⁶⁰ Finansuotojo veikla yra kitų ūkio subjektų ūkinės komercinės veiklos finansavimas, dėl ko atsakomybė už profesionalioje veikloje prisiimtą riziką tenka jam pačiam. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Šiaulių banko faktoringas“ (teisių perėmėjas AB „Šiaulių bankas“) v. UAB DB „Lietuvos eksporto ir importo draudimas“, nr. 2A-294, kat. 42.8; 42.9; 42.10; 65; 73.2.8.

¹⁶¹ *Cit. op.* 63, p. 67.

finansuotojas yra tiesiogiai įvardintas kaip bankas, nes šiuos reikalavimus lengviausia atitikti komerciniams bankams kaip ekonomiškai stipriausiems finansų rinkos dalyviams. Tuo tarpu naujam pelno siekiančiam juridiniam asmeniui pradėti vykdyti faktoringo veiklą yra sudėtinga. Teisės doktrinoje teigiama (kalbant apie praktiką užsienio valstybėse), jog faktoringo paslaugas dažniausiai teikia su bankais nesusijusios specialios faktoringo įmonės, tačiau kartu sutinkama, kad didelės apimties faktoringo operacijos paprastai yra atliekamos komercinių bankų¹⁶². Tuo tarpu Lietuvoje faktoringo paslaugas teikia tik komerciniai bankai¹⁶³ ir jų antrinės įmonės, filialai¹⁶⁴. Pastebėtina, kad pastarosios su bankais glaudžiai susijusios įmonės (UAB „Swedbank lizingas“, UAB "Nordea Finance Lithuania") užima net 64 % faktoringo rinkos dalies pagal faktoringo portfelį¹⁶⁵. Komercinių bankų ir su jais susijusių įmonių dominavimą teikiant faktoringo paslaugas Lietuvoje, galima vertinti dvejopai¹⁶⁶. Pirmiausia teigiamai, nes minėti subjektai kaip patikimi finansų rinkos dalyviai, užtikrina teikiamos faktoringo paslaugos kokybę, be to versdamiesi ne tik faktoringo, bet ir kitomis finansinėmis paslaugomis, gali perskirstyti rizikas ir pinigines lėšas iš vieno finansinio sektoriaus į kitą, taip pat gali gauti investuotojų skolintą kapitalą mažesnėmis kainomis, o tai sąlygotų mažesnius faktoringo paslaugų įkainius. Tačiau tik bankinių įmonių dominavimas faktoringo paslaugų sektoriuje, gali sąlygoti slaptų susitarimų tarp bankų ir su jais susijusių įmonių egzistavimą dėl faktoringo paslaugų teikimo sąlygų, bei įkainių. Šios situacijos kilimą ribotų specializuotų faktoringo įmonių steigimasis, kuris sąlygotų konkurencijos faktoringo rinkoje sudarymą.

Vis dėlto, tenka pastebėti, jog pagal LR FFĮ įstatymą pripažinus faktoringo sutartimi teikiamą finansinę paslaugą skolinimu, sudaroma situacija, kai pelno siekiantiems juridiniams asmenims, įstatymų nustatyta tvarka turintiems teisę vykdyti faktoringo veiklą, sudaroma kliūčių panaudoti profesionalių investuotojų skolintą kapitalą savo veikloje bei ribojamos galimybės ekonomikos lėtėjimo sąlygomis patenkinti fizinių ir juridinių asmenų skolinimosi poreikį¹⁶⁷. Nes LR įstatyme dėl ūkinių subjektų piniginių lėšų skolinimo

¹⁶² *Cit. op.* 13, p. 676.

¹⁶³ AB SEB bankas, AB Ūkio bankas, AB DnB NORD bankas, AB bankas „Snoras“, AB Šiaulių bankas.

¹⁶⁴ UAB „Swedbank lizingas“, UAB "Nordea Finance Lithuania", Danske Bank A/S Lietuvos filialas.

¹⁶⁵ Lietuvos bankų asociacija *Faktoringo ataskaita 2010 m. I, II, III ketv.* [interaktyvus]. Prieiga per: <http://www.lba.lt/go.php/lit/2010_m/2281> [žiūrėta 2010-11-10].

¹⁶⁶ *Cit. op.* 11, p. 1005.

¹⁶⁷ 3 str. Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos aiškinamas raštas Nr. XIP-1083 dėl Lietuvos Respublikos įstatymo dėl ūkinių subjektų piniginių lėšų skolinimo fiziniams bei juridiniams asmenims pripažinimo netekusio galios įstatymo projekto [interaktyvus]. Prieiga per internetą <http://www.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=352533&p_query=&p_tr2=> [žiūrėta 2010-07-25]

fiziniais ir juridiniams asmenims¹⁶⁸ yra numatytas draudimas skolinti pinigus, kurių suma viršija nuosavo kapitalo dydį. Tačiau tikėtina, kad šis skolinimo galimybę ribojantis reglamentavimas yra laikinas, nes šiuo metu LR Seimui yra pateiktas įstatymo projektas dėl LR įstatymo dėl ūkinių subjektų piniginių lėšų skolinimo fiziniams bei juridiniams asmenims pripažinimo netekusiu galios¹⁶⁹. Pripažinus Lietuvos Respublikos įstatymą „Dėl ūkinių subjektų piniginių lėšų skolinimo fiziniams bei juridiniams asmenims“ netekusiu galios išnyktų teisinis netikslumas dėl įstatymo taikymo, nes šio įstatymo nuostatos nesuderinamos su Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymo nuostatomis ir neatitinka Civilinio kodekso nuostatų, todėl faktoringo teisinių santykių praktikoje netaikytinos ir netaikomos.

Minėti teisiniai ir praktiniai faktoringo veiklos vykdymo kriterijai sąlygojo, jog šią finansinę paslaugą Lietuvoje teikia tik komerciniai bankai, arba su jomis susijusios įmonės.

3.2.2. Klientas

Iš LR CK pateikiamos faktoringo sutarties sampratos, klientą galima apibūdinti, kaip faktoringo sutarties šalį, kuri perleidžia arba išsipareigoja perleisti finansuotojui turimus piniginius reikalavimus skolininkui ir mokėti sutartyje nustatytą atlyginimą. Galima teigti, jog vienintelis kriterijus numatytas LR CK, kuriuo ribojamas subjektų galinčių būti faktoringo paslaugų gavėju yra nurodymas verslo veiklos sričių, iš kurių kylantys reikalavimai gali būti faktoringo sutarties dalyku, konkrečiai prekių pardavimas, darbų atlikimas ar paslaugų teikimas. Pavyzdžiui, praktikoje įmonės besinaudojančios faktoringo paslaugomis yra statybinių medžiagų, namų ūkio prekių gamintojai ir pardavėjai, logistikos ir transporto, statybų ir telekomunikacijų įmonės ir kitos¹⁷⁰. Kadangi konkretesnių teisinių reikalavimų subjektams siekiantiems pasinaudoti faktoringo paslaugomis, be minėtųjų, jokie teisės aktai nepateikia, galima sakyti, jo šie reikalavimai ir tam tikrai ribojimai yra nulemti pačios faktoringo santykių naudojimo praktikoje specifikos.

Remiantis atliktais empiriniais tyrimais dėl faktoringo kaip finansinės paslaugos naudojimo tiek Jungtinėje Karalystėje¹⁷¹, tiek rytų Europos valstybėse¹⁷² pateiktini kriterijai,

¹⁶⁸ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl ūkinių subjektų lėšų skolinimo fiziniams bei juridiniams asmenims (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1993, Nr. 31-714.

¹⁶⁹ Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl ūkinių subjektų piniginių lėšų skolinimo fiziniams bei juridiniams asmenims“ ir jį keitusio įstatymo pripažinimo netekusiais galios įstatymo projektas Nr. XIP-1083(3) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=382311&p_query=&p_tr2=> [žiūrėta 2010-06-28]

¹⁷⁰ Informacija iš LR bankų atstovų pasisakymų. Prieiga per: <www.vz.lt> [žiūrėta 2010-09-12]

¹⁷¹ SOUFANI, Khaled. *Factoring as a Financial Option: Evidence from the UK*. [Interaktyvus]. [žiūrėta 2010-03-12] Prieiga per: <www.ssrn.com>

kurių pagrindu galima išskirti įmonių kategorijas dažniausiai besinaudojančiomis faktoringu, svarbiausi iš jų būtų: įmonės dydis¹⁷³, amžius¹⁷⁴, veiklos sektorius¹⁷⁵, galimybė gauti kitokią finansavimo formą iš kitų subjektų¹⁷⁶, kliento skolininkų mokumas¹⁷⁷. Vadinasi, nors galimos išimties, tačiau faktoringo paslaugomis paprastai naudojasi jaunos smulkios ir vidutinės įmonės¹⁷⁸, nes šis finansavimo šaltinis yra prieinamiausias ir patraukliausias tokiai įmonei pritrūkus apyvartinių lėšų, dėl skolininkui suteikto atidėto mokėjimo termino pagal dvišalę prievolę, atsiradusią dėl parduotų prekių, atliktų darbų ar suteiktų paslaugų. Be to, tokioms įmonėms aktualios ir kitos paslaugos galimos gauti faktoringo sutarties pagrindu, tai yra skolininkų mokumo tikrinimas, rizikos dėl abejotinų skolų perdavimas, buhalterinė apskaita, sąskaitų administravimas, ar kitos finansinės paslaugos susijusios su piniginiiais reikalavimais, esančiais perleidimo dalyku.

Vadinasi, įmonės susidurdamos su sunkumais gauti finansavimą naudojant tradicinius bankinius produktus, tokius kaip trumpalaikės paskolos ar sąskaitos finansavimas, gali pasinaudoti faktoringu, kaip būdu pagerinti finansinę kontrolę ir apyvartinį kapitalą¹⁷⁹.

3.2.3. *Skolininkas*

Kaip jau minėta, skolininkas nėra faktoringo sutarties šalis, tačiau jo turimos piniginės prievolės vykdymas klientui ir su vykdymu susiję kiti teisiniai santykiai yra įtakojami tarp jo kreditoriaus (kliento) ir finansuotojo sudarytos faktoringo sutarties. Atkreiptinas dėmesys, jog finansuotojo sprendimą dėl faktoringo sutarties sudarymo ar nesudarymo su konkrečiu klientu, lemia ne kliento finansinė padėtis, o skolininko turimo įsipareigojimo likvidumas, tai

¹⁷² KLAPPER, Leora. *The role of factoring for financing small and medium enterprises*. Journal of Banking & Finance 30 (2006) [Interaktyvus] [žiūrėta 2010-03-12]. Prieiga per: <www.ssrn.>

¹⁷³ Didelės įmonės nėra linkusios pasirinkti faktoringo kaip sąskaitų administravimo, skolų surinkimo ar finansavimo priemonės, o atlieka šias funkcijas savo pačios įmonės viduje, turėdamos pakankamai resursų ar specialistų galinčių atlikti minėtas funkcijas. *Cit. op.* 125.

¹⁷⁴ Paprastai faktoringu naudojasi įmonės nuo 1 iki 5 savo veiklos metų, nors būna atveju, kad ir ilgiau (pvz.: iki 10 metų). *Cit. op.* 172.

¹⁷⁵ Paprastai tai būna tokia įmonės komercinė veikla, iš kurios kilę piniginiai reikalavimai laikytini likvidžiausiais.

¹⁷⁶ Kitų finansavimo būdų (pavyzdžiui, paskolos ar kreditavimo) naudojimas yra apsunkinamas, nes paprastai reikalaujama pateikti tam tikrą nekilnojamą turtą kaip užtikrinimo priemonę, o smulkios ir vidutinės įmonės, arba jaunos įmonės dažniausiai tokio turto neturi. Nors galima teigti, kad faktoringo atveju finansuotojas irgi reikalauja tam tikro „užtikrinimo“ – perduoti piniginius reikalavimus ir teisę atlikti kliento sąskaitų administravimą. *Cit. op.* 171.

¹⁷⁷ Finansuotojas kaip svarbesnį kriterijų lemiantį riziką laiko kliento skolininko mokumą, nei pačio kliento kreditingumą. Nors taip pat turi įtakos ir kliento su skolininku sudarytų sutarčių komplikotumas (priešiniai reikalavimai ir kiti galimi skolininko gynybos būdai), kliento turimų skolininkų portfelio diversifikuotumas ir pan.

¹⁷⁸ Smulkiojo ir vidutinio verslo subjekto sąvoka pateikiama 2 str. 10 d. Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas. Valstybės žinios, 1998, Nr. 109-2993.

¹⁷⁹ *Cit. op.* 125.

yra finansuotojas įvertinęs skolininko mokumą priima sprendimą dėl faktoringo sutarties sudarymo¹⁸⁰. Skolininko asmens atžvilgiu nėra nustatyti jokie ribojimai, t. y. juo gali būti bet koks juridinis asmuo, tiek viešas, tiek privatus, be to juo gali būti ir fizinis asmuo, tiek verslininkas, tiek vartotojas. Vienintelė prielaida būti skolininku faktoringo teisinių santykių kontekste yra su klientu sudaryta prekių pirkimo, darbų ar paslaugų gavimo sutartis. Visos šios sutartys, iš kurių kilęs ar su jomis susijęs piniginis reikalavimas yra perleidžiamas finansuotojui gali būti ir vartojimo sutartys¹⁸¹.

Išanalizavus faktoringo sutarties subjektams LR CK ir kitų minėtų įstatymų keliamus reikalavimus, galima daryti išvadą, jog tiek finansuotoju, tiek klientu gali būti apibrėžtas ratas civilinių teisinių santykių dalyvių. Bendriausia prasme faktoringą, kaip finansinę paslaugą gali teikti pelno siekiantis juridinis asmuo, kuris steigimo dokumentuose tarp vykdomos ūkinės-komercinės veiklos yra nurodęs faktoringo paslaugų teikimą, bei finansinių paslaugų teikimas turi sudaryti pagrindinę dalį tokio juridinio asmens vykdomos veiklos. Šis apibrėžimas praktikoje nėra realizuojamas visa apimtimi, nes dominuojančią padėtį faktoringo paslaugų teikimo srityje užima bankai ir su jais susijusios įmonės, tai paaiškinama bankų finansiniu pajėgumu, profesionaliu ir kvalifikuotu finansinių paslaugų teikimu. Tuo tarpu finansuotojo klientui vienintelis teisės aktuose numatytas reikalavimas siekiant sudaryti faktoringo sutartį yra tai, kad įprastinė komercinė veikla, kuria verčiasi tokia įmonė būtų prekių pardavimas, darbų atlikimas ar paslaugų teikimas. O kiti kriterijai yra sąlygoti faktoringo teisinių santykių praktikos.

¹⁸⁰ *Cit. op.* 97, p. 44

¹⁸¹ Galimybę perleisti reikalavimo teisę finansuotojui atsirandančią iš vartojimo sutarčių numato ir UNCITRAL Konvencija.

IV SKYRIUS. FAKTORINGO TEISINIŲ SANTYKIŲ TURINYS

Faktoringo sutartimi atsiranda prievoliniai teisiniai finansuotojo ir kliento tarpusavio santykiai¹⁸², o sutarties šalių įgytos teisės ir pareigos atskleidžia faktoringo teisinių santykių turinį. Be to, kaip jau buvo minėta kalbant apie faktoringo teisinių santykių dalyvius, faktoringo teisinius santykius galima laikyti trišaliais, dėl piniginių reikalavimų perleidimu sąlygojamo skolininko dalyvavimo šiuose santykiuose, tačiau pati faktoringo sutartis yra sudaroma tarp finansuotojo ir kliento. Todėl reikėtų sutikti su Ž. Skibarkiene¹⁸³, jog faktoringo sutarties pagrindu kylančius teisinius santykius galima išskirti į dvi santykių grupes: vidinius (susiklostančius tarp finansuotojo ir kliento) ir išorinius (atsirandančius tarp finansuotojo ir skolininko). Be to, paminėtina, jog nors ir perleidus piniginių reikalavimą įvyksta asmenų pasikeitimas prievolėje, tačiau jis neįvyksta sutartyje, iš kurios ši prievolė yra kildinama. Tai sąlygoja, kad klientas išlieka sutarties šalimi pirminėje (prekių pardavimo, darbų atlikimo ar paslaugų teikimo) sutartyje, o iš šios sutarties kylantys santykiai ir faktoringo teisiniai santykiai abipusiškai įtakoja vieni kitus, todėl svarbu išskirti dar vieną teisinių santykių grupę, atsirandančią tarp kliento ir skolininko, ir ją aptarti tik ta apimtimi, kiek jie yra susiję su faktoringo sutartimi.

4.1. Teisiniai santykiai tarp finansuotojo ir kliento

Užsienio teisės doktrinoje¹⁸⁴, teigiama, kad finansuotojo pagrindinis tikslas pagal faktoringo sutartį yra nusipirkus piniginius reikalavimus į juos įgyti ne tik nesuvaržytą nuosavybės teisę, bet ir išimtinę teisę į jų įgyvendinimą. Tuo tarpu kliento motyvacija sudarant faktoringo sutartį yra gauti visą piniginių reikalavimų pardavimo kainą sutartyje nustatytu metu. Galima sakyti, jog šių teisinių santykių esmė įtvirtinta ir LR CK 6.903 str., kuriame faktoringo sutarties samprata apibrėžiama įvardijant esminę finansuotoją ir klientą siejančią dvišalę prievolę, kurią sudaro kliento pareiga perleisti piniginių reikalavimą finansuotojui ir finansuotojo pareiga sumokėti nustatytą pinigų sumą. Be to, su šių pareigų vykdymu yra

¹⁸² Teismų praktikoje pripažįstama, kad faktoringo sutarties pagrindu tarp kliento, skolininko ir finansuotojo susiklosto atsiskaitymo prievoliniai teisiniai santykiai. Kauno apygardos teismo 2008 m. gruodžio 15 d. sprendimas civilinėje byloje *UAB "Melesta" v. UAB "Saprega"*, Nr. 2-1261-153/2008, kat. 35.3.6, 37, 44.5.1, 45.3, 116.1, 116.4.

¹⁸³ *Cit. op.* 52, p. 124

¹⁸⁴ *Cit. op.* 6, p. 131.

neatskiriama susiję ir kiti faktoringo teisinių santykių aspektai, tai yra piniginių reikalavimų pardavimas finansuotojui gali būti su kliento garantijomis arba be jų, taip pat su regresu arba be jo¹⁸⁵. Todėl svarbu išanalizuoti perleidžiamo piniginio reikalavimo negaliojimo ir piniginio reikalavimo neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo rizikų pasiskirstymą tarp finansuotojo ir kliento. Būtent šie finansuotojo ir kliento santykių elementai bus nagrinėjami šioje dalyje, prieš tai aptariant pagrindines finansuotojo ir kliento faktoringo sutartimi prisiimamas pareigas.

4.1.1. Finansuotojo pareiga perduoti pinigus

Atkreiptinas dėmesys, jog finansuotojo pareiga perduoti pinigų sumą už perleidžiamus piniginius reikalavimus nėra tiesiogiai reglamentuojama LR CK XLV skyriaus nuostatose, o teisės doktrinoje finansuotojo pareiga apibūdinama bendrais bruožais. Konkrečios šios pareigos vykdymo sąlygos yra suformuotos praktikoje finansuotojams teikiant faktoringo paslaugas, todėl ji apibūdinama kiekvienoje tarp finansuotojo ir kliento sudarytoje faktoringo sutartyje, tai yra nurodoma mokėtina suma, įvykdymo momentas, kitos atsiskaitymo sąlygos. Faktoringo sutartyje finansuotojas numato maksimalią finansuojamą skolininko išskolinimų klientui sumą (vadinamą faktoringo limitą). Ji gali apimti visų kliento skolininkų išskolinimus arba konkretaus skolininko arba išskolinimus kylančius iš konkrečios sutarties. Paprastai finansuotojo pareiga sumokėti pinigų sumą išreiškiama faktoringo avanso sumokėjimu, kuris dažniausiai sudaro iki 90 procentų perkamo piniginio reikalavimo vertės¹⁸⁶. Likusi suma, kuri vadinama faktoringo rezervu klientui yra gražinama (iš jos išskaičius finansuotojo atlyginimą), kai skolininkas įvykdo savo prievolę finansuotojui¹⁸⁷.

Paminėtina, kad finansuotojo pareigos įvykdymo momentas nulemia faktoringo sutarties skirstymą į avansavimo ir suėjusio mokėjimo faktoringo sutartis. Remiantis LR CK 6.903 str. 1 d. pateikiama faktoringo samprata („finansavimas su sąlyga perleisti piniginių reikalavimą“), galima teigti, kad šiems santykiams yra būtinas finansavimo tikslas, tai yra finansuotojas piniginę prievolę klientui turi įvykdyti iki skolininkui nustatyto piniginio reikalavimo įvykdymo termino suėjimo. Priešingu atveju finansavimo tikslas nebus pasiektas. Finansavimą, kaip kvalifikuojančią faktoringo sutarties sąvybę patvirtina ir jau minėto LR FĮĮ 2 str. 37 dalis, kurioje pateikiama skolininimosi sąvoka. Joje faktoringas apibūdinamas

¹⁸⁵ *Cit. op.* 13, p. 672.

¹⁸⁶ Piniginio reikalavimo vertė nustatoma pagal kliento išrašytą sąskaitą skolininkui už perduotas prekes, atliktus darbus ar suteiktas paslaugas.

¹⁸⁷ Informacija apie finansuotojo pareigą perduoti pinigus pateikiama iš: Prieiga per: <www.seb.lt>; <http://www.swedbank.lt>. [žiūrėta 2010-08-30].

piniginio reikalavimo, kylančio iš netašaukiamo įsipareigojimo mokėti, išankstiniu apmokėjimu.

4.1.2. Kliento pareiga perleisti piniginį reikalavimą

Remiantis darbe išsakyta pozicija dėl piniginio reikalavimo kaip civilinių teisių ir nuosavybės teisės objekto sampratos, galima teigti, kad kliento pareiga perleisti piniginį reikalavimą bus įvykdyta tuomet, kai finansuotojui bus perduotas piniginis reikalavimas ir nuosavybės teisė į jį. Toks piniginio reikalavimo perdavimas bendriausia prasme atitinka pardavėjo pareigos perduoti daiktą turinį pagal pirkimo-pardavimo sutartį, tai yra pareiga perduoti daiktą, bei nuosavybės teisę į jį patvirtinančius dokumentus¹⁸⁸ (LR CK 6.317 str., 6.318 str. 1 d.). Tačiau specifiką piniginio reikalavimo perleidimo atveju sąlygoja, kad piniginis reikalavimas yra nematerialus turtas, todėl tokio turto perdavimas yra fikcija ir todėl klientas turi perduoti finansuotojui ir dokumentus patvirtinančius reikalavimo teisę (LR CK 6.104 str. 1 d.). Atkreiptinas dėmesys, kad klientas negali perleisti finansuotojui daugiau teisių negu jis pats turi. Bus laikoma, kad klientas tinkamai įvykdė savo pareigą, jeigu jis perdavė finansuotojui nuosavybėn tinkamai apibrėžtą, esamą arba būsimą piniginį reikalavimą susijusį su prekių perdavimu, darbų atlikimu ar paslaugų teikimu.

Prancūzijoje ir Italijoje reikalavimo teisė perleidžiama perduodant naujam kreditoriui atitinkamą dokumentą (Prancūzijos CK 1689 str., Italijos CK 1262 str.)¹⁸⁹, tai sąlygoja kad pradinio skolininko pareiga perduoti reikalavimo teisę bus laikoma įvykdyta, kai perduotas atitinkamas dokumentas. Vokietijoje reikalavimo teisė perleidžiama ankstesniam kreditoriui ir naujam kreditoriui sudarant sutartį (Vokietijos CK 398 str.)

Kita kliento pareiga – mokėti atlyginimą finansuotojui, nėra detalizuota LR CK, todėl paprastai ši pareiga yra apibūdinama faktoringo sutartyje. Ją dažniausiai sudaro faktoringo sutarties sudarymo mokestis (fiksuota suma), palūkanos už suteiktą finansavimą (šiuo aspektu atsiskleidžia paskolos (kreditavimo) sutarties 6.872 str.), bei komisinis mokestis (jei finansuotojas teikia klientui nefinansines paslaugas)¹⁹⁰. Teismų praktikoje¹⁹¹ patvirtinama, kad pareiga mokėti pagal faktoringo sutartį suteikto finansavimo palūkanų mokestį tenka

¹⁸⁸ MIZARAS, Vytautas. Pirkimo-pardavimo sutartinių santykių reguliavimas civiliniame kodekse. *Justitia*, 2003, Nr. 3-4 (45-46), p. 13-14.

¹⁸⁹ *Cit. op.* 42, p. 116.

¹⁹⁰ Informacija per priegią per: <www.seb.lt>; <http://www.swedbank.lt>. [žiūrėta 2010-08-30].

¹⁹¹ Klaipėdos apygardos teismo nutartis civilinėje byloje 2008 m. liepos 2 d. UAB „Medega“ v. UAB „Pamario medis“, Nr. 2A-472-159/2008, kat. 35.3.6; 35.4; 44.2.4.1; 121.18.

klientui, o ne skolininkui, argumentuojant, kad pastarasis nėra faktoringo sutarties šalis¹⁹². Tai yra nesigilinant į faktoringo sutarties esmę, nes faktoringo sutarties pagrindu yra teikiamas finansavimas klientui, o minėtos palūkanos atlieka mokėjimo, o ne kompensacinę funkciją.

4.1.3. Rizika dėl perleidžiamo piniginio reikalavimo negaliojimo

Bendrosios cesijos nuostatos numato imperatyvą, jog rizika dėl perleidžiamo reikalavimo galiojimo tenka pradiniam kreditoriui (LR CK 6.105 str. 1 d.). Vadinasi, pastarasis privalo garantuoti, jog perleidžiamas reikalavimas galioja, o tokia garantija atsiranda pagal įstatymą, todėl ji yra, nesvarbu, buvo aptarta cesijos sutartyje ar ne¹⁹³. Tuo tarpu faktoringo atveju daroma išimtis, ir leidžiama šios sutarties šalims susitarti, kad klientas neatsakys finansuotojui už perleidžiamo reikalavimo galiojimą¹⁹⁴. Šią teisinio reguliavimo išimtį paaiškina toliau pateikta analizė.

Kalbant apie kliento atsakomybę už garantijų dėl piniginio reikalavimo galiojimo pažeidimą, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad anksčiau darbe išskirtos dvi piniginio reikalavimo galiojimo garantijos grupės sąlygoja skirtingas jų pažeidimo pasekmes. Pirmuoju atveju, kai pažeidžiama garantija, kad „klientas turi teisę perleisti reikalavimą“, yra tokios situacijos, kai klientas jau yra perleidęs piniginių reikalavimą kitam asmeniui, arba skolininkas jau įvykdė prievolę ir pan. Šiuo atveju piniginis reikalavimas laikomas negaliojančiu, nes jo neįmanoma patenkinti, jo atžvilgiu negalimas išieškojimas (LR CK 6.102 str. 1 d.). Todėl naujasis kreditorius (finansuotojas) turi teisę reikalauti iš pradinio kreditoriaus (kliento) atlyginti nuostolius ir pripažinti cesijos (faktoringo) sutartį negaliojančia¹⁹⁵. Galima teigti, kad šios pozicijos laikomasi ir teismų praktikoje¹⁹⁶: LAT teisėjų kolegija argumentuodama, kad pagal teisėje galiojantį principą niekas negali perduoti kitam daugiau teisių, negu pats turi (lot. – *nemo plus iuris ad alium transferre potest quam in se haberet*) ir, kad pradinis kreditorius perleido naujam kreditoriui reikalavimo teisę, kurios pats neturėjo, reiškia, kad cesijos sutarties sudarymo metu jos dalykas neatitiko įmanomumo

¹⁹² Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija civilinėje byloje 2009 m. spalio 15 d. UAB „Oktopus“ v. AB „Vakarų laivų gamykla“, nr. 2A-743-622/2009, kat. 42.8.; 52.3.; 42.11.2.; 44.5.2.; 52.3.; 121.21.

¹⁹³ *Cit. op.* 54, p. 146.

¹⁹⁴ Analogiškas šio klausimo reguliavimas yra numatytas ir RF CK. *Cit. op.* 76, p. 56.

¹⁹⁵ *Cit. op.* 54, p. 146.

¹⁹⁶ LAT Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Arisanda“ v. UAB „2B Pack“, Nr. 3K-3-199/2008, kat. 94.2.5; 37 Teisėjų kolegija nustatė, kad reikalavimo perleidimo sutarties sudarymo metu skolininkas jau buvo atsiskaitęs su kreditoriumi, o tai reiškia, kad cesionierius jau neturėjo reikalavimo teisės į skolininką.

reikalavimo (CK 6.3 straipsnio 4 dalis), ir, sudarant šią sutartį, pažeistas CK 6.102 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas imperatyvus draudimas. Taigi, nors šioje civilinėje byloje buvo nagrinėjami reikalavimo perleidimo teisiniai santykiai pagal cesijos sutartį, tačiau galima teigti, kad analogiška argumentacija dėl situacijos, kai klientas perleidžia piniginį reikalavimą, kurio neturėjo teisės perleisti, būtų taikoma ir teisiniams santykiams kylantiems faktoringo sutarties pagrindu.

Tuo tarpu, kliento duotos garantijos, jog perleidimo momentu jam nėra žinoma aplinkybės, dėl kurių skolininkas turėtų teisę perleisto piniginio reikalavimo nevykdyti, pažeidimo atveju kliento atsakomybės klausimas turi būti sprendžiamas kitaip negu anksčiau aptartu atveju, o tai sąlygoja darbe išskirtai antrajai kliento garantijų grupei priskirtinų konkrečių garantijų (tai yra skolininko turimų gynybos priemonių, pretenzijų ar įskaitymo teisės prieš klientą turėjimas) prigimtis. Minėtos aplinkybės sąlygoja santykinę prievolės neįmanomumą, o ne objektyvų¹⁹⁷, tai yra piniginio reikalavimo perleidimas negali būti pripažintas negaliojančiu, nes tokio reikalavimo atžvilgiu apskritai išieškojimas galimas, tik šios teisės įgyvendinimas gali būti apsunkinamas, pavyzdžiui dėl skolininko turimo priešpriešinio vienaarūšio reikalavimo, kurio piniginė vertė yra mažesnė negu finansuotojui perleisto piniginio reikalavimo vertė. Todėl šioje situacijoje imperatyvi nuostata įtvirtinta LR CK 6.102 str. 1 d. nėra pažeidžiama, toks piniginio reikalavimo perleidimas nebus pripažįstamas negaliojančiu, o finansuotojas galės remtis kitais civilinių teisių gynimo būdais.

Remiantis anksčiau išdėstytu, objektyvaus piniginio reikalavimo negaliojimo rizika visuomet teks klientui, nesvarbu faktoringo sutartyje bus numatyta ar ne (garantija pagal įstatymą). Tuo tarpu santykinio piniginio reikalavimo negaliojimo atveju finansuotojas ir klientas gali susitarti kitaip. Praktikoje sudarant faktoringo sutartį jos bendrose, standartinėse sąlygose¹⁹⁸ konkrečiai išdėstomi minėtų garantijų atvejai (angl. – *representations and warranties*). Klientas prieš sudarydamas faktoringo sutartį turi informuoti finansuotoją apie egzistuojantį kurios nors iš garantijų pažeidimą, pavyzdžiui, skolininko turimą atsikirtimą ar įskaitymo teisę. Todėl finansuotojas įvertinęs šias aplinkybes galimybės patenkinti perleidžiamą piniginį reikalavimą kontekste gali sutikti prisimti riziką dėl piniginio reikalavimo įgyvendinimo arba ne. Jeigu klientas neinformuos apie aplinkybes, kurias jis

¹⁹⁷ *Cit. op.* 54, p. 21.

¹⁹⁸ *Cit. op.* 138. 3.8. sąlyga.

žinojo, tuomet jam teks atsakomybė už garantijos pažeidimą, ir privalės atlyginti finansuotojo patirtus nuostolius.

4.1.4. Rizika dėl skolininko prievolės neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo

Faktoringo sutarties pagrindu finansuotojui yra perleidžiamas specifinis civilinių teisinių santykių objektas, tai yra kliento piniginis reikalavimas. Šios turtinės teisės prigimtis sąlygoja rizikos dėl skolininko prievolės neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo atsiradimą, todėl jos turtinė vertė priklauso nuo skolininko turimos piniginės prievolės įvykdymo. Šis rizikos tarp finansuotojo ir kliento pasidalijimo klausimas turi esminę reikšmę faktoringo teisiniuose santykiuose, nes jis nulemia ar finansuotojas įsigijęs piniginių reikalavimą ir nustatytu metu skolininkui jo neįvykdžius ar įvykdžius netinkamai turi teisę nukreipti išieškojimą į klientą. Šio klausimo nagrinėjimo aktualumą skatina tai, kad faktoringo santykių praktikoje paprastai kyla ginčai tarp šių santykių dalyvių būtent dėl skolininko prievolės neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo, kas sąlygoja tolesnį faktoringo sutarties šalių tarpusavio atsiskaitymo problematikos sprendimą.

Rizikos dėl skolininko prievolės neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo pasidalijimo klausimas yra reglamentuojamas LR CK 6.906 str. 3 d., kurioje numatyta: jeigu finansuotojas pareikalauja įvykdyti jam perleistą piniginių reikalavimą, o skolininkas jo neįvykdo arba įvykdo netinkamai, tai klientas neatsako už tokius skolininko veiksmus, jeigu sutartyje nenumatyta ko kita. Tokį reglamentavimą galima pripažinti tinkamu, nes remiantis faktoringo ekonomine prigimtimi, taip pat cesijos normomis (LR CK 6.105 str. 1 d., 3 d.¹⁹⁹) kliento atsakomybė už skolininko prievolės neįvykdymą ar netinkamą įvykdymą nėra preziumuojama, dėl jos galima tik susitarti²⁰⁰. Vadinasi, nors LR CK numatytas teisinis reguliavimas įtvirtina, jog rizika dėl skolininko prievolės neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo tenka finansuotojui, bet kartu suteikiama sutarties šalims laisvė susitarti kitaip²⁰¹. Paminėtina, kad šio klausimo specifika priklauso nuo naudojamos faktoringo sutarties teisinės formos (pirkimo – pardavimo arba perleidimo užtikrinimo tikslu).

¹⁹⁹ Dėl kliento atsakomybės už skolininko nemokumą buvusį perleidimo metu pasisakyta 3.1. darbo dalyje.

²⁰⁰ *Cit. op.* 55, p. 62.

²⁰¹ Kaip priešingą teisinio reguliavimo poziciją šiuo klausimu galima paminėti Brazilijos teisinę sistemą, kuri leidžia faktoriui (finansuotojui) sudaryti faktoringo sutartį tik prisiimant visą riziką dėl skolininko nemokumo. Plačiau žiūrėti: MUNIZ DE PAIVA, Joaquim. Regulation of factoring activities on Brazil. *International Company and Commercial Law Review*. [Interaktyvus] 2001, p. 7. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>> [žiūrėta 2010-02-19].

Rizika dėl skolininko prievolės neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo užsienio teisės doktrinoje²⁰² įvardijama skolininko nemokumu (angl. – *debtor insolvency*), tai yra pabrėžiamas komercinis, ekonominis negalėjimas įvykdyti prievolę (pavyzdžiui dėl lėšų trūkumo). Teisinga būtų tokiu supratimu vadovautis ir pagal LR CK. Remiantis minėtos rizikos pasidalijimu tarp faktoringo sutarties šalių faktoringo sutartys yra skirstomos į tikrąjį faktoringą (be regresu) ir netikrąjį (su regresu). LR CK *lex specialis* faktoringo normų reguliavimas leidžia sudaryti abi šias faktoringo sutarčių rūšis²⁰³, priklausomai nuo finansuotojo ir kliento susitarimo. Tikrojo (be regresu) faktoringo sutarties sudarymo kaina klientui bus didesnė, atitinkamai gali būti mažesnis avanso dydis, nes taip finansuotojas apriboja savo riziką dėl galimo piniginio reikalavimo nepatenkinimo, bei kartu padidėja kliento įmonės likvidumas, sumažėja skolų administravimo ir išieškojimo procedūrų sąnaudos²⁰⁴.

Pastebėtina, jog terminas regresas (angl. – *recourse*) užsienio teisės doktrinoje²⁰⁵ yra naudojamas apibūdinti finansuotojo teisę reikalauti, kad klientas atsakytų už skolininko piniginio reikalavimo neįvykdymą. Todėl šia prasme negali būti aiškinamas LR CK 6.111 str. kontekste, kuriame regresas suprantamas kaip asmens teisė reikalauti iš skolininko to, ką jis už skolininką sumokėjo jo kreditoriui. Regresas (kaip suprantamas LR CK) faktoringo teisiniuose santykiuose įvyksta po to, kai finansuotojas netikrojo faktoringo atveju pareikalauja kliento įvykdyti prievolę už skolininką. Tuomet kai klientas ją įvykdo, jis įgyja regresu teisę į skolininką. Todėl svarbu išsiaiškinti, kas LR CK numatyta teisiniame reguliavime atitinka regresu sampratą faktoringo teisiniuose santykiuose pagal užsienio teisės doktriną.

Faktoringo *lex specialis* nuostatos nenumato kokia teisine forma gali būti išreikšta kliento atsakomybė už skolininko piniginio reikalavimo neįvykdymą. LR CK 6.105 str. 1 d. nurodo, kad klientas atsakomybę už skolininko prievolės neįvykdymą gali prisiimti laiduodamas už skolininką. Vadinasi, ši bendra cesijos teisinius santykius reguliuojanti nuostata faktoringui gali būti taikoma subsidiariai, tai yra tuo atveju, kai klientas ir finansuotojas sudaro netikrojo faktoringo sutartį klientas atsakomybę už piniginio reikalavimo neįvykdymą prisiima laiduodamas už skolininką. Kliento laidavimas yra

²⁰² *Cit. op.* 20, p. 6.

²⁰³ JAV ir D. Britanijoje faktoringas vykdomas išimtinai be regresu, o sutartis su regresu vadinama piniginių reikalavimų finansavimu (angl. – *account receivable financing*)

²⁰⁴ *Cit. op.* 6, p. 254.

²⁰⁵ BRADGATE, Robert. *Commercial law*. 3rd ed. London: Butterworths: Lexis Nexis, 2000, p. 613.

efektyvi priemonė apsauganti finansuotoją nuo skolininko įsipareigojimo neįvykdymo (jeigu pats klientas yra pakankamai finansiškai pajėgus), nes esant kliento solidariai atsakomybei su skolininku, finansuotojas visuomet yra linkęs reikalavimą reikšti į laiduotoją, o ne skolininką neįvykdžiusio įsipareigojimo²⁰⁶. Be to, faktoringo sutartyje šalys gali susitarti dėl kliento solidarios atsakomybės²⁰⁷ pagal LR CK 6.6 str. Taip pat faktoringo teisinių santykių praktikoje²⁰⁸ sutarties šalys šį klausimą sprendžia ir kitaip, t. y. susitarimu, jog skolininkui neįvykdžius savo prievolės, klientas atsakys finansuotojui atpirkdamas perleistą piniginių reikalavimą. Šiuo atveju piniginė reikalavimo teisė perleidžiama atgal klientui, kartu perleidžiant ir prievolės įvykdymui užtikrinti nustatytas teises, o pastarasis atlygina finansuotojo patirtus nuostolius. Tiek kliento laidavimo ar susitarimo dėl solidarios atsakomybės su skolininku atveju, tiek reikalavimo teisės atpirkimo atveju klientas turi atlyginti finansuotojui visą skolininko prievolės vertę, o ne tiek kiek jis gavo kaip faktoringo avansą, nes susidariusį skirtumą finansuotojas, atskaičiavęs atlyginimą, gražins iš faktoringo rezervo. Palyginimui paminėtina, jog užsienio teisės doktrinoje²⁰⁹ regreso (angl. – *recourse*) išraiška teisės normomis panašiai suprantama, apima du atvejus: (i) kliento garantija, laidavimas dėl piniginių reikalavimų įvykdymo skolininkui jo tinkamai neįvykdžius; (ii) kliento atliekamas tokio piniginių reikalavimų atpirkimas.

Prekinio kredito draudimo sutartis. Riziką dėl skolininko prievolės neįvykdymo gali prisiimti specializuota kredito draudimo įmonė (toliau – draudikas) sudarydama prekinį kreditų draudimo sutartį tiek su finansuotoju, tiek su klientu (šiuo atveju finansuotojas paprastai nurodomas naudos gavėju²¹⁰). Prekinis kreditų draudimas, kaip skolininko prievolės įvykdymo užtikrinimo būdas²¹¹ ir kaip kredito rizikos mažinimo priemonė²¹², Lietuvoje naudojamas ir tikrojo, ir netikrojo faktoringo sutarties atveju. Klientas gali būti apdraudęs skolininko neatsiskaitymo riziką dar iki faktoringo sutarties sudarymo, arba tai

²⁰⁶ JUODKA, Robert. *Teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p. 132.

²⁰⁷ Pavyzdžiui, *Cit. op.* 138. 8.2. sąlyga.

²⁰⁸ Remiamasi teismo nustatytais faktinėmis bylos aplinkybėmis: Atsakovei (Skolininkas) padengus tik dalį įsiskolinimo, UAB „Hanza Lizingas“ (Finansuotojas) 2008-06-16 Perleistų reikalavimų gražinimo aktu ieškovui (Klientas) perleido reikalavimo teisę į atsakovo skolą. Ieškovui kartu perėjo ir prievolės įvykdymui užtikrinti nustatytos teisės, tarp jų ir teisė reikalauti sumokėti delspinigius pagal faktoringo sutartį. Kauno apygardos teismo 2008 m. gruodžio 15 d. sprendimas civilinėje byloje UAB „Melesta“ v. UAB „Saprega“, Nr. 2-1261-153/2008, kat. 35.3.6, 37, 44.5.1, 45.3, 116.1, 116.4.

²⁰⁹ *Cit. op.* 6, p. 236-237.

²¹⁰ Informacija pagal *Cit. op.* 138, 11.14. sąlyga.

²¹¹ PELENIS, Dainius. PETNIŪNAITĖ, Sonata. Kreditų draudimas kaip prievolių įvykdymo užtikrinimo būdas. // Prievolių įvykdymo užtikrinimo teisinės problemos. Teminis straipsnių rinkinys/ Sudarė P.V. Rasimavičius. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001, p. 45.

²¹² *Cit. op.* 206, p. 120.

atlieka finansuotojo reikalavimu sudarant faktoringo sutartį. Atitinkamai finansuotojas pasilikdamas tik finansavimo funkcijas pagal faktoringo sutartį, prekinį kreditą draudimo sutartimi apdraudžia riziką, kad kliento skolininkas neįvykdys piniginių reikalavimų finansuotojui²¹³.

Svarbu aptarti pagrindinius prekinio kredito draudimo sutartimi suteikiamos draudimo apsaugos aspektus lyginant su faktoringo sutartimi finansuotojo prisiimama rizika dėl skolininko neatsiskaitymo. Draudikas vykdo prevencinę funkciją, tai yra prieš suteikdamas prekinį kreditą atlieka išsamią analizę dėl kliento skolininko finansinės būklės, atsiskaitymo su kitais verslo partneriais istoriją ir pan., o gavęs neigiamą informaciją praneša draudėjui, todėl pastarasis gali nesudaryti sandorio su nepatikimu partneriu ir taip išvengti galimų nuostolių. Be to, tokį skolininko veiklos monitoringą draudikas vykdo ir draudimo sutarties galiojimo metu²¹⁴. Faktoringo sutartimi sutarties šalys gali susitarti, jog finansuotojas teiks analogiškas funkcijas²¹⁵. Draudikas, įvertinęs skolininko riziką ir visą planuojamą apyvartą su juo, nustato kredito limitą (draudimo sumą)²¹⁶. Kuomet faktoringas sudaromas su prekinį kreditą draudimu, finansuotojas nustatydamas faktoringo limitą (t. y. maksimalią finansuojamą piniginių reikalavimų į skolininką sumą) orientuojasi į draudiko nurodytą kredito limitą²¹⁷. O tai sąlygoja, jog pablogėjus skolininko finansinei būklei ir draudikui mažinant kredito limitą, atitinkamai finansuotojas mažina ir faktoringo limitą. Teisę mažinti faktoringo limitą finansuotojas turi nepriklausomai nuo to ar yra sudaryta prekinio kredito draudimo sutartis ar ne²¹⁸. Tačiau skiriasi finansuotojo ir draudiko prisimamos rizikos dėl skolininko neatsiskaitymo rūšis, nes finansuotojas paprastai prisiima komercinę riziką²¹⁹, o draudikas ją gali išplėsti ir dėl politinės rizikos²²⁰. Draudimo apsauga siejama su prekinio draudimo sutartyje nurodytų draudžiamųjų įvykių atsiradimu (tai yra (i) tariamas nemokumas arba (ii) patvirtintas nemokumas²²¹), bei sąlygų, dėl kurių draudikas nemokės draudimo išmokos nebuvimu (pavyzdžiui, skolininko atsisakymas vykdyti prievolę dėl netinkamos kokybės prekių ar paslaugų²²², ar reikšmingos informacijos apie skolininko finansinę būklę

²¹³ KONTAUTAS, Tomas. Prekinį kreditą draudimo sutarčių ypatumai. *Justitia*, 2009, nr. 2 (72), p. 17.

²¹⁴ *Cit. op.* 206, p. 120.

²¹⁵ *Cit. op.* 138, 10.2. sąlyga.

²¹⁶ *Cit. op.* 213, p. 19.

²¹⁷ *Cit. op.* 138, 10.9. sąlygos.

²¹⁸ *Ibid.*, 6.3., 6.4. sąlygos.

²¹⁹ *Cit. op.* 6, p. 20.

²²⁰ *Cit. op.* 211, p. 46.

²²¹ Plačiau žr. *Cit. op.* 213, p. 18.

²²² Tokia pozicija patvirtinama ir teismų praktikoje, teigiant, kad draudikas gali mokėti draudimo išmokos motyvuodamas tuo, klientas pateikė netinkamos kokybės produkciją skolininkui, kol klientas ir skolininkas

neatskleidimas²²³ ir pan.). Finansuotojas pagal tikrojo faktoringo sutartį prisiimdamas riziką dėl skolininko neatsiskaitymo paprastai sieja su tam tikromis prievolių neįvykdymo priežastimis, kurios gali būti panašiai suprantamos kaip aptartos aplinkybės prekinio kredito draudimo sutarties atveju. Taigi bendriausia prasme galima sakyti, jog finansuotojo prisiimamos rizikos dėl skolininko neatsiskaitymo esmė atitinka prekinio kredito draudimo sutarties suteikiamą apsaugos sampratą.

Remiantis anksčiau išdėstytu, prekinio kredito draudimo sutarties ir faktoringo sutarties santykis gali būti išreiškiamas dvejopai. Viena vertus, tikrojo faktoringo sutartis panaši į prekinio kredito draudimo sutartį klientui suteikiamos apsaugos nuo skolininko prievolės neįvykdymo rizikos aspektu. Kita vertus, šios dvi sutartys gali būti naudojamos kartu, kurių sąveikos pasekmė yra finansavimo suteikimas klientui (faktoringo sutartis) ir rizikos dėl galimo skolininko neatsiskaitymo minimizavimas (prekinio kredito draudimo sutartis). Lietuvoje dažniausiai faktoringo sutartį finansuotojas sutinka sudaryti, tik prekinio kredito draudimu apdraudus riziką dėl skolininko galimo neatsiskaitymo. Todėl pasaulinės ekonomikos krizės akivaizdoje Lietuvoje veikiančių kredito draudikų veiksmai atšaukiant ir mažinant kreditų limitus²²⁴ tiesiogiai sąlygojo ir sudaromų faktoringo sutarčių skaičiaus mažėjimą.

Galima paminėti, jog anksčiau išnagrinėti rizikų dėl piniginių reikalavimo negaliojimo ir neįvykdymo klausimai paprastai būna išsamiai sureguliuoti faktoringo sutartyje. Kadangi finansuotojas kaip profesionalus faktoringo paslaugų teikėjas dažniausiai būna patvirtinęs bendrąsias faktoringo sutarties sąlygas²²⁵, tikėtina, jog jos labiau tenkina finansuotojo interesus, tačiau jeigu kliento derybinė pozicija yra tvirta, jis gali pasiekti daugiau jo interesus ginančių sutarties sąlygų.

neišspręs ginčo dėl sutartinių įsipareigojimų vykdymo. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 5 d. sprendimas už akių civilinėje byloje *AB SEB Vilniaus banko v. AB „Linų audiniai“*, nr. L2-789-125, kat. 35.4; 44.2.4.1; 65; 116.5.1. ir Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *AB SEB Vilniaus banko v. AB „Linų audiniai“*, nr. 2-407-125, kat. 116.5.3.

²²³ Teismų praktikoje pripažįstama, jog siekdamas tinkamai apginti savo finansinius interesus, finansuotojas (kaip naudos gavėjas pagal prekinio kredito draudimo sutartį) privalėjo aktyviai domėtis atsiskaitymais ir pats laiku informuoti draudiką, jei to nepadarė draudėjas. Toks neveikimas laikytina draudimo sutarties pažeidimu, turinčiu esminę reikšmę ginčo atveju pripažįstant įvykį nedraudiminiu. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Šiaulių banko faktoringas“ (teisių perėmėjas AB „Šiaulių bankas“) v. UAB DB „Lietuvos eksporto ir importo draudimas“*, nr. 2A-294, kat. 42.8; 42.9; 42.10; 65; 73.2.8.

²²⁴ *Cit. op.* 213, p. 16.

²²⁵ Pavyzdžiui, *Cit. op.* 138.

4.2. Teisiniai santykiai tarp finansuotojo ir skolininko

Faktoringo sutarties šalys yra finansuotojas ir klientas, tačiau skolininko teisinis statusas, jo teisės ir pareigos, irgi yra įtakojamos perleidžiant piniginį reikalavimą. Reikia paminėti, kad pagal LR CK įtvirtintas teisės normas skirtingai vertinamas piniginio reikalavimo perleidimo įsigaliojimas tarp kliento ir finansuotojo (*inter partes*)²²⁶, ir tarp finansuotojo ir skolininko, bei kitų trečiųjų asmenų (*erga omnes*)²²⁷ (LR CK 6.109 str. 1 d., 6.909 str. 1 d.). Šis skirtumas pasireiškia tuo, kad faktoringo sutartis *inter partes* įsigalioja nuo jos sudarymo momento, o piniginio reikalavimo perleidimas sukels teises pasekmes skolininko, bei trečiųjų asmenų atžvilgiu, tik atveju, jeigu skolininkas yra tinkamai informuotas apie piniginio reikalavimo perleidimą. Su šiuo aspektu, tiesiogiai siejasi finansuotojui perleisto piniginio reikalavimo realizavimo galimybė, skolininko įsipareigojimo tinkamo įvykdymo kvalifikavimas, bei jo gynybos priemonių ar priešpriešinių reikalavimų įskaitymo galimybė, o taip pat finansuotojo interesų santykis su trečiaisiais asmenimis²²⁸. Todėl minėti klausimai ir bus nagrinėjami toliau, remiantis jų sąsaja su skolininko informavimo apie piniginio reikalavimo perleidimą aspektu, bei pasisakoma dėl skolininko informavimo, kaip piniginio reikalavimo perleidimo fakto išviešinimo būdo tinkamumo.

4.2.1. Pranešimo apie reikalavimo perleidimą reikšmė skolininko atžvilgiu

Paminėtina, kad tiek LR CK VI skyriaus, tiek XLV skyriaus nuostatos reguliuojančios pranešimo apie reikalavimo perleidimą padavimą skolininkui yra dispozityvios, taigi faktoringo sutarties šalims suteikima galimybė apsispręsti dėl skolininko informavimo apie perleidimą, o kartu galima teigti, kad remiantis šiuo kriterijumi LR CK leidžia sudaryti tiek atvirojo, tiek uždarojo faktoringo sutartis. Tačiau pastebėtina, kad faktoringo paslaugų teikimo būdas, kai skolininkas yra informuojamas apie piniginio reikalavimo perleidimą Lietuvoje yra labiau paplitęs. Tai patvirtina tiek finansuotojo sudarytos standartinės faktoringo sutarčių sąlygos, kuriose numatyta, kad finansuotojas suteiks finansavimą klientui ne tik tuomet, kai skolininkas bus tinkamai informuotas (pavyzdžiui, sudarytas trišalis

²²⁶ Pagal UNCITRAL Konvencijos 14 (1) str. numatytą reguliavimą reikalavimo teisės perleidimas galios *inter partes* nepriklausomai nuo to ar skolininkas apie reikalavimo perleidimą buvo informuotas ar ne. Tokiu reguliavimu, kaip teigiama konvencijos komentare, siekiama panaikinti apribojimus reikalavimo teisės perleidimo galiojimui, numatomus nemažai teisinių sistemų. *Cit. op.* 51, p. 19.

²²⁷ Palyginimui, galima paminėti, kad priešingai nei LR CK Vokietijos pozityvioji teisė numato, kad nepriklausomai nuo to ar skolininkas yra informuotas apie piniginio reikalavimo perleidimą ar ne, toks perleidimas sukelia teises pasekmes *inter omnia*. *Cit. op.* 41, p. 115.

²²⁸ *Cit. op.* 22, p. 991.

susitarimas), bet numatoma finansuotojo teisė reikalauti iš kliento tokį informavimą patvirtinančių įrodymų²²⁹. Be to, ir teismų praktikoje nagrinėjami ginčai tarp faktoringo teisinių santykių dalyvių paprastai yra kilę dėl piniginio reikalavimo perleidimo, apie kurį skolininkas buvo informuotas²³⁰.

Atviro faktoringo sutarties atveju skolininką tinkamai informavus apie piniginio reikalavimo perleidimą, skolininkas bus laikomas tinkamai įvykdžiusiu prievolę tik tuomet, ir bus atleistas nuo atitinkamos prievolės vykdymo klientui, jeigu nustatytas pinigų sumas sumokės finansuotojui (LR CK 6.909 str.). Paminėtina, jog LAT pažymėjo, kad pagal LR CK 6.909 str. 1 d. skolininkas privalo vykdyti prievolę finansuotojui, jeigu skolininkui yra pranešta apie reikalavimo perleidimą. Prievolės įvykdymas pirminiam kreditoriui nėra tinkamas prievolės įvykdymas (LR CK 6.38, 6.44 str.). Tai, ką sumokėjo pirminiam kreditoriui, skolininkas gali išreikalauti pagal LR CK 6.237–6.242 str²³¹. Be to, teismų praktikoje taip pat teigiama²³², kad tik esant įstatyme įtvirtintoms prielaidoms, t. y. tinkamai pranešus skolininkui apie reikalavimo perleidimą ir pateikus reikiamus perleidimo fakto įrodymus, naujasis kreditorius skolininko atžvilgiu įgyja iš pirminės prievolės kylančias teises ir gali jomis disponuoti, be kita ko – pasinaudoti tarpusavio reikalavimų įskaitymo teise. Taigi minėtu reguliavimu yra išsprendžiamas klausimas dėl to, kuriam kreditoriui, tai yra pradiniam (klientui) ar naujam (finansuotojui), skolininkas turi vykdyti prievolę, kad jos įvykdymas būtų laikomas tinkamu, todėl apsaugomi skolininko interesai, nes išvengiama prievolės įvykdymo komplikacijų. Be to, kartu užtikrinamos ir finansuotojo teisės, garantuojant, kad jam perleisto piniginio reikalavimo įvykdymą skolininkas ir turi jam atlikti.

Dar vienas faktoringo teisinių santykių aspektas įtakojamas skolininko informavimo fakto yra skolininko priešinių reikalavimų panaudojimo galimybė. LR CK 6.911 str. 1 d. numatyta skolininko teisė gintis nuo finansuotojo pareikšto reikalavimo taikant įskaitymą Priešinių piniginių reikalavimų, kylančių iš skolininko ir kliento sutarties, įskaitymo teise prieš finansuotoją skolininkas gali pasinaudoti, tik jeigu prieš skolininkui sužinant apie

²²⁹ *Cit. op.* 138, 3.4. sąlyga.

²³⁰ Teismų praktikoje pripažįstama, jog tinkamu pranešimu skolininkui bus laikoma, kai apie reikalavimo teisės perleidimą skolininkas buvo informuota specialiu įrašu jam išrašytoje sąskaitoje faktūroje. Kauno apygardos teismo 2008 m. spalio 29 d. sprendimas už akių civilinėje byloje *AB SEB v. UAB „Litfina“*, nr. 2-1424-527/200, kat. 42.10; 65; 113.2; 116.5.1; 116.5.2; 99.9.

²³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Šiaulių banko faktoringas“ v. J.G. įmonė*, Nr. 3k-3-59, kat. 65, 123.6.

²³² LAT Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *dėl kreditorių Šakių rajono Grinaičių žemės ūkio bendrovės ir kt. finansinių reikalavimų skolininkui BUAB „Astros veterinarija“ tvirtinimo, bylos Nr. 3K-3-591/2009*.

piniginio reikalavimo perleidimą (i) įskaitymo teisė yra atsiradusi; (ii) jos įgyvendinimo terminas yra suėjęs; (iii) nėra pasibaigęs ieškinio senaties terminas²³³. Taip pat minėto straipsnio 2 d. daroma išimtis dėl priešinių reikalavimų kylančių iš pažeisto skolininko ir kliento sutartyje numatyto draudimo perleisti piniginius reikalavimus. Pastebėtina, nors faktoringo *lex specialis* normos nenumato skolininko teisės pareikšti atsikirtimus, kuriuos jis turėjo teisę reikšti klientui, tai nereiškia, kad jis praranda tokią gynybos galimybę. Jis ja gali pasinaudoti subsidiariai taikant LR CK 6.107 str. Tuo tarpu UNIDROIT Konvencijoje įtvirtinus harmonizuotą skirtingų teisinių sistemų praktiką nagrinėjamu klausimu, numatyta, jog skolininko teisė panaudoti atsikirtimus ir įskaitymą prieš finansuotoją nėra ribojama skolininko informavimo momentu, jeigu jie kilo iš tos pačios sutarties kaip ir perleistas piniginis reikalavimas. Jeigu iš kitos – tuomet skolininko informavimo momentas yra taikomas²³⁴. LR CK toks sutarčių skirstymas, iš kurių kylantys priešiniai reikalavimai gali būti įskaitomi finansuotojui, nedaromas. Vadinasi šiuo aspektu labiau ginami finansuotojo interesai.

Kitas klausimas susijęs su skolininko informavimu apie reikalavimo teisės perleidimą yra tai, kada toks informavimas yra laikomas tinkamu. Remiantis LR CK 6.909 str. 1 dalimi, skolininką informuoti apie reikalavimo perleidimą gali tiek klientas, tiek finansuotojas, o toks pranešimas turi būti rašytinis, jame turi būti nurodytas finansuotojas ir perleidžiamas piniginis reikalavimas²³⁵. Antroje minėto straipsnio dalyje numatyta galimybė skolininkui apsaugoti nuo gautų reikalavimų įvykdyti prievolę iš tariamų kreditorių, kurie ištikrųjų neturi teisinio pagrindo to reikalauti, tai yra skolininkas gali reikalauti finansuotojo pateikti piniginio reikalavimo perleidimo įrodymus. Tačiau kartu reikia pastebėti, kad šią nuostatą reikėtų aiškinti ir taikyti kartu su LR CK 6.109 str. 7 dalimi, kuria remiantis galima teigti, kad tuo atveju, kai pradinis kreditorius pateikia pranešimą apie reikalavimo perleidimą, skolininkas negali reikalauti piniginio reikalavimo perleidimo įrodymų. Taip būtų užtikrintas teisingumo principo vykdymas, nes priešingu atveju skolininkui būtų suteikta galimybė piktnaudžiauti savo teisėmis ir reikalauti piniginio reikalavimo perleidimo įrodymų, tuo

²³³ *Cit. op.* 54, p. 150.

²³⁴ *Cit. op.* 44, p. 341.

²³⁵ Pastebėtina, kad LAT aiškindamas bendrąsias cesijos normas dėl pranešimo apie reikalavimo perleidimą, formuoja tokią teismų praktiką: Išplėstinė teisėjų kolegija, aiškindama CK 6.109 straipsnio 1 dalies normą, konstatuoja, kad skolininkui apie reikalavimo perleidimą, kai jam sudaryti skolininko sutikimo nereikia, gali būti pranešta bet kokia forma ir bet koku būdu, svarbu, kad pranešime būtų informacija apie pradinio kreditoriaus turimą ar būsiamą reikalavimą ir jo perleidimą įvardytam naujam kreditoriui. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija 2010 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Žalasis tiltas“ v. UAB „Constructus“*, nr. 3K-7-168/2010, kat. 35.4; 36.3; 37; 40.2.

atveju, kai skolininką tinkamai informavo klientas. Paminėtina, kad analogiškas reguliavimas, tai yra, kad skolininkas gali reikalauti reikalavimo perleidimo įrodymų iš finansuotojo tik tuo atveju, kai apie perleidimą praneša finansuotojas, o ne klientas, numatytas ir UNIDROIT principų 9.1.12 str. 1 d., UNCITRAL Konvencijos 17 str. 7. dalyje, bei PECL principų 11:303 str. 2 d.

Dar vienas probleminis aspektas susijęs su skolininko informavimu apie piniginio reikalavimo perleidimą yra situacija, kai skolininkas tinkamo pranešimo nėra gavęs nei iš kliento, nei iš finansuotojo, tačiau apie piniginio reikalavimo perleidimą sužinojo iš kitų šaltinių. Šis atvejis atskirose valstybėse yra kvalifikuojamas labai skirtingai ir todėl faktoringo sutarties pagrindu perleidus piniginį reikalavimą ir nepateikus pranešimo apie perleidimą, tai gali lemti tokias perleistos prievolės vykdymo pasekmes: skolininkas privalo vykdyti prievolę finansuotojui (Ispanijoje, Anglijoje); skolininkas suteikiamas pasirinkimas vykdyti klientui arba finansuotojui (Belgijoje); turi teisę vykdyti tik finansuotojui (Vokietijoje); skolininkas privalo vykdyti prievolę klientui (Prancūzijoje). Lietuva šiame skirstyme priklausytų prie pirmosios grupės, nes LR CK 6.106 str. komentare teigiama, kad skolininkas, kuriam nebuvo pranešta apie reikalavimo teisės perleidimą, tačiau apie tai žinojęs arba turėjęs žinoti, privalo vykdyti prievolę naujam kreditoriui²³⁶.

Remiantis, tuo kas išdėstyta, galima teigti, kad tiek LR CK pasirinktas reguliavimas, jog piniginio reikalavimo perleidimo galiojimui *inter partes* nereikalaujama jokių formalumų atlikimo, kurių neįvykdymas sąlygotų tokio perleidimo negaliojimą, tiek skolininko informavimo apie kreditoriaus pasikeitimą laikymas finansuotojo teisių realizavimo skolininko atžvilgiu prielaida, vertintini teigiamai.

4.2.2. Pranešimo apie reikalavimo perleidimą reikšmė trečiųjų asmenų atžvilgiu

Faktoringo sutarties specifika, tai yra jo pagrindu vykstantis piniginio reikalavimo perleidimas, sąlygoja konfliktų su trečiaisiais asmenimis kilimo galimybę, kurių priežastys gali būti, pavyzdžiui pakartotinis to paties piniginio reikalavimo perleidimas atliktas kliento arba kliento nemokumo (bankroto) atveju kylantis kreditorių interesų patenkinimo eiliškumo klausimas ir pan. Galima teigti, jog LR CK nėra²³⁷ *expressis verbis* numatyta finansuotojo ir

²³⁶ *Cit. op.* 54, p. 148.

²³⁷ Pavyzdžiui, D. Britanijoje jau nuo 1823 m. konkuruojančių cesionarų dėl to paties piniginio reikalavimo prioritetai nustatomi pagal *Dearle v. Hall* byloje nustatytą taisyklę, kad cesionaras pirmas informavęs skolininką apie reikalavimo perleidimą turės pirmenybę, jeigu informavimo metu jis nežinojo ir negalėjo žinoti ankstesnių to reikalavimo perleidimų. *Cit. op.* 6, p. 155.

trečiųjų asmenų prioritetų sprendimo taisyklių²³⁸. Remiantis LR CK įtvirtintu teisiniu reguliavimu, jog piniginio reikalavimo perleidimą prieš trečiuosius asmenis finansuotojas gali panaudoti nuo skolininko informavimo apie piniginio reikalavimo perleidimą momento²³⁹, galima daryti prielaidą, jog finansuotojo ir trečiųjų asmenų interesų konfliktai turėtų būti sprendžiami vadovaujantis šia nuostata. Todėl kyla klausimas ar pagrįstas pasirinkimas piniginio reikalavimo galiojimą trečiųjų asmenų (išskyrus skolininką) atžvilgiu sieti tik su skolininko informavimu apie reikalavimo perleidimo faktą, nes toks pranešimas bus žinomas tik skolininkui, o ne tretiesiems asmenims.

Palyginimui paminėtina, kad, atskirų valstybių teisinėse sistemose reikalavimo perleidimo įsigaliojimo *erga omnes* atvejus galima suskirstyti į tris grupes (neatsižvelgiant į tam specifinius skirtumus): (i) perleidimas laikomas galiojančiu nuo sutarties sudarymo (pavyzdžiui, Vokietijoje, Prancūzijoje); (ii) priklauso nuo pranešimo apie perleidimą padavimo skolininkui (pavyzdžiui, D. Britanijoje²⁴⁰, Ispanijoje); (iii) priklauso nuo įregistravimo atitinkamuose viešuose registruose (pavyzdžiui, JAV).

Vadovaujantis LR CK įtvirtinta skolininko informavimo, kaip piniginio reikalavimo perleidimo galiojimo trečiųjų asmenų atžvilgiu prielaida, finansuotojo ir trečiųjų asmenų interesų konfliktai turėtų būti sprendžiami atsižvelgiant į skolininko informavimo momentą. Vadinasi, finansuotojas turėtų pirmenybę gauti savo intereso patenkinimą iš skolininko, jeigu skolininką apie reikalavimo perleidimą informuos pirmiau, nei kiti to paties piniginio reikalavimo perėmėjai. Analogiškai turėtų būti sprendžiamas prioritetų klausimas kliento bankroto atveju – prioritetą prieš kitus kliento kreditorius finansuotojas turės, jeigu apie tokį perleidimą informuos skolininką anksčiau negu bus pradėtas kliento bankroto procesas²⁴¹. Analizuojant pastarąją situaciją, klientui pardavus turimą piniginių reikalavimą finansuotojui, pastarasis tampa šio reikalavimo savininku²⁴², o reikalavimo teisė tampa jo turto sudedamoji dalis²⁴³. Ši turtinė teisė nebebus laikoma kliento turto dalimi ir jai nebus taikoma

²³⁸ Tokios taisyklės yra numatytos UNIDROIT principų 9.1.11, PECL principų 11:401, UNCITRAL Konvencijos 17 str., tačiau jų nėra numatyta UNIDROIT Konvencijoje, kuria, kaip minėta ir paremtas LR CK *lex specialis* faktoringo nuostatos.

²³⁹ *Cit. op.* 54, p.

²⁴⁰ D. Britanijoje, įstatyminis perleidimas (angl. – *statutory assignment*) galios tik tuomet, jeigu apie reikalavimo perleidimą informuotas skolininkas. Tokio reikalaujamo formalumo atlikimo taikomo perleidimo galiojimui sukeliama ribojimus cedentui sušvelnina šios teisinės sistemos specifika, pripažįstanti ir teisėtą perleidimą (angl. – *equitable assignmet*), kurio įsigaliojimas nėra ribojamas formalumais.

²⁴¹ *Cit. op.* 44, p. 347.

²⁴² *Cit. op.* 13, p. 671-672.

²⁴³ *Cit. op.* 56, p. 38.

bankrutavusios įmonės turto realizavimo procedūra Įmonių bankroto įstatymo²⁴⁴ nustatyta tvarka. Tačiau tokia situacija galima tik tuo atveju, jeigu įvykdytas LR CK numatyto teisinio reguliavimo keliamas reikalavimas dėl reikalavimo perleidimo galiojimo trečiųjų asmenų atžvilgiu, tai yra apie piniginio reikalavimo perleidimą skolininkas yra tinkamai informuotas prieš pradėdant kliento bankroto procedūrą teismine ar neteismine tvarka. Jeigu tokio pranešimo skolininkui nepadaavė nei finansuotojas, nei klientas prieš pradėdant kliento bankroto procedūrą, piniginio reikalavimo perleidimas nebus laikomas galiojančiu *erga omnes*, tai yra kliento kreditorių atžvilgiu ir toks perleistas piniginis reikalavimas bus laikomas kliento kreditoriams dalytinu turtu. Analogiškos pasekmės kiltų ir tuomet, kai finansuotojui piniginį reikalavimą klientas perleidžia siekdamas užtikrinti savo prievolių įvykdymą. Tai yra finansuotojui perleidus nuosavybės teisę į piniginį reikalavimą užtikrinimo tikslu, finansuotojas turės prioritetą prieš kitus kliento kreditorius dėl kliento bankroto atveju vykstančio kliento turto dalijimo, tačiau tik su sąlyga, jog apie tokį perleidimą skolininkas yra informuotas. Todėl tokio reguliavimo būdo, kai skolininko informavimui suteikiama piniginių reikalavimo teisių galiojimo *erga omnes*, o to pasekoje ir konkuruojančių interesų sprendimo, reikšmė yra kritikuotina. Nes skolininko informavimas apie piniginio reikalavimo perleidimą nėra efektyvus būdas siekiant užtikrinti piniginio reikalavimo perleidimo viešumą, kadangi tretieji asmenys apie tokį perleidimą vistiek nesužino, todėl jų interesai nėra apsaugoti.

Problematikos egzistavimą nagrinėjamu klausimu patvirtina ir P. R. Wood²⁴⁵ pozicija, kuris teigia, kad skolininką tinkamai informavus apie perleistą piniginį reikalavimą yra pakankamai apsaugomi finansuotojo interesai siekiant užtikrinti skolininko prievolės vykdymą tiesiogiai finansuotojui, o ne klientui, tačiau abejojama dėl to ar toks pranešimo apie reikalavimo perleidimą padavimas yra pakankamai efektyvus kriterijus garantuojantis piniginio reikalavimo perleidimo išviešinimą. Nes išviešinimo tikslas yra siekis išvengti tariamo turto (angl. – *false wealth*) problemos, kuri egzistuoja tuo atveju, kai kliento kreditoriai nežino apie kliento atliktą piniginio reikalavimo perleidimą, ir klaidingai mano, jog ši turtinė teisė, kuri iš tikrųjų yra perleista finansuotojui, sudaro kliento turto dalį dalintiną kreditoriams kliento bankroto metu. Pastebėtina, jog P. R. Wood²⁴⁶ akcentuoja, kad beveik pusė viso pasaulio teisinių jurisdikcijų pripažįsta viešumo principo svarbą tuo

²⁴⁴ *Cit. op.* 124.

²⁴⁵ *Cit. op.* 13, p. 679.

²⁴⁶ *Cit. op.* 63, p. 62.

aspektu, kad teisinių santykių dalyvis, kuriam perleistas piniginis reikalavimas, galės turėti nuosavybės teise užtikrintą interesą perleidėjo (cesionaro) nemokumo (bankroto) atveju, tik tuomet, jeigu perleidimo faktas yra išviešintas. Galima sakyti, kad pats perleidimo išviešinimo reikalavimas nėra kritikuotinas, priešingai vertintinas teigiamai, nes taip išvengiama tariamo piniginio reikalavimo perleidimo atvejų ir apsaugomi trečiųjų asmenų interesai, o neigiamai vertintinas pasirinkimas, kaip piniginio reikalavimo perleidimo išviešinimo būdą, naudoti pranešimo apie piniginio reikalavimo perleidimą padavimą skolininkui. Nes, kai skolininkas yra informuojamas apie piniginio reikalavimo perleidimą, viešumo reikalavimas nėra užtikrinamas, kadangi tretieji asmenys apie tokio perleidimo įvykio faktą vistiek nesužino, todėl jų interesai nėra apsaugoti.

Pateiktinas nagrinėjamos problemos sprendimo būdas – piniginio reikalavimo perleidimo fakto finansuotojui efektyvaus išviešinimo garantavimą gali atlikti tokio perleidimo įregistravimas viešame registre. Nes tinkama registravimo sistema padeda išspręsti daugumą, jeigu ne visus, ginčus kylančius tarp cesionaro ir trečiųjų asmenų²⁴⁷. Be to, tai atlieka ir prevencinę tokių ginčų kilimo funkciją, todėl užtikrinami trečiųjų asmenų interesai. Suprantama registravimo sistema turi būti modernizuota, kad nesudarytų papildomų kliūčių laisvai vykdyti finansavimą pagrįstą piniginių reikalavimų perleidimu. Be to, svarbu nustatyti, jog piniginio reikalavimo perleidimo įregistravimas nebūtų siejamas su piniginio reikalavimo perleidimo įsigaliojimu *inter partes*, o tik sąlygotų šio perleidimo fakto panaudojimą prieš trečiuosius asmenis. Be to, tokia registracija neturėtų daryti įtakos skolininko interesams, todėl jo atžvilgiu piniginio reikalavimo perleidimas sukeltų teisinės pasekmės nuo pranešimo apie reikalavimo perleidimą momento.

Taigi siūlytina LR CK *lex specialis* faktoringo teisės normose, numatyti nuostatą, jog piniginių reikalavimų perleidimas įsigalios trečiųjų asmenų atžvilgiu nuo įregistravimo viešame registre momento. Kadangi taip būtų užtikrintas faktoringo sutarties pagrindu atliekamo piniginio reikalavimo perleidimo viešumas, bei apsaugoti trečiųjų asmenų interesai.

²⁴⁷ *Cit. op.* 44, p. 357.

4.3. Teisiniai santykiai tarp kliento ir skolininko

Šioje darbo dalyje bus analizuojama pirminės sutarties²⁴⁸ tarp kliento ir skolininko, iš kurios kilęs piniginis reikalavimas yra perleidžiamas, santykis su faktoringo sutarties pagrindu kylančiais teisiniais santykiais. Pastebėtina, kad nors finansuotojas nėra šios sutarties šalimi, tačiau jo interesai yra jos įtakojami tam tikrais aspektais, pavyzdžiui, pirminėje sutartyje numatytas draudimas perleisti piniginių reikalavimą, bei galimybė keisti pirminę prievolę po faktoringo sutarties sudarymo.

4.3.1. *Draudimo perleisti piniginių reikalavimą negaliojimas*

Pirmiausia, paminėtina, kad LR CK 6.101 str. 1 d. yra įtvirtintas bendras reikalavimas, jog kreditorius turi teisę be skolininko sutikimo perleisti visą reikalavimą ar jo dalį, jeigu tai neprieštarauja sutarčiai, tai yra atvejis, kai kliento ir skolininko sudarytoje sutartyje numatytas draudimas perleisti iš šios sutarties kylantį piniginių reikalavimą trečiam asmeniui. Taigi pagal bendrąsias reikalavimo perleidimą reguliuojančias LR CK nuostatas reikalavimo perleidimas atliktas pažeidžiant perleidimo draudimą numatytą pradinio kreditoriaus ir skolininko sutartyje skolininko atžvilgiu teisinių pasekmių neturės, jeigu jis neduos sutikimo²⁴⁹.

Tuo tarpu faktoringo sutarties atveju minėtas draudimas perleisti piniginių reikalavimą negalioja (LR CK 6.907 str. 1 d.)²⁵⁰, tai yra piniginių reikalavimo perleidimas finansuotojui galioja ir tais atvejais, kai kliento ir skolininko sudaryta sutartis tą daryti draudžia ar riboja. Iš esmės ši nuostata prieštarauja sutarties sąlygų privalomumo šalims principui, taip pat yra išimtis iš sutarčių laisvės principo, ir tokią nuostatą pateisinti galima nebent verslo plėtojimo tikslais²⁵¹. Todėl ja siekiama pašalinti formalius trukdžius verslo ir prekybos finansavimui grindžiamam piniginių reikalavimų perleidimu, nes nenustačius minėto sutartinio draudimo dėl piniginių reikalavimų perleidimo, būtų apribojamas šių turtinių teisių apyvartumas. Taip pat teisės doktrinoje pripažįstama, jog toks draudimas nesiderina su piniginiiais reikalavimais

²⁴⁸ Darbe naudojamu terminu pirminė sutartis apibrėžiama sutartis tarp kliento ir skolininko, iš kurios kilęs piniginis reikalavimas yra perleidžiamas.

²⁴⁹ Priežastys, kodėl skolininkas gali siekti tokios piniginių reikalavimų perleidimą draudžiančios nuostatos įtraukimo į sutartį gal būti tokios: skolininko nenorėjimas pradėti naujų teisinių santykių su nepažįstamu kreditorium, nes su pradiniu kreditoriumi gali būti susiklosčiusi tam tikra prievolių vykdymo dalykinė praktika; skolininkas nori išvengti rizikos, jog nepastebės pranešimo apie piniginių reikalavimų perleidimą ar dėl kitokio suklydimo dėl savo paties kaltės įvykdys prievolę pradiniam kreditoriui, todėl susilauks neigiamų teisinių pasekmių ir privalės įvykdyti prievolę antrą kartą, šį kartą finansuotojui; skolininkui apribojama galimybė vykdyti įskaitymus po pranešimo apie reikalavimo perleidimą. *Cit. op.122, p. 107.*

²⁵⁰ Toks reguliavimas numatytas ir UNIDROIT Konvencijoje, ir UNCITRAL Konvencijoje 9 str.

²⁵¹ *Cit. op. 12, p. 103.*

pagrįstu finansavimu, tai yra faktoringu, nes finansuotojas susidurtų su praktiniais sunkumais siekdamas patikrinti visus susitarimus, kuriuos jo finansuojamas klientas yra sudaręs su savo skolininkais, ar juose nėra tokių ribojimų.²⁵² Vadinasi, tokio sutartinio draudimo perleisti piniginių reikalavimų eliminavimas faktoringo teisiniuose santykiuose yra pagrįstas ekonomine nauda, tačiau kartu kyla klausimas dėl teisinių pasekmių kylančių klientui pažeidus sutartinę sąlygą.

Galima teigti, kad faktoringo teisinių santykių dalyvių interesų konfliktą išsprendžia ir sąžiningo skolininko pažeistas sutartines teises gina LR CK 6.907 str. 2 dalis numatanti, kad toks perleidimas neatleidžia kliento nuo prievolių ir atsakomybės skolininkui už sutarties sąlygos, draudžiančios ar ribojančios reikalavimo perleidimą, pažeidimą. Tai yra šia nuostata numatoma, kad klientas, kuris sutartyje su skolininku susitarė dėl piniginių reikalavimų perleidimo negalimumo, laikomas pažeidusiu sutartį ir negali išvengt atsakomybės už sutartinių įsipareigojimų pažeidimą, todėl skolininkas gali reikalaut atlyginti nuostolius atsiradusius dėl tokio pirmine sutartimi uždrausto ar ribojamo reikalavimo perleidimo. Tuo tarpu finansuotojui neturi kilti jokia atsakomybė, nors jis apie tokį draudimą žinojo ar galėjo žinoti²⁵³. Be to, skolininkui neturėtų būti suteikiama teisė remiantis sutartinio draudimo pažeidimu nutraukti sutartį su klientu šiuo pagrindu, nes pirminės prievolės nutraukimas, kartu sąlygotą negaliojimą finansuotojo turimos reikalavimo teisės. O tai kartu reikštų, kad pripažįstama sutartinio draudimo galia finansuotojui²⁵⁴. Paminėtina, kad pastarųjų reikalavimų skolininkas negali panaudoti savo gynybai prieš finansuotoją (LR CK 6. 911 str. 2 d.).

Pastebima tarptautinė tendencija pripažįstant galiojančiu piniginio reikalavimo perleidimą, nors sutartis, iš kurios jis kyla, tokį perleidimą draudžia²⁵⁵. Tačiau atskirų valstybių nacionaliniuose įstatymuose šis klausimas skirtingai reguliuojamas, pavyzdžiui, Italijos CK 1260 str. 2 d. numatyta, kad perleidimo draudimas bus neefektyvus tarp cesionieriaus ir skolininko, jeigu cesionierius nežinojo apie tokį draudimą²⁵⁶. Nepriklausomai nuo pavienių skirtumų atskirų valstybių atveju, vis dėlto galima sakyti, jog bendra tendencija skatinti sutartiniais draudimais neribojamą piniginio reikalavimo

²⁵² *Cit. op.* 34, p. 160.

²⁵³ *Cit. op.* 11, p. 997.

²⁵⁴ *Cit. op.* 65, p. 997.

²⁵⁵ Kaip pavyzdžius galima paminėti UNCITRAL Konvencijos 9 str., PECL principų 11:301 str., UNIDROIT principų 9.1.9 str.1 d., UNIDROIT Konvencijos 6 str. (bet paliekama galimybė valstybėms daryt išlygą dėl šios sąlygos), JAV UCC 9-401 (1) (b) punktą.

²⁵⁶ *Cit. op.* 122, p. 109.

perleidimą yra teigiamai vertintina, jeigu kartu yra sudaromos tinkamos teisinės sąlygos užtikrinti suinteresuotų asmenų interesų pusiausvyrą.

4.3.2. Skolininko ir kliento sutarties keitimas

LR CK įtvirtintame teisiniame reguliavime nėra nuostatų reguliuojančių atvejų ir sąlygų, kada pirminė sutartis, iš kurios kylantis ar su ja susijęs piniginis reikalavimas yra perleidžiamas finansuotojui, gali būti keičiama ar toks keitimas yra draudžiamas, bei tokių veiksmų sąlygojamų pasekmių. Šis aspektas aktualus tiek finansuotojui, nes jam perleistas piniginis reikalavimas gali būti vėliau modifikuotas, tiek kliento ir skolininko tarpusavio santykiams, ypač jeigu jie nesibaigia po piniginio reikalavimo perleidimo ir yra tęstiniai. Todėl svarbu išlaikyti pusiausvyrą tarp dviejų interesų: finansuotojo teisės gauti, tai ką jis įgijo sudarydamas faktoringo sutartį, bei laisvo skolininko ir kliento tarpusavio verslo santykių vystymo. Paprastai šį klausimą šalys aptaria sudarydamos faktoringo sutartį²⁵⁷, tačiau nesant reguliavimo teisės normomis ir vienai sutarties šaliai turint stipresnę derybinę poziciją šiuo aspektu gali būti apriboti kitos šalies interesai.

Reikia pastebėti, kad pirminės sutarties keitimo klausimas yra sureguliuotas UNCITRAL Konvencijos 20 str. ir PECL principų 11:204, 11:308 str. Bendriausia prasme šių harmonizavimo dokumentų reguliavimas nagrinėjamu klausimu sutampa. Finansuotojo ir skolininko interesų suderinimas grindžiamas tokiais principais: (i) garantavimas skolininkui teisės pakeisti pirminę sutartį, jeigu pasikeitė aplinkybės dėl kurių ši sutartis buvo sudaryta; (ii) apsaugos finansuotojui suteikimas nuo nepagrįsto sutarties modifikavimo ir kartu garantavimas jo teisės į piniginio reikalavimo apmokėjimą pagal pakeistą sutartį²⁵⁸. Išskiriamos dvi situacijos priklausomai nuo to ar skolininkas informuotas apie piniginio reikalavimo perleidimą ar ne. Nes kol skolininkas nėra informuotas, jis pagrįstai mano, kad tikrasis kreditorius yra klientas ir jis negali numanyti, kad dėl kokių nors priežasčių negali keisti sutarties su klientu. Pirma, jeigu pirminės sutarties pakeitimai atlikti po reikalavimo perleidimo, bet iki skolininko informavimo jie taps privalomi finansuotojui, tačiau finansuotojas įgyja priešpriešines teises į klientą²⁵⁹, jeigu pirminės sutarties modifikavimas pažeidžia faktoringo sutartį. Antra, kadangi po pranešimo apie piniginio reikalavimo perleidimą finansuotojas įgyja teisę į pinigų sumas iš skolininko, todėl sutarties pakeitimai finansuotojo neįpareigos nebent jie bus pagrįsti, tai yra (i) finansuotojas jiems pritarė; (ii)

²⁵⁷ *Cit. op.* 138, 11.7. sąlyga.

²⁵⁸ *Cit. op.* 44, p. 343.

²⁵⁹ *Cit. op.* 122, p. 120.

keitimo galimybė numatyta faktoringo sutartyje, arba jiems pritarę protingas finansuotojas²⁶⁰. Vadinasi, po skolininko informavimo labiau saugomi finansuotojo interesai.

Remiantis atlikta pirminės prievolės keitimo sąlygų analize, išskirtina pagrindinė taisyklė, jog iki pranešimo skolininkui, klientas ir skolininkas gali modifikuoti savo pirminę sutartį, o finansuotojas įgyja priešpriešines teises į klientą, bet po pranešimo apie reikalavimo perleidimą pirminės sutarties modifikavimas finansuotojo neįtakos, nebent bus patenkintos sutartos sąlygos: duotas finansuotojo sutikimas ar faktoringo sutartyje bus numatyta tokia galimybė arba tam pritarę protingas.

Būtina pabrėžti, jog analogiškas reguliavimas tikėtų papildyti ir LR CK *lex specialis* nuostatas. Žinoma, tai neturėtų būti imperatyvi norma, o suteikianti pakankamai laisvės sutarties šalims susitarti kitaip. Nes tokios nuostatos neįtvirtinimas gali sąlygoti, jog finansuotojas kaip stipresnę derybinę poziciją turintis subjektas, gali priversti savo būsimą klientą sutikti su nepalankia jam ši klausimą reguliuojančia sutarties sąlyga. To pasekoje, gali būti ribojama tolimesnių kliento ir skolininko tarpusavio verslo santykių vystymas.

Vadinasi, LR CK faktoringo *lex specialis* reguliavime numatyta išimtis iš bendrų cesijos nuostatų dėl pirminėje sutartyje numatyto sutartinio draudimo negaliojimo vertintina teigiamai. Nes taip ne tik neribojamas piniginių reikalavimų naudojimas finansavimo tikslais, bet kartu ir skolininko interesai dėl tokio draudimo pažeidimo yra pakankamai ginami. Kita vertus, LR CK faktoringo *lex specialis* reglamentavimas kritikuotinas tuo aspektu, jog nereguliuoja sutarties tarp skolininko ir kliento, iš kurios kilęs piniginis reikalavimas yra perleistas, keitimo galimybės, tokio keitimo sąlygų ar jo apribojimų. Tokio reguliavimo trūkumas praktikoje gali sąlygoti faktoringo santykių dalyvių interesų pusiausvyros pažeidimą nagrinėjamu aspektu.

²⁶⁰ *Cit. op.* 3, 20 str. 2 d.

APKLAUSOS DĖL FAKTORINGO SUTARTIES PRAKTIKOJE REZULTATŲ APTARIMAS

Buvo atlikta finansų įmonių teikiančių faktoringo paslaugas Lietuvoje apklausa²⁶¹, siekiant išsiaiškinti kaip faktoringo teisiniai santykiai pasireiškia praktikoje ir su kokiomis problemomis, kurias sąlygoja dabartinis teisinis reguliavimas, susiduria šių santykių dalyviai. Reikia pastebėti, kad nors buvo kreiptasi į devynis²⁶² faktoringo teises paslaugas teikiančius subjektus, iš jų tik AB SEB bankas ir AB Ūkio bankas pateikė atsakymus. Kiti subjektai arba motyvavo negalimumu atsakyti dėl prašomos informacijos konfidencialumo arba nebuvo linkę bendradarbiauti. Rezultatai bus aptariami susiejant juos su kitomis darbo dalimis.

Patvirtinama, jog dėl ekonominės krizės sumažėjo faktoringo paslaugomis besinaudojančių klientų skaičius arba jie persiorientavo į kitas finansavimo formas (pvz.: kredito linija, sąskaitos kreditas). To priežastys dažniausiai yra prasta kliento skolininkų finansinė padėtis, bei prekinio kredito draudimo limitų sumažinimas.

Paprastai yra sudaromos vidaus ir ilgalaikės faktoringo sutartys su privačiomis smulkaus ir vidutinio dydžio įmonėmis, kartais viešais juridiniais asmenimis.

Faktoringo sutartis sudaroma tik informavus skolininką.

Nors AB SEB bankas paprastai sudaro tikrojo faktoringo sutartis, priešingai nei AB Ūkio bankas, tačiau abu subjektai faktoringo paslaugas dažniausiai teikia tik, kai skolininko rizika yra apdrausta prekinio kreditų draudimu. Tai patvirtina 4.1.4. darbo dalyje, padarytas išvadas dėl galimo skirtingo rizikos dėl skolininko neatsiskaitymo pasiskirstymo tarp faktoringo sutarties šalių, bei prekinio kredito draudimo naudojimo.

Darbo 3.1. dalyje išsakyta pozicija dėl netinkamo esamo piniginių reikalavimų supratimo (tik kurio mokėjimo terminas yra suėjęs) patvirtinama praktikoje. Abu apklausos dalyviai nurodė, jog faktorizuojami tik esami (nesuėjusio mokėjimo termino piniginiai reikalavimai), o reikalavimai, kurių mokėjimo terminas suėjęs ar būsiami – išimtiniais atvejais.

²⁶¹ Priedas Nr. 1.

²⁶² AB SEB bankas, AB Ūkio bankas, AB DnB NORD bankas, AB bankas „Snoras“, AB Šiaulių bankas, UAB „Swedbank lizingas“, UAB „Nordea Finance Lithuania“, Danske Bank A/S Lietuvos filialas. UAB „Coface credit management services“.

Faktoringo sutartis sudaroma išimtinai finansavimo tikslais, kartais kartu teikiamos nefinansinės paslaugos (tik AB SEB bankas). Bet faktoringo sutartis, neteikiant finansavimo, o tik papildomas paslaugas, nėra sudaroma. Tai patvirtina darbe išsakytą poziciją dėl sąskaitų administravimo faktoringo ar suėjusio mokėjimo faktoringo sutarčių.

Kadangi dažniausiai sudaromos ilgalaikės faktoringo sutartys, nustatomas faktoringo limitas, šio limitu ribose sutarties galiojimo laikotarpiu faktorizuojamos pavienės ar keletas sąskaitų-faktūrų, kurių piniginė vertė yra didelė. Kiekviena jų individualizuojama. Vadinasi, praktikoje nėra sudaromos piniginių reikalavimų grupės perleidimo sutartys, nes nėra palankių galimybių.

Faktoringo sutartis sudaroma tik kaip piniginių reikalavimų pirkimo-pardavimo sutartis, nes šiuo atveju finansuotojo teisės labiau apsaugotos. Be to, faktoringo santykių subjektams nėra pakankamai aiškus piniginių reikalavimų perleidimo užtikrinimo tikslu faktoringo sutarties sudarymo būdas.

Finansuotojai sudaro bendrąsias sutarčių sąlygas, kurios derybomis su klientu negali būti keičiamos. Tai sąlygoja, kad faktoringo sutarties sąlygos bus palankesnės finansuotojo, kaip profesionalaus rinkos dalyvio ir dažniausiai stipresnę derybinę poziciją turinčio subjekto, interesams. Pavyzdžiui, LR CK nereglamentuotą klausimą dėl kliento ir skolininko pirminės sutarties keitimo galimybės gali sureguliuoti savo naudai, pažeidžiant kliento ir/ar skolininko interesus.

Vadinasi, atliktos apklausos rezultatai patvirtina, jog faktoringo paslaugų teikėjai praktikoje susiduria su darbe išanalizuota faktoringo teisinio reglamentavimo atitinkamų klausimų problematika, kaip antai esamo piniginių reikalavimų sampratos neadekvatumas, neaiškus piniginių reikalavimų perleidimo užtikrinimo tikslu reglamentavimas, ribojama galimybė sudaryti piniginių reikalavimų grupės perleidimo faktoringo sutartį.

IŠVADOS

1. Finansavimo funkcijos, kaip *conditio sine qua non* priskyrimas faktoringo sutarčiai, sąlygoja, jog tam tikros faktoringo sutarties rūšys, kurios pripažįstamos užsienio faktoringo teisinių santykių praktikoje, pagal LR CK 6 knygos XLV skyrių nebus laikomos faktoringo sutartimis. Tai yra sąskaitų administravimo faktoringo (angl. – *collection service*) sutarties ir suėjusio mokėjimo sutarties (angl. – *maturity factoring*) nebus galima sudaryti pagal faktoringo *lex specialis* nuostatas, tačiau nėra draudžiama analogiškos esmės sutartis, remiantis sutarčių laisvės principu, sudaryti pagal kitas LR CK teisės normas.
2. LR CK *lex specialis* faktoringo nuostatose įtvirtinti finansuotojui suteikiamų teisių apimtys skirtumai į pinigų sumas, gaunamas iš skolininko, tiek piniginio reikalavimo pirkimo, tiek jo perleidimo užtikrinimo tikslu atveju yra netinkamai sureguliuoti. Pirmuoju atveju finansuotojas piniginį reikalavimą įgyja kaip savininkas, todėl turi prisiimti ir visą su tuo susijusią riziką, vadinasi po piniginio reikalavimo realizavimo ir gautas perteklius, ir trūkumas turi tekti jam, bet šalims paliekama galimybė susitarti kitaip. Antru atveju finansuotojo teisės turi būti ginamos kaip įkaito turėtojo, todėl piniginio reikalavimo realizavimo perteklių jis turi gražinti klientui, o pastarasis turės pareigą padengti finansuotojui susidariusį trūkumą, bet šalims negali būti leidžiama susitarti kitaip.
3. LR CK faktoringo teisinis reguliavimas nors tiesiogiai nedraudžia, tačiau sąlygoja sunkumus laisvai disponuoti didele neindividualizuotų piniginių reikalavimų grupe (angl. – *bulk factoring*). To priežastis LR CK 6.905 str. 2 dalyje keliamas reikalavimas individualizuotai apibrėžti kiekvieną piniginį reikalavimą taip, kad jį būtų galima identifikuoti, kas sąlygoja didelės piniginių reikalavimų grupės perleidimo atveju papildomus laiko ir finansinius kaštus ir yra sunkiai įgyvendinamas praktikoje. Kaip šios problemos sprendimo variantas pateikiamas pasiūlymas dėl išimties iš minėtos teisės normos padarymo tuo atveju, kai perleidžiama didelė piniginių reikalavimų grupė. Tokio pakeitimo esmę turėtų sudaryti kiekvieno piniginio reikalavimo individualaus apibrėžtumo kriterijaus atsisakymas, leidžiant piniginius reikalavimus perleisti kaip turtinį kompleksą, jį apibūdinant taip, kad būtų galima identifikuoti perleidžiamą objektą.

4. LR CK įtvirtintas teisinis reguliavimas, jog piniginio reikalavimo perleidimo įsigaliojimas trečiųjų asmenų atžvilgiu siejamas su skolininko informavimu apie piniginio reikalavimo perleidimą yra kritikuotinas. Kadangi pranešimo skolininkui padavimas neužtikrina viešumo ir neapsaugo trečiųjų asmenų interesų. Šio klausimo išsprendimo būdas galėtų būti įtvirtinimas nuostatos, kad piniginio reikalavimo perleidimas įsigalios trečiųjų asmenų atžvilgiu, nuo jo įregistravimo viešajame registre.
5. Kritikuotina, jog LR CK įtvirtintame teisiniame reguliavime nėra skolininko ir kliento sudarytos sutarties, iš kurios kilęs piniginis reikalavimas yra perleistas, keitimo reglamentavimo. Tokia teisės normų spraga gali sąlygoti faktoringo teisinių santykių dalyvių interesų pusiausvyros pažeidimą. Siūlytina LR CK faktoringo *lex specialis* teisės normas papildyti nuostata numatančia, jog iki pranešimo skolininkui klientas ir skolininkas gali modifikuoti juos siejančią sutartį, o finansuotojas įgyja priešpriešines teises į klientą, bet po pranešimo apie reikalavimo perleidimą pirminės sutarties modifikavimas finansuotojo neįtakos, nebent bus patenkinta kuri nors iš sąlygų: duotas finansuotojo sutikimas arba faktoringo sutartyje bus numatyta tokia galimybė arba tam pritartų protingas finansuotojas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos teisės aktai:
 - 1.1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74 – 2262;
 - 1.2. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl ūkinių subjektų lėšų skolinimo fiziniams bei juridiniams asmenims (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1993, Nr. 31-714;
 - 1.3. Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas. Valstybės žinios, 1998, Nr. 109-2993;
 - 1.4. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 91-3891;
 - 1.5. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (su pakeitimas ir papildymais). Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010;
 - 1.6. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas (su pakeitimas ir papildymais). Valstybės žinios, 2004, Nr. 54-1832.
2. Tarptautiniai teisės aktai:
 - 2.1. 1988 m. UNIDROIT Otavos tarptautinio faktoringo konvencija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://unidroit.org/english/conventions/1988factoring/main.htm> [žiūrėta 2010-07-14].
 - 2.2. 2001 m. Jungtinių tautų (UNCITRAL) Niujorko konvencija dėl piniginio reikalavimo teisės perleidimo tarptautinėje prekyboje [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org> [žiūrėta 2010-07-14].
3. Užsienio valstybių teisės aktai:
 - 3.1. Rusijos Federacijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per: http://www.akdi.ru/pravo/kodeks/text_gk2.htm#g5 [žiūrėta: 2010-03-22].
 - 3.2. Rusijos Federacijos specifinės veiklos licencijavimo įstatymas Nr. N 128-FZ [interaktyvus]. Prieiga per: <http://base.garant.ru/12123874/> [žiūrėta: 2010-03-22].

- 3.3. Rusijos federacijos civilinio kodekso 825 straipsnio pakeitimo įstatymas [interaktyvus]. Prieiga per: <<http://base.garant.ru/12166407/>> [žiūrėta: 2010-03-22].
- 3.4. Prancūzijos civilinis kodeksas [interaktyvus] Prieiga per: http://www.lexinter.net/ENGLISH/civil_code.htm [žiūrėta 2010-03-28].
- 3.5. Uniform Commercial Code 1962 (USA) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.law.cornell.edu/ucc/ucc.table.html>> [žiūrėta 2010-03-28].
- 3.6. Law of Property Act 1925 (United Kingdom) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.statutelaw.gov.uk/content.aspx?activeTextDocId=432552>> [žiūrėta 2010-03-28].
- 3.7. Law of Obligations Act 2002 (Estonia) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.legaltext.ee/text/en/X30085K3.htm>> [žiūrėta 2010-03-28].

Specialioji literatūra

1. Monografijos, vadovėliai ir panašūs leidiniai:
 - 1.1. Autorių kolektyvas. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009;
 - 1.2. Autorių kolektyvas. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. 3rd ed. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2006;
 - 1.3. BISCOE, Peter M. *Law and practice of credit factoring*. London: Butter Worths, 1975;
 - 1.4. BRADGATE, Robert. *Commercial law*. 3rd ed. London: Butterworths: Lexis Nexis, 2000;
 - 1.5. BURGESS, Robert. *Corporate finance law*. 2nd ed. London: Sweet&Maxwell, 1992;
 - 1.6. Commission on European Contract Law. *Principles of European contract law. Part III*. Edited by Ole Lando. Hague: Kluwer law international, 2003;
 - 1.7. CRICHTON, Susan. FERRIER, Charles. *Understanding factoring and trade credit*. London: Waterlow publishers, 1980;
 - 1.8. CRANSTON, Ross. *Principles of banking law*. 2nd ed. Oxford university press, 2002;
 - 1.9. DALHUISEN, Jan H. *On Transnational and Comparative Commercial, Financial and Trade law*. 3rd ed. Oxford, Portland: Hart Publishing, 2007;

- 1.10.DAVIES, Iwan. *Issues in international commercial law*. Hampshire:Ashgate Publishing, 2005.
- 1.11.GARNER, A. Bryan. *Black's law dictionary*. 8th ed. St. Paul, MN: Thomson West, 2004;
- 1.12.GOODER, Roy. *Commercial law*. 3rd ed. UK: Lexis Nexis, 2003,
- 1.13.GOODER, Roy., et al. *Transnational commercial law – international instruments and commentary*. New York: Oxford university press, 2004;
- 1.14.GOODER, Roy., et al. *Transnational Commercial Law: Text, Cases and Material*. Oxford: University Press, 2007;
- 1.15.GOODE, Royston Miles. *Legal problems of credit and security*. 3rd ed. London: Sweet&Maxwell, 2003;
- 1.16.HACQUEEN, Hector, ZIMMERMANN, Reinhrd. *European Contract Law: Scots and South African Perspectives*. 2nd ed. Edinburgh :Edinburgh University Press, 2006;
- 1.17.JOHNSTON, Wiliam. *Security over Receivable*. Oxford: University Press, 2008;
- 1.18.JUODKA, Robert. *Teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės*. Vilnius:Vilniaus universiteto leidyka, 2006;
- 1.19.MCKNIGHT, Andrew. *The law of international finance*. New York: Oxford university press, 2008;
- 1.20.MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001;
- 1.21.MIKELĖNAS, Valentinas. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis*. Vilnius: Justitia, 2002
- 1.22.MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Pirmas tomas*. Vilnius: Justitia, 2003;
- 1.23.NIKIFOROV, Ilya. *Commercial laws of the Russian Federation*. St.Petersburg, 2005;
- 1.24.ODITAH, Fidelis. *Legal aspects of receivables financing*. London: Sweet&Maxwel, 1991;
- 1.25.SALINGER Freddy. *Factoring law and practice*. 2nd ed. London: Sweet&Maxwell, 1995;
- 1.26.SEALY, L. S. HOOLEY, R. J. A. *Commercial law*. 3rd ed. UK: Lexis Nexis, 2003;
- 1.27.SIGMAN, Harry. *Cross-Border Security Over Receivables*. Munich: European law publishers GmbH, 2009;

- 1.28.ŠATAS, Juozas. *Tarptautiniai atsiskaitymai. Teisiniai pagrindai ir praktika*. Vilnius: Eugrimas, 2006;
- 1.29.TOLHURST, Greg. *The Assignment of Contractual Rights*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2006;
- 1.30.VOGENAUER, Stefan; KLEINHEISTERKAMP, Jan. *Commentary on the UNIDROIT principles of international commercial contracts (PICC)*. New York: Oxford University press, 2009;
- 1.31.WOOD, Philip. R. *Law and practise of international finance*. London: Sweet&Maxwell, 1980;
- 1.32.WOOD, Philip. R. *Law and practise of international finance. Comparative law of security interests and title finance*. 2nd ed. London: Sweet&Maxwell, 2007;
- 1.33.WOOD, Philip R. *Financial law. Maps of world*. 6th ed. London: Sweet&Maxwell, 2008;
- 1.34.WOOD, Philip. R. *Principles of international insolvency*. 2nd ed. London: Sweet&Maxwell, 2007.
- 1.35.ZWEIGERT, K., KOTZ, H. *Lyginamosios teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2001.
2. Straipsniai:
- 2.1. ALEXANDER, Mary Rose. Towards unification and predictability: The international factoring convention. *Columbia Journal of Transnational Law* [interaktyvus]. 1989. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>> [žiūrėta 2010-02-14].
- 2.2. AMBRASIENĖ, Danutė. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai). *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 28(20);
- 2.3. BAZINAS, Spiro V. An International Legal Regim for Receivables Financing: UNCITRAL's Contribution. *Duke Journal of Comparative & International Law* [interaktyvus]. 1998. Prieiga per internetą: <<http://www.law.duke.edu>> [žiūrėta 2010-05-08];
- 2.4. GULLIFER, Louise. Quasi-security Interets: Functionalism and the Incidents of Security. In *Issues in international commercial law*. Hampshire: Ashgate Publishing, 2005, p. 3-30;
- 2.5. HONGWEN, Zhu. Development and regulation of the business of factoring in China. *Journal of Business Law* [interaktyvus]. 2007. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>> [žiūrėta 2010-02-04];

- 2.6. KLAPPER, Leora. The role of factoring for financing small and medium enterprises. In *Journal of Banking & Finance* [interaktyvus]. 2006. Prieiga per: <<http://www.ssrn.com>> [žiūrėta 2010-03-12].
- 2.7. KONTAUTAS, Tomas. Prekinių kreditų draudimo sutarčių ypatumai. *Justitia*, 2009, Nr. 2 (72);
- 2.8. KOVE, Villu. Applicable Law in the Light of Modern Law of Obligations and Bases for the Preparation of the Law of Obligations Act. In *Juridica International* [interaktyvus] 2001. Prieiga per: <<http://www.juridicainternational.eu/>> [žiūrėta 2010-01-29]
- 2.9. MIKELĖNAS, Valentinas. The Main Features of the New Lithuanian Contract Law System Based on the Civil Code of 2000. In *Juridica International* [interaktyvus]. 2005, Nr. 1, p. 42-50. Prieiga per: <<http://www.juridicainternational.eu/>> [žiūrėta 2010-01-29];
- 2.10. MIKELĖNAS, Valentinas. The Influence of Instruments of Harmonisation of Private Law upon the Reform of Civil Law in Lithuania. In *Juridica International* [interaktyvus]. 2008, Nr. 1, 143-150. Prieiga per: <<http://www.juridicainternational.eu/>> [žiūrėta 2010-01-29];
- 2.11. MIZARAS, Vytautas. Pirkimo-pardavimo sutartinių santykių reguliavimas civiliniame kodekse. *Justitia*, 2003, Nr. 3-4 (45-46);
- 2.12. MUNIZ DE PAIVA, Joaquim. Regulation of factoring activities on Brazil. In *International Company and Commercial Law Review* [interaktyvus]. 2001. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>> [žiūrėta 2010-02-19].
- 2.13. PAKALNIŠKIS, Vytautas. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Jurisprudencija*, 2002, nr. 28 (20), p. 69-79.
- 2.14. PELENIS, Dainius. PETNIŪNAITĖ, Sonata. Kreditų draudimas kaip prievolių įvykdymo užtikrinimo būdas. In *Prievolių įvykdymo užtikrinimo teisinės problemos*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001;
- 2.15. SKIBARKIENĖ, Živilė. Reikalavimo perleidimas ir faktoringas. *Jurisprudencija*, 2004, Nr. 55 (47);
- 2.16. SKIBARKIENĖ, Živilė. Faktoringo samprata ir jo teisinė prigimtis. *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 70(62);

- 2.17. SMALIUKAS, Andrius. Reform of Laws on Security Interests in Lithuania: Convergence of Legal Concepts. In *Issues in international commercial law*. Hampshire: Ashgate Publishing, 2005, p. 31-50;
- 2.18. SOUFANI, Khaled. The Decision to Finance Account Receivables: The Factoring Option. [interaktyvus]. In *Managerial and Decision Economics*. West Sussex: John Wiley & Sons, 2002. Prieiga per: <<http://www.jstor.org/stable/4150403>> [žiūrėta 2010-03-29].
- 2.19. SOUFANI, Khaled. Factoring as a Financial Option: Evidence from the UK. In *Social Science Research Network* [interaktyvus]. 2000. Prieiga per: <<http://www.ssrn.com>> žiūrėta 2010-03-12].
- 2.20. WALSH, Catherine. Super priority for asset Acquisition Financing for Secured Transactions Law: Formalism or Functionalism? In *Commercial Law and Commercial Practice*. Portland, Oregon: Hart Publishing, 2003, p. 461.

Praktinė medžiaga

1. Lietuvos Respublikos teismų sprendimai:
 - 1.1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje AB „Lietuvos žemės ūkio bankas“ v. AB „Šėtos sūrinė“, Nr. 3K-3-545/2000, kat. 14;
 - 1.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Raimundo Lisausko individuali įmonė v. akcinė bendrovė „Daisotra“, Nr. 3K-3-1255/2002, kat. 33; 67;
 - 1.3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Šiaulių banko faktoringas“ v. J.G. įmonė, Nr. 3k-3-59, kat. 65, 123.6;
 - 1.4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje A.V. v. K. L., Nr. 3K-3-597/2006, kat. 32.5.2, 33, 25.3, 37;
 - 1.5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Arisanda“ v. UAB „2B Pack“, Nr. 3K-3-199/2008, kat. 94.2.5; 37;

- 1.6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Forte baldai“ v. UAB „Neiseris“*, Nr. 3K-3-70/2008, kat 42.8.; 42.11.1;
- 1.7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Reklamos laikraštis“ v. UAB „Vilniaus skelbimai“*, *UAB „Norekso valdos“*, Nr. 3K-3-6/2008, kat. 21.4.1.1.; 45.; 35.1.;42.8.;42.11.1.;42.6.;87.;
- 1.8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *Šakių rajono Grinaičių žemės ūkio bendrovė v. BUAB „Astros veterinarija“*, Nr. 3K-3-591/2009, kat. 126.5.;
- 1.9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija 2010 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Žaliasis tiltas“ v. UAB „Constructus“*, nr. 3K-7-168/2010, kat. 35.4; 36.3; 37; 40.2.
- 1.10. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Šiaulių banko faktoringas“ (teisių perėmėjas AB „Šiaulių bankas“)* v. *UAB DB „Lietuvos eksporto ir importo draudimas“*, Nr. 2A–294/2008;
- 1.11. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 5 d. sprendimas civilinėje byloje *AB SEB Vilniaus banko v. AB „Linų audiniai“*, nr. L2-789-125/2007;
- 1.12. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *AB SEB Vilniaus banko v. AB „Linų audiniai“*, nr. 2-407-125/2008;
- 1.13. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 15 d. sprendimas civilinėje byloje *AB „Utenos melioracija“ v. UAB „Granito statyba“*, Nr. 2-584-153/2008;
- 1.14. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Medega“ v. UAB „Pamario medis“*, Nr. 2A-472-159/2008;
- 1.15. Kauno apygardos teismo Civilinio bylų skyriaus 2008 m. spalio 29 d. sprendimas civilinėje byloje *AB SEB v. UAB „Litfina“*, Nr. 2-1424-527/2008;
- 1.16. Kauno apygardos teismo Civilinio bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 15 d. sprendimas civilinėje byloje *UAB „Melesta“ v. UAB „Saprega“*, Nr. 2-1261-153/2008,

1.17. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Oktopus“ v. AB „Vakarų laivų gamykla“, Nr. 2A-743-622/2009;

2. Europos Teisingumo Teismo sprendimai:

2.1. Europos Teisingumo Teismo 2003 m. liepos 26 d. sprendimas byloje C-305/01, *Finanzamt Groß-Gerau V MKG-Kraftfahrzeuge-Factoring GmbH* (2003), ECR I-06729.

Travaux préparatoires

1. Lietuvos respublikos teisės aktų projektai:

1.1. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.170, 4.171, 4.172, 4.174, 4.175, 4.176, 4.177, 4.178, 4.179, 4.180, 4.181, 4.183, 4.184, 4.185, 4.186, 4.188, 4.189, 4.190, 4.191, 4.192, 4.196, 4.197, 4.199, 4.201, 4.206, 4.207, 4.209, 4.210, 4.211, 4.212, 4.214, 4.216, 4.219, 4.221, 4.223, 4.226, 4.256 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 4.192(1), 4.194(1) straipsniais įstatymo projektas Nr. XIP-720 [interaktyvus]. Prieiga per internetą <<http://www.lrs.lt>> [žiūrėta 2010-08-26];

1.2. Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl ūkinių subjektų piniginių lėšų skolinimo fiziniams bei juridiniams asmenis“ ir jį keitusio įstatymo pripažinimo netekusiais galios įstatymo projektas Nr. XIP-1083(3) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=382311&p_query=&p_tr2=&> [žiūrėta 2010-06-28];

1.3. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso projektas (Šeštoji knyga: prievolių teisė) Nr. P-2530(2) [interaktyvus]. Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=105059> [žiūrėta 2010-08-27]

2. Lietuvos Respublikos teisės aktų aiškinamieji raštai:

2.1. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos aiškinamasis raštas Nr. P-2530 dėl Civilinio kodekso Šeštosios knygos [interaktyvus]. Prieiga per internetą <<http://www.lrs.lt>> [žiūrėta 2010-09-24];

2.2. Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos aiškinamas raštas Nr. XIP-1083 dėl Lietuvos Respublikos įstatymo dėl ūkinių subjektų piniginių lėšų skolinimo fiziniams bei juridiniams asmenims pripažinimo netekusio galios įstatymo projekto

[interaktyvus]. Prieiga per internetą
<http://www.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=352533&p_query=&p_tr2
=> [žiūrėta 2010-07-25].

Kiti šaltiniai

1. Lietuvos bankų asociacija *Faktoringo ataskaita 2010 m. I, II, III ketv.* [interaktyvus]. Prieiga per: http://www.lba.lt/go.php/lit/2010_m/2281 [žiūrėta 2010-11-10];
2. „Swedbank“, *AB Faktoringo bendrosios sąlygos Nr.002* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.swedbank.lt>> [žiūrėta 2010-04-24];
3. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2004 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.unidroit.org>> [žiūrėta 2010-06-06];
4. Official comments of the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (PICC) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.unilex.info>> [žiūrėta 2010-02-22];
5. United Nations Commission on International Trade Law. *Analytical Commentary on the draft Convention on Assignment of Receivables in International Trade* [interaktyvus]. Thirty-fourth session: Vienna, 2001. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org>> [žiūrėta 2010-08-08];
6. The Principles of European Contract Law 2002 (Parts I, II and III) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002/>> [žiūrėta 2010-05-24].

SANTRAUKA

Faktoringo sutartis

Magistriniame darbe išsamiai analizuojamas LR CK įtvirtintas faktoringo sutarties teisinis reglamentavimas, nustatoma šių santykių teisinio reguliavimo problematika, bei pateikiami pasiūlymai dėl jų sprendimo, akcentuojant faktoringo sutartimi atliekamo finansavimo, pagrįsto piniginių reikalavimų perleidimu, liberalizavimą ir šiuose santykiuose dalyvaujančių asmenų interesų pusiausvyros užtikrinimą.

Pirmoje darbo dalyje, remiantis užsienio valstybių faktoringo santykių plėtojimo praktikos ir teisės doktrinos analize, pateikiama faktoringo santykių kilmė, ekonominė faktoringo sutarties samprata, išskiriamos faktoringo sutarčių rūšys. Antroje darbo dalyje išsamiai analizuojama faktoringo sutarties teisinė prigimtis pagal LR CK teisinį reguliavimą, nurodant faktoringo sutarties ir jos pagrindu vykstančios cesijos instituto santykį, bei išnagrinėjami faktoringo teisinių formų skirtumai. Išsamiai faktoringo sutarties dalyko, kaip esminės šios sutarties sąlygos, analizė pateikiama trečioje darbo dalyje, o taip pat joje išnagrinėjami faktoringo teisinių santykių subjektams keliami tiek teisiniai, tiek praktiniai reikalavimai. Ketvirtoje dalyje trišalių faktoringo teisinių santykių turinio analizė atskleidžiama per rizikų dėl piniginio reikalavimo negaliojimo ir jo netinkamo įvykdymo tarp sutarties šalių pasidalijimo specifiką, skolininko informavimo apie piniginio reikalavimo perleidimą reikšmę, pirminės sutarties sudarytos tarp skolininko ir kliento santykį su faktoringo sutartimi.

Paskutinioji darbo dalis skirta atlikto tyrimo dėl faktoringo santykių realizavimo praktikoje, kurio metu buvo apklausiami Lietuvoje veikiantys faktoriai, rezultatų aptarimui ir susiejimui su kitose darbo dalyse atlikta faktoringo teisinių santykių reglamentavimo analize.

SUMMARY

The Factoring Agreement

In master thesis the legal regulation of the factoring agreement implemented in Lithuanian Civil Code is scrutinized, the issues of these relations' legal regulation is determined, as well proposals on its solutions are provided while emphasizing the liberalization of the financing by the factoring agreement based on the assignment of receivables and safeguarding the balance of interests of persons participating in these relations.

In accordance with the analysis of the foreign states practices of the factoring relations development and legal doctrine, the first section of the thesis provides the origins of the factoring relations, the economical concept of the factoring agreement and distinguishes the types of the factoring agreements. In the second section of the thesis the legal nature of the factoring agreement under Lithuanian Civil Code is scrutinized while indicating the relationship between the factoring agreement and cession institution occurring on its basis, also the differences of the factoring legal forms are explored. The deep analysis of the factoring agreement's subject-matter, as an essential condition of this agreement, is provided in the third part of the thesis, as well both legal and practical requirements for the subjects of the factoring legal relations are analyzed. In the fourth part of the thesis the analysis of the trilateral factoring legal relations content is developed through the particularities of the risks on the invalidity and inappropriate performance of the receivable between the parties of the agreement, importance of informing the debtor on the receivable assignment, the relationship between the factoring agreement and primary agreement executed by and between the debtor and the client.

The last section of the thesis is designed for the discussion of the results of the study on the factoring relations realization in practice and its linking to the analysis of the factoring relations' legal regulation carried out in other sections of the thesis.

PRIEDAS NR. 1 APKLAUSOS FORMA

APKLAUSA: Faktoringo sutartis

TIKSLAS: Magistrinio darbo „Faktoringo sutartis” praktinės dalies pagrindimas

Autorė: Aistė Kaminskaitė, Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto, V kurso studentė.

1. Kiek laiko Jūsų atstovaujama bendrovė teikia faktoringo paslaugas?

.....

2. Kaip faktoringo paslaugų teikimo apimtis buvo paveikta pastarųjų metų finansų krizės:

- Nepakito
 Sumažėjo klientų besikreipiančių dėl faktoringo
 Padaugėjo klientų besikreipiančių dėl faktoringo
 Klientai persiorientavo iš faktoringo į kitas finansavimo paslaugas
 Klientai persiorientavo iš kitų finansavimo paslaugų į faktoringą

Kt.....

- Jeigu pakito, kokios priežastys:

.....

3. Kokios gali būti faktoringui alternatyvios finansavimo paslaugos:

- Paskola (kreditas)
 Sąskaitos kreditas (overdraftas)
 Kredito linija
 Vekselių diskontavimas
 Kt.

.....

4. Kriterijų nulemiančių sprendimą sudaryti faktoringo sutartį su konkrečiu klientu svarba (pažymėti eilės tvarka nuo svarbiausio) :

- Skolų iš Kliento skolininko surinkimo galimybė, Skolininko patikimumas;
 Kliento apyvarta, pelningumas
 Kliento finansinės ataskaitos
 Kliento valdymas
 Kliento dydis (darbuotojų skaičius)
 Kliento parduodamas produktas, siūlomos paslaugos
 Kliento veiklos sektorius, pramonės šaka
 Kliento “amžius”
 Kt.

.....

5. Su kokiais Klientais sudaroma daugiau faktoringo sutarčių?

- Su smulkiomis ir vidutinio dydžio įmonėmis
 Su stambiomis įmonėmis

6. Ar sudaromos faktoringo sutartys su viešaisiais juridiniais asmenimis?

- Taip
- Ne

7. Su kokiais Klientais sudaroma daugiau faktoringo sutarčių?

- Su privačiomis įmonėmis
- Su viešais juridiniais asmenimis

8. Kurių faktoringo sutarčių sudaroma daugiau?

- vienkartinių
- ilgalaikių

9. Kokių faktoringo sutarčių sudaroma daugiau?

- vidaus
- tarptautinių

10. Kurių faktoringo sutarčių sudaroma daugiau?

- su regresu
- be regresu

11. Kredito draudimo sutarties santykis su faktoringu:

- Niekada nereikalaujama iš kliento sudaryti kredito draudimo sutartį
- Kredito draudimo sutartis sudaroma tik finansuotojui reikalaujant
- Paprastai klientas savo iniciatyva sudaro kredito draudimo sutartį
- Kredito draudimo sutarties reikalaujama sudarant faktoringo be regresu sutartį
- Kredito draudimo sutarties reikalaujama sudarant faktoringo su regresu sutartį
- Naudojama prekinis kredito draudimas
- Naudojama kitoks kredito draudimas

12. Pagal faktoringo sutartį teikiamos paslaugos klientams:

- Dažniausiai tik piniginių reikalavimų finansavimas
- Dažniausiai piniginių reikalavimų finansavimas derinamas su sąskaitų administravimu
- Dažniausiai piniginių reikalavimų finansavimas derinamas su sąskaitų administravimu ir skolų surinkimu
- Būtinai turi būti teikiamas piniginių reikalavimų finansavimas, o minėtos nefinansinės paslaugos teikiamos pasirinktinai
- Gali būti teikiamos nefinansinės paslaugos ir be piniginių reikalavimų finansavimo
- Kt.

13. Kaip apibrėžiamas esamas ir kaip būsimas piniginis reikalavimas:

- Esamas –
- Būsimas –

14. Kokius piniginius reikalavimus dažniau finansuojama?

- kurių mokėjimo terminas nesuėjęs
- kurių mokėjimo terminas suėjęs
- Būsimums

15. Kokių piniginių reikalavimų skaičių galima finansuoti:

- Vieną
- Keletą

- Visą kliento apyvartą, neindividualizuojant atskirų sąskaitų
 - Visą kliento apyvartą, bet būtina individualizuoti atskiras sąskaitas
 - Kt.
-

16. Kliento skolininko informavimas apie piniginių reikalavimo perleidimą pagal faktoringą:

- Faktoringas galimas tik informavus skolininką
- Faktoringas galimas tiek informavus skolininką, tiek neinformavus
- Dažnesnis skolininko informavimo būdas: *i)* įrašas sąskaitoje ar *ii)* trišalis susitarimas

17. Piniginių reikalavimų perleidimas finansuotojui atitinka:

- Piniginių reikalavimų pirkimą-pardavimą
- Piniginių reikalavimų perleidimą užtikrinimo tikslu
- Piniginių reikalavimų įkeitimą

18. Piniginių reikalavimų įkeitimas faktoringe gali pasireikšti:

- Piniginių reikalavimų įkeitimas yra faktoringo sutarties pagrindas; įkeitimo būdu ir sudaromas faktoringas, o ne pirkimo-pardavimo būdu
- Faktoringas gali būt sudaromas tiek piniginių reikalavimų įkeitimo, tiek pirkimo-pardavimo būdu
- Piniginių reikalavimų įkeitimu Klientas gali užtikrinti kitas Kliento prievolės Finansuotojui, kai pirkimas- pardavimas yra faktoringo sutarties pagrindas

19. Bendrosios faktoringo sutarties sąlygos:

- Šių sąlygų klientas negali pakeisti, derybos vyksta tik dėl specialiųjų sąlygų
 - Šios sąlygos gali būti keičiamos vykstant deryboms su klientu, pakeitimai nurodomi specialiosiose sąlygose
 - Kt.
-